

ספר

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י ה"י תשס"ט

דבר בעתו

הוא מיוסד על חיווק הדת ובפרט בעניני מאכלות
אמורות אשר נחרפו בעו"ה כהיום אצל הרבה מאחינו
השוכנים בין העמים.

ווארשא

ברפוס של ר' אפרים בויסריסטער דויקא 44
לפרט ודבר בעתו מה טוב

ДОВОРЪ БЕИТО

О важности для еврей
соблюдения религиозныхъ установлений.

соч. М. Кагана.

Типо-лит. Ф. Баумриттера Дякая 44.
ВАРШАВА 1895

ספר

דבר בעתו

הוא מיוסד על חיזוק הדת ובפרט בעניני מאכלות
אמורות אשר נתפרו בע"ה טהיום אצל הרבה מאחינו
השוכנים בין העמים.

ווארשא

בדפוס של ר' אפרים בוימריטער דויקא 44
לפט ורבר בעתו מה טוב

ДОВОРЪ БЕИТО

О важности для еврей
соблюдения религиозныхъ установлений.

соч. М. Кагана.

Типо-лит. Ф. Баумриггера Дикая 44.
ВАРШАВА 1895

Дозволено Цензурою
Вильна 31 Декабря 1894 г.

הקדמה

ברוך ה' אלהי השמים אשר נתן לנו תורתו הקדושה החמודה מכל חמדה כדי לזכות נפשותינו לעולם הנצחי ע"י קיום מצותיה וחוקותיה וכמו שנאמר ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה לטוב לנו כל הימים וגו' דהיינו לעוה"ב כמו שכתבו המפרשים וידוע שבכללה יש תרי"ג מצות רמ"ח עשה ושס"ה ל"ת יש מהן שהן רק חייבי עשה ולאויין ויש מהן חייבי מיתה בידי שמים ויש מהן חייבי כריתות ויש מהן חייבי מיתות ובאו הנביאים הראשונים [כמו שלמה ובית דינן] וכן אנשי כנה"ג וההנאים שהיו בדורות האחרונים ועשו גדרים וסייגים לתורה כדי שיתקיים עקרי התרי"ג מצות כמו עירובין ונמילת ידים ושניות לעריות וכדומה וסמכו זה על קרא ושמתם את משמרתו עשו משמרת למשמרת (יבמות כ"א) ואחז"ל שבשעה שתיקן שלמה עירובין ונמ"י יצתה בה קול ואמרה לו בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני והנה ידוע מה דאיתא בנמרא שעל כל איסורי דרבנן יש לאו דלא תסור מכל הדברים אשר יגידו לך ימין ושמאל וולדעה הרמב"ם ז"ל הוא לאו גמור מן התורה שצויתה שלא לסור מכל הדברים שיגדרו בשביל קיום התורה. עיין בספר המצות מצות ל"ה שי"ב מה שכתב שם] והנה עד ימינו אה לא ראינו ח"ו אצל כלל ישראל בכל פרטיה ודקדוקיה ואם היה נמצא מי שהיה עובר עליהם כפרהסיא היה לשמצה ולבוז בפני הכל אבל כעת אנו רואין בימינו ענין גורא מאוד שנעשה כהפקר בעו"ה כמה עניני הדת ולא הגדרים והסייגים לבר אלא כמה איסורין חמורין מגופי התורה ולא חייבי לאויין לבר אלא אף חייבי כריתות ועוד ועוד ואין פוצה פה ומצפצף לאמר שעושים עולה בזה. והנה באמת לבאר דברים אלו לפני כל הוא נגר רצוני מאוד ונגד כל רצון אוהבי עם ד' אשר מן הראוי והמחוייב לכסות על קלון בית ישראל אך מפני גדול חילול ה' שנהרס עי"ז כמעט כל יסודי הדת ולא לאנשים יחידים רק לחלק גדול בכלל ישראל ע"כ אמרתי יהי מה ארים כשופר קולי להעיר את אחי מהדרמה הגדולה אשר היצה"ר הפיל כהיום על כמה רבואות אנשים כדי למטא אה נפשותם ולהכריתם מארץ החיים ח"ו ואולי עי"ז יוסר העורון מעיניהם ויסייבו מעשיהם. והוא שידוע שכהיום חלק גדול מבני ישראל בעודם כאבם יתנגל עליהם מאה ה' שמף הוסן להיות מתגודדים בעמים ורובם מהגאלים במאכלים האמורים וחמורים כמו בשר נבלה וטריפה וחזיר וחלב ודם שיש בהן כרת ובאיסורי ניד הגשה ואין מבקשים כלל עצה ותרופה לזה באיזה אופן להשיג מאכל כשר שלא יצטרכו להתחייב את נפשם לנצח וביותר שיש הרבה אנשים מהן שנמצא בכיסם מעט כסף והיה ביכולתם לקנות להם מאכלים כשרים ואעפ"כ אין חוששין כלל ועוה"בם את כספם בידי אחרים בפקדון עד עת מועד ובימי נדודם אוכלים בשאט נפשם איסורים חמורים מדי יום ביומו וכאלו היה הדבר היתר גמור:

ובדידי הוי עובדא כענין זה שבא אחר להפקיד סך כאה רו"כ של בנו שהיה גם הוא מהמתגודדים שיהיו מינחים עד שיחזור בנו לביתו וממעם כי בעת נידודו א"צ להכסף ורק מעט לקח על הוצאות קטנות. נשתוממתי על המראה! הנמצא בכל ימי חייו עת כזה לצורך הכסף? כי הלא רחוק מבית אביו הוא וממשפחתו ואין לו מי שיספיק לו מאכלים כשרים ומה יעשה בלא כסף והתשובה עי"ז ידעתי כי סומך עצמו בי ישיג מאכלים אצל העמים אשר יתגורר בתוכם חנם אין כסף כחפצו אם רק יתרצה

הקדמה

יתרצה לאכול אתם. אך הלא צריך להתכונן האם מאכלים כאלו נקראים מאכלים לאיש ישראל אשר בכל פעם שאוכל עובר על כמה לאוין תמורין וכי החיוב הוא על כל כזות וכזיות וגם לפעמים הוא על חייבי כריתות ג"כ הלא היה לו לקחת מעט כספו עמו למלט נפשו מני שחת וכשהיה בכירתו אם נמצא אצלו שאלה טהערוכות איסור בודאי היה שואל למורה הוראה ואם הורו לו שטרפה היא בודאי אין שום ישראל חשוד שלא לשמוע אף אם יהיה לו הפסד כמה וכמה ובוה שצריך לאכול ממש דברים האסורים נבלית ומרפת וכו' וכפי ואין שואל ואין דורש כלל למ"ץ שאלה ע"ז האם מותר להתנהג באופן כזה או לא אלא מניח כספו בכיתו והולך לאכול דברים הממאים [לאיש הישראלי] ברצון נפשו כמה ימים ושנים וידעתי כי נמצאו עוד כמה אנשים רבים שעושים כמו זה ואין חוששין כלל לנפשם וכאלו היו הדברים היתר גמור ומאוד נפלאתי אלו היו נותנים לאיש אף טאה רו"כ שיאכל פ"א תתיכת איסור האם היה עושה זאת וכש"כ בזה שאוכל מדי יום ביומו :

וביותר אני מתפלא על אבות הבנים ובני משפחתם שאלו ראה לבנו או אחי מקרוביו בעת אחרת שהולך ומשחקר אצל אינו יהודי ואוכל ביחד עמהם בשר חזיר ונבילות ומריפות הלא בווה תכסה את בניו וכל בני משפחתו וכל מצדקי שהיה כבוהם לעשות להפרישו מזה בודאי היו עושים ובענין הזה אין חוששים כלל אף שיורעים נאמנה שבניהם וקרוביהן מסלאים טריסם מכל דבר איסור חמור ויפלא על האב איך יפעל בנפשו לבוא לשאול למורה הוראה על איזה שאלה שנעשה בביתו ממאכלות האסורות כגון על תערובות כף חולבת בקדרה של בשר או שארי תערובות איסור כל שהוא, כוסן שיודע שבנו ממלא פיו מחתיכת חזיר או נבילות ומריפות וכדומה מדי ז"ם ביומו ואין חושש להשבתו מזה וזאת ידוע שאלו היה ביד בנו מעט כסף לקנות מאכלות כשרים אזי לא היה צריך לבוא לכל זה :

והנה ידעתי את התשובה המורגלת בפי כל כי אנשים האלו אנוסים המה ואונס רחמנא פטריה אבל באמת אין זה תשובה נכונה לא לאב ולא לבן כי האב אם היה מחזיק לבנו במעט כסף הלא היה יכול להסיר בזה האונס ממנו ובפרט הכן אם הוא איש אשר יש תחת ידו כסף ואפשר להשיג מאכלים כשרים האנוס יחשב? ואף כי שאין בידו כסף מאיפה אין הדבר נחשב לאונס שיהא מותר מחמת זה מאכלות האסורות כמו שביררנו בפנים הספר בפרק שביעי ונגם מלכד זה הלא ידוע שמרניל את עצמו במאכלים האסורים נעשה לו כהיתר עד שפעמים רבות אין מספר אוכל אותם בלי שום הכרח כלל ורק למלא רצון תאוותו ומה יענה ליום הדין לע"ל ובפרט אם היה תחת ידו כסף שהיה באפשרו בנקל לאכול מאכלים כשרים ועוב כספו לעת אחרת הלא בודאי מוסר נפשו לאברן נצח ח"ו :

והנה ידוע גדול חומר דיני התורה אצל ישראל שעל מצוה אחת של דברי סופרים נחלקו בה גדולי ישראל מדורות הראשונים לברר אותה על אמתיה למעשה וכמו שאמרו חז"ל (ביצה י"ז) אל תהי שבות קלה בעיניך דסמיכה שבות היא ונחלקך בה גדולי הדור ובפרט בדברים הניגעים ללאוין דאורייתא וכ"ש באו"ה הנוגעים לעניני אכילה הלא ידוע שכל רבותינו הראשונים והאחרונים ביררו ופירשו לנו כל דין ודין בכל פרטיו ודקדקו וערכו לנו על הכל שר"ע גדול והוא שר"ע יו"ד כידוע אך שינדגן כל ישראל למעשה שלא יהא במאבלם חשש איסור והחזקו כל הדינים בפרטיהן ודקדקוהן אצל כל ישראל וכי פילל כזאת מעולם שיקום זמן אצל ישראל שיופקר אצל רבים כל האיכרים החמורים המפדישים בתורה אפילו לעניי תינוקת של בית רבם ויעשו כהיתר גמור אוי ואבוי שכך עלהה בימינו ואפילו לפי טעות האנשים החושבים

שמי שאין לו כסף הוא מוכרח לעבור על האימורים אעפ"כ כשנכא לחשבן נראה שכל אחד ואחד אפשר למצוא עצה לנפשו למלט עצמו מאימורים החמורים האלה ורק אם ישים עינו ולבו לזה באיזה זמן מרם העתקהו מביתו דיש כמה אנשים שיכולת בידם להשיג מקודם או אח"כ מעט עזר מאבותיהם או מכני משפחתם אשר באמת מחוייבים בולם להיות בעזרתם בזה (באשר נכאר לקמן בפנים הספר בעוזה ש"ת) ואם יפצרו בהם הרבה בודאי לא יקשו לבכם מלהושיט עזרתם בעת דחוק כזה ואפילו מי שאין לו תקות עזרה מקרוביו אם היה משתדל בעצמו מכמה שנים מקודם לקבץ מעט כסף שיהיו מוכנים לו לכשיצטרך כדי שיוכל לשמור דתו בודאי היה ה' בעזרו לזה כמו שאמרו חז"ל הבא לטהר כסיעין אותו ואח"כ כשנא עת נידודו היה כבר מוכן אצלו מעט הכסף למלט נפשו טאיסורין החמורים האלה וכל הטבשול שנכשלים בזה העיקר הוא דק מפני רוב עצלותם שאינם דואנים כלל לאתירתם להציל עצמם שלא יצטרכו לעבור על כל גופי התורה וא"כ אי אפשר לחשבם לאנוסים כלל ולמה הדבר דומה למי שרואה מרחוק בור עמוק באמצע הדרך ורץ במרוצתו עד סמוך לבור ממש עד שאין ביכולתו אח"כ להנתק רגלו משם ובהכרח נופל שם בעומקו ושובר את מפרקתו וטי היה בעוכריו אם לא הוא בעצמו שהתקרב ברצונו למקום שלא יהיה באפשרו אח"כ למלט נפשו (ואף כאן בעניננו היה לו להכין מתחלה מעט כסף כדי שלא יהיה מוכרח אח"כ לעבור על התורה):

להנה התבוננתי בנפשי מה זה עשה אלהים לנו אשר בנינו מדור החדש חלק גדול מהם יטמאו נפשם בנבילות וטריפות וחלבים וכדומה ואמרת לנפשי אין זה אלא מעשה שטן שחפץ לטבא גופינו ונשמותינו כדי לחייב אותנו לשמים וע"כ הוא מסמא עיני הכל שלא יראו ויהבוננו בענין הנורא הזה ומטעה אותם בהתירים של הוהו ובוהו כדי לצוד נפשותיהם באימורים הנוראים האלה ולקטרג אח"כ עליהם לפני המקום ומי יודע אהרית דבר מה יגיע מזה ח"ו וכמו שמצינו בנמרא (מגילה י"ב) מענין זה שאמרו שם על מה נתחייבו שונאי ישראל כליה בימי אחשורוש וכו' אבל אחי חלילה דחלילה לנו להתרשל בדבר הזה וכל מי שיראת ד' בלבו עליו לעמוד בפרץ בעת צר כזה ולהתבייגן איך לתקן הפרצה הגדולה הו :

להנה כאשר נפקח היטב בתיקון פרצה רבה הו נמצא כי על שלשה מושלת הדבר . ראשונה על המהנודדים גופא הם הראשונים המחוייבים להתחוק בדבר הזה כדי שלא יחמיאו את נפשתם . שניה להם אבותיהם וכל משפחתם . שלישית להם מוטל הדבר על כלל ישראל בכל מקום שהם כי כל ישראל ערבים זה לזה . ופרטי הדברים באיזה אופן אפשר כל אחד טאלו השלשה לתקן הדבר וגם עד כמה גדול כח החיוב על כל אחד מהם וכמה גדול שכר המהחוק בזה יבואר הכל אי"ה בפנים הספר . ולזה חלקתיו לשלשה שערים על שם כל אלו השלשה הנ"ל וקראתי אותו בשם „דבר בעתו“ וגם לכל אחד משערי קראתי שם על שם ענינו . שער הראשון בשם שער התחוקות בי הוא בעצמו בודאי צריך להתחוק בכל כחו שלא יכשל בכל האימורים הנ"ל . שער השני בשם שער האחזה על שם הכתוב וחי אחיך עמך . השער השלישי בשם שער בית ישראל על כי התיקן מוטל על כל ישראל וכנ"ל . וזן הראוי לכל מי שנגע יראת ה' בלבו לפרסם את דברי החבור הזה ברבים למען תקים את דברי התורה . ור' המב יגדור את פרצת עמו ישראל ונכה לראות בנחמת ציון וירושלים בב"א ;

דבר בעתו

שער התחוקות

פרק א

בו יבואר סיבת האנשים המתרשלים להשמר מלהבשל במאכלות האסורות בימי נדודם והקלקולים שמביאין לעצמן בזה :

הנה ענין מאכלות האסורות ידוע לכל איש ישראל כקמן כגדול את חומר איסורן ואפילו הינוקת של בית רבן המתחילים ללמוד חומש בסדר ויקרא יודעים ג"כ חומר איסור דם וחלב שעבור זה נכרת האדם מארץ החיים וכן חומר האיכור של בשר חזיר ונבילה ומריפה וכן דגים טמאים. וגם זאת ידוע לכל שכהיום כל איש ואיש יכול לילך בדתו ואין העמים מכריחים לאיש הישראלי לאכול רוקא מאכלות האסורות וא"כ ממילא מן החורה חל גם על איש המתנודד כל ההורות שיש על שאר ישראל וא"כ יש להפליא מאוד על מה נעשה כהיום הפקר בעו"ה כל אלו האיסורים אצל הרבה והרבה מצעירי עמנו המתנודדים בעמים ולא לבד אצל האנשים שהם עניים כעצם אלא אפילו אצל אלו שיש להם כסף לאכול מאכל כשר ואפילו אלו שכבתיהם היו אנשים המיטיב ולא בא ח"ו שום חשש פיגול מעולם לתוך פיו כיון שנעתק מביהו בתוך איזה ימים נתחלף לו דעתו ורעיונותיו וכמי שלא בא על כל אלו הנ"ל שום ציווי ד' מעולם :

ואחשבה לדעת זאת, ואומר לנפשי שלעון הוה שהורגל יש כמה וכמה סיבות אך הסיבות הראשיים הם שלשה וסימנו כל הנחלים הולכים אל "הי"ם" **הפקר** יאוש מותר, ונבארם אחת לאחת. יש מצד שהוא רואה שהדבר הזה הוא הפקר בעיני כל חבריו ולא נחשב כעניניהם לעון כלל, וע"כ נתרשלו ידיו משמירתו ובאמת יפלא הדבר דאלו אם היה רואה באיזה בית אכסניא שנפל בהמאכלים סם המות שמבעו להמית את האוכלו במשך איזה שעות ויפרסם הדבר ולא שמעו לקולו ויאכלו רבים וישתו הבעבור זה יקיל לנפשו לאכול גם הוא עמהם הלא הוא יודע שמות בסיר וכדראי במשך איזה שעות ימותו כל האוכלין ויתרבה היללות והצוחות בעיר ואם כי הם לא ישמעו לקולו ע"כ"פ הוא שיודע בכירור את הדבר איך יכניס את עצמו בסכנת מות. כן הוא ממש בענין הוה וכידוע שכשהחמא הוא במיד ובפרט כשהוא בעניני האכילה הוא מוק לנפש ממש כמו סם המות להגוף. וכמבואר בזהר הקדוש פרשה שמיני אלא שבערני בעולם הוה אינו נראה לעין כל איך ישהחמאים * הויקו לנפשו] וכל שכן לפי מה שיודע שמתערב בעניני אכילה ג"כ חלב ודם שמפורש בתורה שחייב איש ישראל האוכלו כרת והאוכל כוית אחת מהן מכרית את נפשו מארץ החיים ואיך יפעל בעצמו להמשיך אחרי חבריו השוטמים ולהפקיר את נפשו לאברון נצח ח"ו. — וראה אחי והתבונן כמה איסורים חמורים רגילים לעבור האנשים שהופקר אצלם לאכול מאכלות אסורות (א) איסור נבילה שהוא לאו מפורש בתורה (דברים י"ד) לא תאכלו כל נבלה וגו' כי עם קדוש אתה לה' אלהיך. (ב) איסור מרפה [שפעמים רבות מצוי שנטרפת קודם מיתתה] שהוא ג"כ לאו מפורש בתורה (שמות כ"ב) ואנשי קודש התיין לי ובשר בשרה מרפה לא

(* ידע הקורא שכבר כתבתי כמה פעמים שרק לישראל שהוזהרו ע"י בתורה מניק זה -

לא תאכלו וגו'. - ג) איסור גיד הנשה [שמצוי כשאוכל בשר אחרים] שהוא ג"כ לאו מפורש בתורה (כראשית ל"ב) על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה וגו'. - ד) איסור חויר שכמה פעמים מבשלים בשר חויר בקלחת או שמטילין שם שומן שלו. - ה) איסור דם. - ועל כולם מצוי מאוד שעובר ג"כ על איסור החמור של הלב [נשאין מטירין אותו מהבשר וגם מטילין חלב בהיך התבשיל כדי להטעימן] שחייבה התורה כרה עליו [ואפילו אם אינו אוכל רק התבשיל שנתבשל בו האיסורים האלה הוא ג"כ אסור מן התורה משום טעם כעיקר כידוע ואף אם לא נתבשל בשר בתוך התבשיל הלא מטילין בה עכ"פ השומן של חויר או חלב או שומן של נבילה ומריפתה] וכמה פעמים מצוי שעובר בסעודה אחת על כל אלו האיסורים או רובם. וגם צריך לדעת שעל כל כוית וכוית מכל איסור ואיסור יש לאו בפני עצמו וכאשר נבוא לחשבון יוכל להמצא בעשרה לאוין בכל סעודה וסעודה ובשבוע אחת עולה שבעים ובשנה אחת עולה יותר משלשה אלפים לאוין חמורים וידוע חומר של כל האיסורים שאם יאכל איש הישראלי אפילו כוית אחד מהם כמזיד הרי הוא רשע גמור מן התורה ופסול לעדות ולשבועה וכש"כ אם מפקיר עצמו לעבור עליהם בחמידות וכופל אותה פעמים אין מספר כמה יגדל רשעהו וגדול עונו מנשוא. ונקרא בפי חו"ל בשם מומר אוכל נבילות. וכבר אחו"ל (מרדך שוח"ט) כל הטחלים עצמו לעבירה אין לו מחילה עולמית [נור"ל אף בעת שיהגברו רחמי ה' על העולם כ"מ לא ימחלו לו מבעם שהפקיר את רצונו של הקב"ה לגמרי ונעשה חלוט לעבירה זין]. והנה ידוע מה שאחו"ל באבות כל העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד וכל העובר עבירה אחת קונה לו קמיגור אחד ועוד אחו"ל (ע"ז יט.) כל העובר עבירה אחת בעוה"ז מלפפתו והולכת לפניו וכו' ר' אליעזר אומר אף קשורה בו ככלב וכו' וא"כ האיש שהרגיל עצמו באלו השנים שהוא מתנודד לאכול מאכלות האסורות ונתקבץ לו ע"ז כמה אלפים לאוין דאורייתא. ומכל עבירה נברא משחית אחד רעדה תאחזו נפשו בזכרו שכמה אלפים מלאכי חבלה לובשין שחורין ומהעמפין שחורים יהיו רצין אחריו וכלפפין אותו להוליכו לניהגם סקום החושך והמר ושם ישפמו אותו [דהם עצמם שופטים ועונשין אותו שם כל אחד ואחד וכראיאת בספרים וכמשה"כ היסרך רעהך ומשובותיך הוכיחוך] ומי יוכל לשער גדול היסורים והצרות שיסבול אפילו על לאו אחד ועאכ"ו על כמה אלפים לאוין וחייבי כריתות שעבר במשך זמן הזה ע"י מאכלות האסורות ואז ינהום באחריתו ויהמה על נפשו איזה היה שכלי איך הלכתי אחרי יצרי ולא ההבוננתי על אחריתי שאני עתיד ליתן דין וחשבון על הכל ולא זכרתי את יצרי שאצטרך לכא אליו לסוף ימי. ואיך אשא פני אליו וכמשה"כ ונהמת באחריתך ככלות בשוך ושארך וגו'. ויהודה בעצמו אז על עונותיו וכמו שאחו"ל (ערבין כ"ב) על הפסוק עוברי בעמק הבכא מעיין ישיהוהו וגם ברכות יעשה מורה. מלמד שהרשע מתודה כשם שהמצורע מתודה ואומר אני פלוני בן פלוני עברתי עבירה פלוניה במקום פלוני ביום פלוני בפני פלוני בעמק פלוני ופלוני. וגם איתא שם שמצדיקים עליהם או את דינם ואומרין לפניו רבש"ע יפה דנת יפה זכית יפה חייבת יפה תקנת גיהנם לרשעים וגן עדן לצדיקים. והכונה שאז האדם רואה בעצמו גדול ההשחתה שפעל למעלה בעולמות העליונים ע"י מעשיו הרעים והגביר בזה טאוד את כח הקליפות והחיצונים וע"כ הוא מצדיק הרין על עצמו. אבל מה יועיל לו אז כי אין השיבה אלא טחיים כידוע. וע"כ האיש המתכונן בכל זה צריך לזוהר ולהתרחק ממאכלים האסורים עוד יותר ממאכלים ישיש בהם סם המות ולא יסתכל כלל על אלו המפקירים את נפשם לכל המאכלים המגואלים האלה אף אם הם רבים ועל כיוצא

נאמר בתורה לא תהיה אחרי רבים לדעת ופירשו הראשונים דלענין רע אין להסתכב על רבים :

פרק ב

בו יבואר ג"כ מרוב הקלקולים וצרת הנפש שיניע לאדם עיניו :

גם יזכור האדם גדול בזונו שיהיה לו לנצח בעוה"ב ובעוה"ז כשיקראוהו לתורה לפרשת חלב או דם או נבילה ומריפה וחזיר וכה"ג שעל כולם הזהירה התורה באזהרות מפורשות שלא למצוא את נפשותינו בהם. והוא יודע בנפשו שלא פעם אחת ושתים מימא את נפשו בהם. עוד צריך לדעת שמשונה לאוין של אכילות איסור מכל לאוין שבתורה שכל הלאוין הם פעולות חיצוניות משא"כ אלו שנכנסות בתוך גופו של אדם וגופו מתפשט מדברים האסורים לישראל מן התורה. ואין לשער ולהעריך גדול צרת הנפש שיהיה לו להאדם לבסוף עי"ו דהלא ידוע דכשנתקלקל לו להאדם בפנימיותו כגון שנתהפך באווה מקום בגידיו הדם לליחות, מוכרח הרופא לעשות [אפעראציאן] לחתוך במקום הוה ולשאוב הליחה משם ואח"כ יוכל לחזור ולהרפא. דאל"כ עלול להתקלקל הדם יותר ויותר עד שימות. וכן אם נתהוה לו זה בשני מקומות אי בשלשה מוכרח לסבול עוד יסורים גדולים שיחטבו כל אלו השנים או השלשה מקומות ולשאוב הליחה משם. אבל אם ח"ו נתפשט הליחה בידיו וברגליו וכגופו בכמה מקומות מוכרח למות דכי יחטבו כל גופו ואם יחטבוהו הויכל לסבול ב"ב יסורים? —

ועתה נתבונן נא בענינינו הלא ידוע מסה"ק דלפיכך אמר הקב"ה לאדם הראשון כי גיום אכלך ממנו מות תמות משום דע"י האכילה של עץ הדעת טוב הרע נהערב בו כח הרע שלא יוכל להאיר עליו אור ה' שיחיה אותו לנצח ולכן מוכרח למות שע"י יסורי הקבר יתעכל כח הרע הטמון בתוכו ויתפרש ממנו ויורדך החומר כדי שאח"כ כשיצטרך לקום בעת התחייה יוכל להאיר עליו אור ה' שיחיה אותו לנצח והוא דוגמא ממש כמו שמוכרח להסיר הליחה מאותו האדם החי כדי שישאר בחיותו. ולפי זה האיש אשר מילא גופו בימי חייו מניבילות ומריפות והוא ימות לבסוף אף אם נאמר שיוכה לתחיה [אחרי שיקבל גמול עונותיו בגיהנום] הלא עכ"פ יצטרך תיקון נירא [אפעראציא נוראה] שיצטרך להתעכל חלק עפר הרע הטמון בכל אבר ואבר שבגופו ובכך קרום דק שנמצא בו וכי הלא כשאדם אוכל נתפשט כח המאכל בכל אבר ואבר סכף רגלו ועד ראשו ואפילו על קרומי העין וכדומה] כדי שיודככו וישארו רק חלק העפר הנעשה בכשרות: ויכול לקום בעת התחיה ולכות עם עם ישראל יחד. וכמה יסורים יסבול מזה עד שיתעכל כל חלקי הרע הטמון בכל חלקי הגוף סכף רגלו ועד ראשו. ומה מאוד ינהם באהריותו על כל זה. ודע עוד דעל ידי המאכלות האסורות נסתלק הצלם אלהים מן האדם כדאיתא בזה"ק פרשת משפטים בסופו. ועלול לבא כמה מאורעות על האדם כמו שאחז"ל על הפסוק ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי אם אתם טובדלין מן העמים הרי אתם שלי ואם לא הרי אתם של נבוכדנצר וחבריו. ואף דבעת שהיא מתרצה להתעריב עמהם נראין העמים באוהבין אותו אבל כ"ז הוא בתחלה לבר אבל בהמשך הזמן ניסבב לו על ידם גיפא רעות רבות וצרות כי הקב"ה מסלק שמירתו ממנו עכור זה. ובכך ציח הכתוב ואמר אם ה' לא ישמר עיר שוא שקד שומר. אבל האיש השומר את נפשו ממאכלות האסורות אף בעת הדקו נושא על עצמו צלם אלהים וניצל מכמה מאורעות רעות. וזה שהועיל לרביאל הנניח מישאר ועוריה להנצל מיד נבוכדנצר כדאיתא בזה"ק פרשה משפטים.

הנא במאי זכו דניאל חנניה מישאל ועזריה לאישתויבא מאינן נסיונין אלא בנין דלא איסהאבו במאכלהון וכזי כד רמו יתיה בנובא דאריוותא אשתלים בצולמא דמריה ולא שני צולמא לצולמא אחרא ועל דא דחלו אריוותיה מיניה ולא חבלוהו . תא הוי מה כתוב ולמקצת ימים עשרה נראה מראהם טוב מכל הילדים האוכלים את פת בג המלך נראה מראהם טוב דצולמא דמאריהון לא אעדיעו מניה ומאחרני אעדיעת מינן גרים . האי בנין דלא אתגעלו בניעול מאכליהון זכאה חולקיהון דישראל דכתיב בהו ואנשי קורש תהיון לי :

ואל יפלא בעיניך אחי על סיבת הרבר הזה שנעשה איסורים חמורים ופשוטים כאלה כהפקר אצל רוב המתנודדים בעמים . ואשר רובם אנשים כשרים המה ואלו היה רואה בביתו לאהר מישאל שנותן אל פיו לאכול בשר חזיר או נבילה אף פ"א היה מודעו ומרעיש עליו בקול ! הוי רשע מה תעשה הנבלה הזאת . ושם אוכל בעצמו מדי יום ביומו ואינו מתפחד כלל וכאלו אכל בשר כשר ממש והדבר באמת מפליא מאוד מי גרם לו זה לשנות רוחו ומעטו בשעה קלה . אבל הסיבה כזה הוא כך דנפש ישראל אשר קדושתה נבזה מאוד אמנם מרגשת בחומר דברים האסורים ואיך הם מוזיקים ומטמאין את קדושתה וע"כ תפחד אף מלראות במי שאוכל הרבר המזיק הזה ונכחו שמתפחד אדם לראות באחד שנותן סם המות לפיו אבל כיון שמתנודד בין העמים ורואה הרבה פעמים לאנשים מחביריו שאוכלין ברצון עצמם [מחמת פריצותם] ומרוב הרגלו לראות זאת יקל קצת בעיניו ענין החמור הזה ואח"כ כשמדמין לו איזה סיבה שחושב שמוכרח לאכול פעם ההוא פועל בנפשו ליתן להוך פיו וכיון שנותן אל פיו פעם ושתיים מטמא את קדושת נפשו עד שאינה מרגשת בהומר האיסור וכמשה"כ ונטמאתם במ בלא א' ודרשו חז"ל דהכונה ונטמאתם במ דהיינו שמטמאת לבו ונפשו בהם עד שאינו מתבונן כלל מה הוא עושה . ולמה"ר לסוחר אחד שהיה לו חנות של בשם ויבא פעם אחת לבורסקי ויברח משם ולא יכול להתמחמה אף רגע אחת כשעלה הסרחון באפי כי לא הורגל בזה מעולם ואח"כ נדמן לו שהחליף מסחרו ונעשה בעצמו בעל בורסקי ונתחילה היה לו הרבר למפח נפש כי לא היה יכול להתמחמה שם אך מעט מעט . וכאשר התרגל בריח ההוא עומד ויושב שם כל היים ואינו מרגיש כלל בריח הסרחון הגדול וכאלו היה בעל בורסקי מלידה ומבטן . וע"כ האיש הנבון ישמור קדושת נפשו שלא למאנה ולא לימוד כלל מאנשים אחרים שמפקדין הרבר [ואף אם נמטא כבר יפרוש מזה ושב ורפא לו כאשר יבואר לקמן] וכמו שצוה לנו הקב"ה בתורתו (ויקרא כ') ולא תשקצו נפשותיכם וגו' והייתם לי קרושים כי קרוש אני ה' :

פרק שלישי

בפרק זה יבואר עוד מענין זה :

והנה בפרק העבר כתבנו כמה צער מניע להארם בעת התחיה ממאכלות האסורות ועתה נבאר את גודל צרת הנפש שיהיה לו מזה בעולם העליון . כתיב במשלי (כ"א) שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו ואיתא בזה"ק פרשה שמיני דשומר פיו היינו ממאכלות האסורות . ולשונו מלה"ר . וז"ל שם [על פסוק זה ועל פסוק מי האיש החפץ חיים וגו'] מאן דבעי חיי דלעילא למהוי ליה חולקא בהו וכזי ינמור פימא מכולא ינמור פומיה ולשונו ינמור פומיה ממיכלא ומשתאי דמסאיב לנפשא ומרחקא לכר נש מאינן חיינ ומאינן יומין וינמור לישיניה וכזי [וענין פגם של הלשון כבר מבוואר בספר שמירה

שמירת הלשון ואבאר לך בעזה"י מה שאמר הכתוב דע"י שמירת פיו ממ"א שומר מצות נפשו וגם מה שביאר בזה"ק דמרחק עי"ו מחיים עלאין. והוא דהנה דרע מה שאחז"ל דרמ"ח מ"ע שבתורה הוא כנגד רמ"ח אבריו והיינו כנגד רמ"ח אברי הנפש שבאדם וכידוע דיש באדם רמ"ח אברים רוחנים ועליהם מלוכש אברי הגוף הגשמיים וכמו הנגד שהיא לבוש להגוף כן אברי הגוף לבוש להנפש וכמו שאה"כ (איוב י"ג) עוז וכשר הלבישני ובעצמות וגידים חסוכני והיינו שעצם האדם הוא הנפש שבקרבו שהוא החי וקיים לנצח ועל כל אבר ואבר של הנפש מלוכש אבר הגוף המכונה כנגד אבר ההוא [ולכן כאשר תסתלק כוחות הנפשיים הממונים בכל אבר ואבר נשארו כולם כאב דומם ולא יוכל האדם לפעל באבריו כלל וכלל וכמו הלבוש הנפש מהאדם שמונח במקומו בלי שום הנועה] וכדי להחיות כל אברי הנפש הרוחנים האלה נתן לנו הקב"ה רמ"ח מצות עשה שבתורה והם מחולקים ג"כ על כל האברים דיש מצות התלויים ביד ויש מצות התלויים ברגל וכהנה בכל אבר ואבר דכשאר מקיים איוה מצוה מסצות התורה באחד מאבריו ניתן עי"ו כח החיים באבר הנפש הטמון באבר ההוא להחיות אותו לנצח עי"ו אור המצוה המאיר בו. והוה מה שרמזה התורה בפרשת אחרי ושמרתם את חיותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם [והיינו בחיי הנצח וכס שהרגם שם התרגום] וכשם שבאברי הגוף נמצא אברים שונים יש אברים שאין הנשמה תלויה בהם כמו היד והרגל וכדומה דאף אם יחסרו לו אף שההפסד גדול מאד אעפ"כ אין ניגע לו לעצם חיותו ולא נקרא אלא בשם בעל מים. ויש אברים שע"י חסרונם או קלקולם אף מעט אינו יכול לחיות על פני הכל כגון ניקב קרום של סוד או שנתקלקלו שארי אברים הפנימיים שבהם מקור החיים שלו. כך הוא באברי הנפש שחיותם לנצח הוא עי"ו קיום התורה והמצוה שלו [וכמו שנאמר בפסוק הנ"ל אשר יעשה איתם האדם וחי בהם ועוד פסוקים הרבה בתורה המורים לנו כי עיקר חי הנפש בעזה"כ תלוי בקיום התורה] דיש מצוה בתורה שאפילו אם פשע האדם ועבד עליהם הוא נקרא בעולם העליון רק בשם בעל מום. וכמו שכתב הרמ"ו בשער הקדושה שלו וכן הגר"א במשלי על פסוק בו לדבר יחבל לו דהחבלה ימצא לנצח בנפשו באותו אבר שפשע בו ועבר על רצון השי"ת כגון אם לא הניח תפילין אף שקיים כל המצות יהיה בע"מ בידו וכה"ג בשארי מצות שיעבור יהיה בע"מ בשארי אברים [וגם זה הוא נגאי גדול לנצח ואינו יכול להתקרב ולעמוד לפני ד' במקום קדשו. וכמו בעזה"י שאין דרך בעלי מומין לעמוד לשרת לפני המלך ובפרט אם ידע שנעשה בעל מום על ידי שמרד בו. וכמה יהמרסר אה"כ האדם ע"ו שהכל ידעו שבא לו זה עי"ו גדל המרותו בה' במצוה תפילין וכן כה"ג אם יהיה בע"מ בשאר אברים עי"ו שארי מצות שקלקל בהם ידעו הכל את האברים שקלקל בהם. וכמו דאיתא בתרגום קהלת על הפסוק סוף דבר הכל נשמע דהיינו שלכסוף הכל יהפרסם לעיני הכל (ולא כמח שהאדם חושב בשעה שעובר עבירה לומר מי רואה בין) וע"כ את אלהים ירא ואת מצותיו שמר כי זה כל האדם ור"ל שמהרמ"ח מ"ע ושס"ה לאוין שנשמר האדם בחייו יבנה כל הרמ"ח אבריו ושס"ה גידים שבנפשו ישהו עיקר האדם. ואם עובר בשאט נפש על איוה מצוה עשה או ל"ת נעשה בע"מ באבר ההוא או יתקלקל ביד ההוא [שהשם"ה לאוין הוא נגד השם"ה גידים] ויתבוננו הכל איוה מצוה עבר בשאט נפש וכמה בין: וכלימה יגיע לו בעולם העליון לנצח]. ויש ענינים בתורה שהם נגד המוח והלב ושאר אברים הפנימיים שהם עיקר חיות נפשו הקדושה. ואם טמרה בהם נתקלקל אצלו כל עיקר חיות הנפש הקדושה שיש בו כגון מי שנחלש אצלו יסוד האמונה הוא מקלקל מוחו ולבו שהרעת והמחשבה הלוי בהם והם אברים שתלוי בהם עקרי חיות גופו ונפשו

ונפשו. וכן בענין מאכלות האסורות מקלקל ג"כ כל אברים הפנימים שבנפשו מפני שהם נכנסין בכל אברים הפנימים של נפשו. וראה והתבונן עד היכן יגיע צרת נפשו לעתיד עי"ז וכמו שאנו רואין בעוה"ז באדם שעלה רקבון בלבו ח"ו או בריאה או בושט ובני מעיו או בשאר אברים הפנימים שלו כמה גדול צערו ומכאובו עד מאד וגם חיייו תלויים לו מנגד עי"ז וכו"ש אם נתקלקלו כל אבריו אלו יחד] שבאברים אלו תלוי עיקר חיותו של האדם וברקבון כל שהוא בכלל מסוכן ומריפה הוא. כן הוא ממש בענינו דהלא בשעה שהאדם אוכל מאכליו נתחלק תמצית המזון ללב וריאה וכבר וכל אבריו ואם הם מאכלים אסורים כנבילה ומריפה וכיוצ"ב בודאי נמא ונתקלקל עי"ז כל אברי נפשו שתלוי עיקר חיותו בהם וכמה גדול יהיה צרת נפשו לעתיד שלא ישאר בה עי"ז אפילו אחד מאבריה בריא ושלים שכולם נתקלקלו על ידי שהיו נוזנים מבשר פיגול וזהו שאמר הכתוב [וכמו שפירש הוה"ק] דשומר פיו סמאכלות אסורות שומר מצרות נפשו שצרת הנפש אשר יגיע לו מזה הוא גדול מאד עד אין חקר ואין תכלית שכל אברים פנימים ומקולקלים וא"א לשרות אור ה' עליהם וגם יחסר לה עי"ז עצם חיותה שלא תוכל לחיות בחיי עידון העליון בשלימות שנתקלקל אברי החיים שלה ונממאה מקדושתה הגדולה בהיותה בעוה"ז וזהו מה שאמר בווה"ק הנ"ל דמסאב לנפשא וברחקה לבר נש מאינן חיינ וכו' :

וראה אחי עוד מה שכתב שם עוד בווה"ק בסוף הענין הא חוי כל מאן דאביל מאכלי דאיסורי וכו' וכו' ר' יוסי פתח ואמר כל עמל אדם לפיהו וגו' האי קרא בשעתא דדיינין ליה לבר נש בההוא עלמא כתיב. כל ההוא דינא וכל מאי דסביל בההוא עלמא ונקמין מניה נקמתא דעלמא לפיהו בגין פיהו דלא נמר ליה ומאיכ ליה לנפשיה ולא אתדבק בסטרא דחיי בסטרא דמינא וגם הנפש לא תמלא לא תשתלים דינאה לעלם ולעלמי עלמין. וכי"הוא ע"פ הנ"ל משום דבט"א בטמטס ומקלקל כל אברי הנפש הק' וכמה צריך להתבהל לב האדם בהתבוננו אל המאמרים הנוראים האלה שגילו לנו חו"ל את גודל העונש והקלקל שעושה האדם לעצמו בעולם הנצח עי"ז שאינו נוהג סמאכלות האסורות בעולם הזה וכל איש אשר רוח בו יתחוק בזה בכל נפשו ומאוד ולאחר פמירתו ישוב נפשו אל ה' מהורה שליטה וקדושה כאשר נתנה אליו ותהא נפשו זוכה לחיי הנצח ולהנות מזיו השכינה שהוא עידון הגדול מכל העידונים וכמו דכתיב והיתה נפש אדוני צרורה בצרוד החיים את ה' אלהיך :

פרק רביעי

בו יבואר עוד סיבה שמביא האדם לידי התרשלות עי' יאוש :

והנה יש הרבה אנשים שסיבת התרשלותם מזהירות המאכלים האסורים הוא מפני היאוש ויש בזה שני אופנים אחד קודם עשיית האיסור ואחד אחר עשיית האיסור ונבארם אחד לאחד. קודם עשיית האיסור דהיינו אף שזמן מעט היה בכוח להתאמץ לאכול מאכלים כשרים כגון שנמצא בירו מעט כסף או אפשר להשיג מעט מביתו אבל היצר מטיל יאוש בלבו שסוף הדבר הלא היה מוכרח לאכול מ"א שאין בכחך להוחר ולעמוד בנסיון כל טיך זמן דרב הוה שתהיה מתגורר במקום הזה ומה יועיל לך אם תייסר עצמך וחוור זמן המועט הזה וע"כ לך אכול ושתה ובמקום הזה א"א לך לשמור דת התורה ומסיבת היאוש ההוא שומע ליצרו ותיכף מצד הראשון מתרפה עצמו מלוחר בזה כלל. ואען ואומר כמה מועים האנשים האלה בענין הזה ודמיונם לאחד שמעה ברך ונרמה לו שרגליו עומדות במדבר גדול שהוא מהלך עשרים

עשרים יום עד שיגיע לשוב ואין בצקלוננו מוזן בריחה רק לני ימים היתכן שיאמר כיון
 שאי אפשר לי לחיות במעט המזון הזה עד שאבא לישוב וסוף סוף הלא אנוע ברעב
 ע"כ אשליך גם זה לחוץ כי כבר נתיאשתי מחיי אלא בודאי כל איש שדעתו לא
 יעשה כזאת שאף שלבסוף יכלה מונו הלא גם חיי שעה טוב הוא ולמה יקצר חייו
 בידים וגם אולי אינו רחוק כ"כ משוב כפי אשר ידמה ויטלם נפשו משתה לנסתר
 ואם איש נבון הוא יחלק את מונו זה שיהיה אפשר לו כדי להתפק בזה עוד לכמה
 ימים ובתוך כך הולך בדרבו וקורא וצועק אולי ימצא מי שישמע לקולו ויחיש לעזרתו
 וכמה פעמים מודמן באמה שהולכים סיעת אנשים ששימעים לקולו וחשים לעזרתו או
 שבעצמו מתקרב לישוב כאלה הימים כי לא היה רחוק כ"כ משוב כאשר חשב . וכן
 הוא ממש בענין הזה כידוע דשמירת חוקי התורה הם חיים ממש להנפש וכמו שנאמר
 (ויקרא י"ח ה') ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יצוה אותם האדם וחי בהם ולפיכך
 העובר עליהם הוא גוול חיי נפשו ובפרט במאכלות האסורות שהם סם המות ממש
 לנפשו וכש"כ בזה"ק בפרשה שמיני ובנ"ל בפ"א . וא"כ אף אמנם יהיה כן שלבסוף
 יהיה מוכרח לאכול מ"א כגון שיגיע לו לפ"י אבל כ"ז שיש בכחו להחיות עצמו במעט
 הכסף איש תחת ידו הלא אין לו לגוול חייתו בידים ואם איש נבון הוא עליו לעשות
 כמעשה איש ההוא וכן הוא האמת ע"פ דת התורה דהיינו שישמור מעט הכסף שיש
 בידו שלא להוציאם למותרות ורק לדברים היותר הכרחיים לחיות ובתוך כך ישתדל
 ויחפש ענות מסביב להחיות נפשו גם לימים הבאים ויקרא לעזרה מאבותיו או ממשפחתו
 או לשאר אנשים ממכריו ובודאי יראה די בעניו וימין לו ישענתו גם לימים הבאים
 או שיחמול עליו ויחלוץ נפשו מן זה המיצר לגמרי בזמן קרוב כמו שמצוי הרבה
 פעמים . [כי באמת ישועת האדם תלוי לפי רוב כמחוננו בה' וכמו שנאמר קוה לה'
 וישע לך ונאמר עוד ביום מכאיבים לרשע והביטח בה' תמר ויסובבנון ושכרו סאת
 ה' יהיה עבור זה גדול מאד וחלילה לו להתייאש שתחלה לגמרי מענין הזה שהוא
 דבר שנוגע לחיות נפשו לנצח :

ותנה לרוב האנשים בא להם היאוש הזה מצד קוצר ידיעתם והתבוננותם בהשגחת
 העליון ב"ה והנהגתו עם ישראל עם מגולתו ובעת צר להם חושבים בנפשם
 כי עיב ר' אותם והסתיר עין השגחתו מהם . אבל הדבר לא כן הוא כי עיני ד' המה
 משוטטות בכל הארץ כדכתיב בקרא ונאמר עוד למה האמר יעקב ותדבר ישראל
 נסתרה דרכי טה' וגו' ונאמר עוד ותאמר ציון עובני ה' וזה שכתי התשבח אשה
 עולה מרחם בן בטנה גם אלה השכחנה ואנכי לא אשכחך וגו' כי באמת אלו הסתיר
 הקב"ה את פניו מעמו ישראל אפילו שעה אחת לא היה לישראל שום קיום בעולם
 ח"ו וכמו דאיתא במדרש ששאל אנדריינוס קיסר לר' יהושע בן חנניה גדולה היא
 הכבישה שעומדת בין שבעים אריות א"ל גדול הוא הרועה שמצילה וזה היה בדור
 הראשון היקף אתר חורבן היה או נ"כ מינכר השגחת ה' על ישראל שמתקיימים בין
 אויביהם הרבים ויורפים כאריות ובפרט במשך הרב ההוא שהוא קרוב לאלפים שנה
 שקמו עלינו אריות כאלה [בזמנים הראשונים] לאין מספר וכו' אנחנו חיים וקיימים
 בתורתנו ואמונתנו ואנדריינוס וחביריו וכל האומות הקדמונים שהציקו לנו כבר נשבח
 זכרם מן הארץ . האין זה השגחה גלויה לעיני הכל והוא כפי הכמחנה שהבטיח לנו
 בתורתנו הקדושה כדכתיב ואף גם זאת בהיותם בארץ אייביהם לא מאסתים ולא
 געלתים לכלותם להפך בריתי אתם כי אני ה' אלהיהם . ואחול לא מאסתים בימי
 יונם ולא געלתים בימי נבוכדנצר לכלותם בימי המן להפך בריתי אתם בימי פרסיים
 זכו ומבואר בדברי הנביאים שכל הגלות וכל הסיבובים הבאים עלינו מעת שנלינו

מארצנו הכל בהשגחתו יהי לכלא הפשע ולהתם החטאת וכמו שנאמר בדניאל ועוד בכמה מקומות והוא למען אהבתו יהי אלינו שחפץ למהר אונתנו מחטאתינו כדי שנזכה לשוב אל ארצנו ואל בית מקדשנו שלמים ומהורים. והוא בבחינת אב המייסר את בנו שכונתו רק למכות בנו להמתות לדרך הישר והטוב וכמו שנאמר בתורה כי כאשר יסר איש את בנו ה' אלהיך מייסרך ועל כן כמו אב רחום שיש לו בן יחיד שנמנה מדרך הישר ומסרו לאחרים שיענשוהו עד שיקבל עליו לשוב להוכחתו מ"מ אם האב סכיר את מבע בנו כי חלוש הוא והמענישים הם אנשים עריצים ואכזרי לב המה ומתירא פן יבולע לו. או בע"כ מוכרח האב לעמוד בעצמו אחרי הדלת והמוות ולהסתכל אם בכח בנו לנשוא העונש ההוא ובעת ההיא הוא מוכרח להשגיח בשתי עיניו עליו הרבה יותר מבעת שלום פן יבולע לו. ולפעמים כשרואה שכבד לבנו לסבול עיני העונשים או שרואה שכבר שב ככל לבו להוכחתו מצוה היכף שניחו לו ונכמה גדול צער האב שצריך להתאפק ולעמוד ולראות בעיניו את יסורי בנו יחידו וצערקתו מרוב סכאוביו וקורא לאביו לישועה אך מה יוכל לעשות כי אם לא ייסרהו וילך שובב בדרכי לבו הלא ישחית נפשו לנצח. וכך הוא בהנהגת הקב"ה עם ישראל עם חביבו שנקראים בניו שמרוב פשעיהם הגלם מעל שולחנו ומסרם תחת האומות לייסרם כפי חטאתם למען ישונו ויבקשו אותו בצד להם וכמו שנאמר בצד לך ומצאוך כל הרברים האלה ושבת עד ה' ושמת בקולו וגו'. ומ"מ לא עיב אותנו ולא הסהיר פניו ממנו אלא גם בעצמו כביכול הולך אחנו בכל מקום גלותנו למען לא נהיה כלים מרוב המצוקות. וכמו שהבטיח הקב"ה ליעקב אבינו אנכי ארד עמך מצרימה. וכן נאמר למענכם שולחתי בבלה וכן אהזיל כל מקום שישראל גלו גלתה שכינה עמהם גלו לבבל שכינה עמהם גלו לארזים שכינה עמהם. ובעת צר לישראל לרבים ואפי' ליחיד ה' אלהיו עמו בצרתו וכמו שנאמר עמו אנכי בציה. והקב"ה צופה או ומביט בעין העגלתו יהי ושוקל וסופר את ערך המכאובים של ישראל עד כמה הם מניעים ואם יראה שאין בכחם לסבול שוב ההלכות או שכבר שבו אליו בכל לבם מצוה היכף ישעונו אותם [ועוד מגדיל חסרו ומוכו עם האיש ההוא גמול מכאוביו אשר סבל ולא התרעם על מרותיו של הקב"ה] וכמו שסיים קרא הנ"ל עמו אנכי בצרה אהלצוה ואכברוהו [ר"ל שגם אכברוהו] אורך ימים אשבעוהו וגו'. וזהו ליחיד ואם הכל היו שבים אל ה' בכל נפשם וצועקים אליו בכל לבם אז היה גואל אותם מיד וכמו שנאמר במצרים שמעתי את צעקת בני ישראל אשר מצרים מעבידים אותם. וליחיד מושיע אותו עכ"פ ממצוקותיו ומהפך את לב האנשים שמתגורר בתוכם לרחם עליו. כי הלא לבם ביד ה' הוא וכמו דכתיב בַּקִּישָׁה שלמה המלך ע"ה (מלכים א' ח' פסוק מ"ו) כי יחטאו לך וגו' ואנפת במ ונתתם לפני אויב וגו' והשיבו אל לבם בארץ אשר נשבו שם ושבו והתחננו אליך בארץ שוביהם לאמר חטאנו והעווננו רשענו וגו' ושמת השמים זכין שבתך את תפלתם וגו' ונתתם לרחמים לפני שוביהם ורחמום וכתיב אח"כ (ט' ג') יאמר ה' אליו שמעתי את תפלתך ואת תחנונך אשר התחננת לפני. הנה נראה טוה ברור שאפילו אם האדם במדרגה התחתונה שנפל בארץ רחוקה ביד המציקים לו מ"מ אל תיאש נפשו מפני זה וידע שע"י תשובתו לה' יהעורר עליו רחמים מלמעלה ויושע מיד זאויבים ויכמו שאהזיל אל יתיאש אדם מן הפורעניות ופירשו המפרשים שהוא בשני זופנים אחד כשהוא במובה אל יגבה לבו לחשוב כבר אני מסולק מן הפורעניות כי א ידע מה יולד יום. ולהיפך ג"כ אם הוא בפורעניות אל יתיאש האדם בנפשו לאמר כדה תקוה ותחלתי כי רבים רחמיו וכנ"ל ויוכל להתהפך לבם עליו מרעה למובה כל עת וכדכתיב בערב ילין ככי ולבוקר רנה. כלל הדברים שצריך אדם לדעת שבזמן שאיש

שאישי ישראל במצוק תחת יד העו"ג אפילו הוא בקצה הארץ או השגחת השי"ת סובבת על דרכו הרבה יותר מבעת ריוח ושלום והקב"ה רואה בעצרו ועומד לעורתו אם יקרא אליו בכל לבו ובמו דכתיב קרוב ה' לנשברי לב ואת דכאי רוח יושיע. וע"כ לא יפול לבבו בעת חתוא ויהיה לבו במוח בדי' כי ה' אלהיו עמו לשמר ולהצילו ונלעורו בכל עניניו ורק שלא יתרפה או עצמו משמירת התורה בכל כמו וכמו שנאמר כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחנך להצילך וגו' ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך. ודע אחי כי באמת כל דבר ודבר תלוי לפי חזק הרצון שפועל האדם בנפשו ואספר לך השוכת איש אחד שהיה אביון גדול ולא היה לו סמון כלל בכל משך הרב שהיה מהגורר בין העכו"ם עד שבא אל ביתו ומ"מ שמר עצמו ממאכלות האסורות ולא באו אל פיו אפילו פ"א בכל משך הרב ואכילתו היתה רק פת במלח עם חמין (מ"יא) ואעפ"כ היה לבכו תמיד שמח ומראהו יפה עד שהיה הרבר לפלא בעיני הכל ושאלוהו איך פעלת בנפשך להסתפק בכל משך הגדול הזה ברוחק כזה, ולהיות עוד שמח וטוב לב. ויען ויאמר אניד לכם הנהגתי כי לו הייתי מסתכל באמת על כל משך הגדול הזה איככה אוכל להסתפק בזה ולסבול כל התלאות הרבות המצויות בודאי היה מיצר לי הדבר הרבה. אבל בכל יום ויום לא ראיתי כלל עבור יום המחרת כי מה לי לראוג דאגת מחר וכש"כ עבור יום אתמול שכבר עבר ואיננו ומאי ג"מ לי אם אכלתי אתמול פת חרבה או מעדני מלך ונאדרבא בכל יום נוסף לי שמחה מיום אתמול שעורני ה' שלא בא פינול לתוך פי ולא טמאתי את נפשין וא"כ לא היה לפני תמיד רק י"ב אחד לבד וטה היה לי לראוג בשביל ארוחת יום אחד אם לא היה ארוחתי כ"כ בריות. זככה אכלתי פתי מדי יום ביומו בשמחה וטוב לב במה שאני אוכל מאכל כשר. ולא האבתי כלל מעולם למאכלות אסורות וזה ידוע דמראה הפנים תלוי לפי שמחת הנפש ושמחה הנפש תלוי בחזק הרצון ועיין לקמן :

פרק המישי

בו יבואר סיבת היאוש הבא אחר עשיית האיסור :

זעתה

נבאר אופן היאוש הבא אחר עשיית האיסור דהיינו אם כבר נתגאל כמה פעמים באיסור מאכלות אסורות היצר מפתהו ומיאישו בנפשו לאמר מה תועלת יהיה אם לא אוכל עוד כבר אבר שכרי ותוחלתי מה' ונדהתי מחיי הנצח ומה לי עוד לעוה"ב איזיל ואיתהני בהאי עלמא. ועל ידי מעות כזה הוא מפקיר את נפשו לגמרי והולך שובב בדרך לבו ועובר על כל התורה בידים ממש. ובאמת מעות גדול הוא מכמה פנים. א) וכו' מי שהוא רשע ומפקיר את התורה בידים עונשו הוא רק שמאבר את נפשו מחיי עוה"ב שיוכל ע"ו ליישב את נפשו ולומר אני מתרצה בלא עוה"ב. או שכבר איכרתי עוה"ב. הלא ידוע מכמה פסקי הנביאים ומאמרי חז"ל שיש ג"כ כן מקום מוכן לפורעניות עבור העונות והפשעים והוא דגיהנם שנברא בעת תחילת הכריאה לעונש בה הפושעים והמורדים כשם שנברא ג"ע לצדיקים ונכמו דאיתא באבות דר"ג שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם ואלו הן ג"ע וניהגס ונסא הכבוד וכו'. וכמו במלכותא דארעא שיש מקומות המוכנים להתעדרן בהם המלך ומשרתיו העושים רצונו. ויש מקומות המוכנים ליישר בהם המורדים בן. וא"כ מה לו להרבות מאובים לנפשו ע"י החמאים שהוא מרבה יום יום. וכי מי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום ויהא ריחו נודף יותר. הלא ידע שבמו בכ"ד של סטה כשארם עובר על לאו דאורייתא כמה פעמים במזיד נידון על כל פעם ופעם בל"ט טלקות בפני עצמו (כמו שאמרנו

שאמרו במכות י"ט ע"ש בגמרא) כן הוא ג"כ בדיני שמים בכ"ד של מעלה כשהארם עובר עבירה (אם לא קבל עונשו בכ"ד של מטה) קונה לו קמינור אחד להכאיב את נפשו לעתיד לבוא בניהנם ובשאר עונשין. וכשהארם כופל את העבירה עוד פעם אחת נכרא לו עוד קמינור חדש להשחית את נפשו וכן הוא בכל פעם ופעם והוא שנאמר רבים מכאובים לרשע וגו'. וא"כ יחכונן בעצמו מה לו להרבות מכאובים לנפשו די לו לסבול המכאובים מהמקטרינים שנכראו ממעשיו הראשונים. כי באמת הלא ידוע שכמה מדורות יש לגיהנם ויש מדריגות רבות בהם לקבל שם העונש שכל אחד גרוע יותר מחבירו דוגמת העונות שיש כמה סוגים בהם. וכי בשביל שפיתהו היצר לחטוא ולהכניסו אח"כ בפתח הראשון יתפתה לו עוד ועוד כרי להכניסו בכל מדור ומדור. וכעין זה מצינו בפרקי דר"א פט"ו שהמלאכים מזרזים להארם שלא יחטא וימא לנפשו אחר שכבר חטא וז"ל שם על הפסוק ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב את המות ואת הרע אמר הקב"ה שני דברים הללו נתתי להם לישראל אחת של טובה ואחת של רעה של טובה היא של חיים ושל רעה היא של מות של טובה יש בה שני דברים אחד של צדקה ואחד של חסד ואליהו ז"ל סמוצע ביניהם וכשיבוא אדם ליבנם אליהו מכריו יאומר פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים וכי ושל רעה יש בה ארבעה פתחים ועל כל פתח יפתח שבעה שימרים מלאכים וישבים ארבעה מבחוץ ושלשה מבפנים אלו שבחוץ רחמנים הם ואלו שבפנים אכזרים הם ובשבא אדם ליבנם בפתח הראשון מלאכים הרחמנים מקדימין אורו ואומרים לו מה לך ליבנם בתוך האש היות זמה לך ליבנם בתוך העוברי עבודת גילולים שמע לנו ושוב בתשובה אם שמע להם מוטב ואם לאו הרי אומר להם ובהם אין חיים והיינו כאומר להם שמכם לא אחיה חיי עונג טוב לי לפרוק עולן בא ליבנם בפתח השני ואומרים לו הרי נכנסת בפתח הראשון אל הכנס בפתח השני מיד מלאכים הרחמנים מקדימין אותו ואומרים לו מה לך להיות מרוחק מתורה אלהים שיהו קורין אותך טמא וכורחים ממך שמע לנו ושוב אם שמע להם מוטב ואם לאו הרי אומר להם בהם אין חיים בא ליבנם בפתח השלישי ואומרים לו הרי נכנסת בפתח ראשון ושני מה לך ליבנם בפתח שלישי מיד מלאכי רחמים מקדימין אותו ואומרים לו מה לך להיות מחוק מספר חיים לא טוב לך שתהיה חקוק מהיותך מחוק שמע לנו ושוב אם שמע להם מוטב ואם לאו אוי לו ולראשו. בא ליבנם בפתח הרביעי ואומרים לו הרי נכנסת בפתח שלישי אל היבנם לפתח רביעי מיד מלאכי הרחמנים מקדימין אותו ואומרים לו הרי נכנסת לכל הפתחים הללו ולא שמעת וישבת עד עתה הקב"ה מקבל השבים עד עתה הקב"ה מוחל לעינות וסולח ואומר בכל יום שובו שנאמר שובו בנים שובבים אם שמע להם מוטב ואם לאו אוי לו ולמולו. אמרו האכזרים הואיל ולא שמע הצא רוחו נר"ל שהם בעצמם מקטרינים עליו למעלה על שנתפתה ליבנם לפתיחתם ולא שמע לעצת המלאכים שיעצוהו לשוב וכמו שאח"ל הוא השמן הוא היצה"ר הוא מלאך המות שמתחילה מסית להארם ואח"כ עולה ומסמין עליו למעלה על ששמע לדבריו ואח"כ יורד ונוטל נשמתו שנאמר הצא רוחו ושוב לארמתו ועליהם הכתוב אומר הן כל אלה יפעל אל פעמים ושלש עם נבר נר"ל אחר שחמא פעם ראשון מ"ם הקב"ה ברוב הסדו ומזיבו מעורר את לבו לשוב עד שלש פעמים שלא יחטא עוד ויאכר את נפשו עכ"ל הפר"א. ב) שהרבר הזה שהוא חושב שכבר אכר שכרו ותחלתו מה' ונרחה כבר מחיי העוה"ב הוא נגד האמת והוא גופא עצת היצר הרע שרוצה ליצוד לאדם ברשתו וכבר נכצא טענה א' של היצה"ר בדורות הראשונים שע"ז פיתה אותם לסור מדרך ה' והיתה ע"ז נבואה מיוחדת מה' ע"י יחזקאל הנביא נגד המעות הזה שנאמר (יחזקאל ל"ג) כן אמרתם לאמר כי פשעינו וחטאתינו עלינו ובם אנחנו

אנחנו נמקים ואיך נחיה אמור אליהם חי אני נאום ה' אלהים אם אחפז במות הרשע כ"א בשוב רשע מדרכו וחיה. וכן עוד ע"י כמה נביאים הכתיח לנו השי"ת על ענין התשובה וכן מצינו באנשי ננוה שעלתה רעתם לפני המקום ונחתם גור דינם לרעה וכיון ששוב בתשובה שלמה לפני הבורא קרע גור דינם ומחל להם כענין שנאמר וירא אלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה וינחם האלהים על הרעה אשר דבר וגו'. וכל פרטי התשובה בענין זה כבר מבואר בספר מח"י פרק כ"ו וכ"ז ע"ש היטב. גם שע"פ אמת הדבר הוא בהיפך מטעות היצר דמי שהכעיס את בוראו פעם אחת בודאי צריך ליהן אל לבו שלא להכעיס אותו עוד עכ"פ ויתנחם על מעשיו הרעים שעשה בראשונה וישוב לפני בוראו ויכנע לפניו ויקבל על עצמו על להבא שלא לשוב לכסלה עוד אפוי אם יהיה הדבר נוגע לנפשו ובודאי הקב"ה ימחול לו וילמוד לנפשו ממה שמצינו בנפושעים הראשונים (בזמן ההורבן) שאע"פ שהיו כופרים ומופקרים אעפ"כ לבסוף קדשו את השם ברבים ועשו תשובה במסירת נפש וירשו גן עדן וכדאיתא במד"ר על הפסוק וירח את ריח בגדיו אל תקרי בגדיו אלא בגדיו כגון יוסי משיחא ויוקים איש צרורות. יוסי משיחא בשעה שביקשו שונאים לכנוס לחר הבית אמרו יכנס מהם ובהם תחלה אמרין ליה עול ומה דאת מפיך דירך הוא נכנס והוציא מנורה של זהב א"ל אין דרכו של הדיוט להשתמש בו אלא עול זמן הנינא ומה דאת מפיך דירך הוא ולא קיבל עליו א"ר פנחס נתנו לו מכס של שלש שנים ולא קיבל עליו אמר לא די שהכעסתי לאלהי פעם אחד אלא שאכעיסנו עוד פעם שניה מה עשו לו נהנו איתו בחסור של הרישים [ספסלים של דף עבה שמגדירים בו הנסרים] והיו מנסים בו והיה מצוץ ואמר ווי ווי אוי שהכעסתי לבראי. ועי"ש עוד מעשה דיוקים איש צרורות בעין זה:

פרק ששי

בו יבואר הסיבה השלישית שהמעה אותם לעון זה:

ועתה נבוא לבאר את הסיבה השלישית שהרגיל אותם לעון החמור הזה. והוא אומר מותר דהיינו שמיעין לומר דכאמת הדבר היתר הוא לאיש המתגורר בין העמים. וגם זה נחלקים לשתי סוגים יש שחושבין הדבר להיתר משום דבזמן התנא אי אפשר לשמור חוקי התורה כשאר איש ישראל שהלא כמה פעמים אנוסים הם אף לחלל את השבת ונוגע לפקוח נפש אם לא יחלל. וע"כ ימעה בנפשו כי כל זה הוסיף נגרע מדרגתו משאר איש הישראלי ואינו מחוייב לדקרק בשמירת הדת רכיון שמחלל שבת החמורה שוב אין לו לדקרק כלל על שאר מצות התורה וחושב בנפשו כשאבוא לביתי אשוב לשמירת התורה כמלפנים. ויש שאינם מועים כ"כ להפקיר עי"ז כל מצות התורה אבל באכילה עצמה סבורין דמותר להם הדבר מפני שקשה עליהם כח הסבל בלתי אכילת בשר בעת הרגוררותו ובשר כשר אין באפשרו להשיג:

ועתה נשיב על ראשון ראשון. תחלה לכל צריך שידע האיש המתגורר שאף בעת התגוררותו איש ישראלי הוא כמקדם ומחוייב בכל מצות התורה כמו שאר איש ישראל שמה שצריך לחלל השבת וכנ"ל אינה עבירה כלל כמו שאמר הכתוב ולנערה לא תעשה רבר אין לנערה חטא מות וגו' דהיינו שאין נחשב הדבר לחטא כלל בעבור שאנוסה היתה ואף כן בעניננו כמה שנאנס אין זה עבירה כלל אבל כמה שאינו נאנס יש עליו חומר כל איסור ואיסור כמו שאמר איש ישראל ואף בשבת עצמה כל שאינו מוכרח לאותה דבר ועושה מרצון עצמו הרי הוא נקרא מחלל שבת נמור זמברית נפשו מארץ החיים עי"ז וזרי הוא בכלל מה שאמר הכתוב מחללית מות יומת וכן גם כן בשאר

בשאר כל המצות הוא מחוייב לשמור את התורה בכל פרטיה כמו שאר איש ישראל מלבד מה שהוא אנוס ע"ו. בא ראה מה שאמרה התורה במוכר עצמו לנכרי אי לעקר שבדאי איש נבזה הוא עבור זה שהרי ידע מתחלה שבדאי יבטל הרבה פעמים מדיני התורה ע"י מכירה כזו אפ"ה ביארה לנו התורה כמה פסוקים בסוף פרשת בהר שה' הוא אלהיו ומחוייב עדיין בכל המצות כמקדם כמו שכתוב אחר פרשת מוכר עצמו לנכרי כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם וגוי אני ה' אלהיכם ונאמר אחריו לא תעשו לכם אלילים ופסל ומצבה לא תקימו לכם וגוי את שבתותי השמרו ומקדשי תיראו ואיתא בתורה כהנים (והובא מקצתו גם ברש"י שם) כנגד הנמכר לנכרי הכתוב מרבר שלא ואמר הואיל ורבי עובד עכו"ם אף אני כמותו הואיל ורבי מגלה ערות אף אני כמותו הואיל ורבי מחלל שבת אף אני כמותו לכך נאמרו מקראות הגללו ומקדשי תיראו הוזהיר לו הכתוב את כל המצות עכ"ל הר"י. ועל אחת כמה וכמה כזה שלא מכר את עצמו ברצונו רק שמסיבת הזמן נפל עליו שיהיה מהגורר בין העמים בודאי לא נגרע ערכו ע"ו משאר איש ישראל בשום דבר ומחוייב בכל המצות כמקדם. וגם צריכין לדעה דכל עיקר דבריהן מעות הוא שאף שאיש ישראל מחוייב לשמור כל תרי"ג מצות התורה וכמו שאמר הכתוב הנסתר לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת. מ"ט אף אם עבר על איזה מצות ואף החמורה שבחמורות לא הותר לו בשביל זה לעבור עוד. ועל כל עבירה ועבירה שיעבור אף על הקלות שבקלות צריך ליתן דין וחשבון ולהעניש על כל אחת ואחת עונש בפני עצמה וכמו שאמר הכתוב בקהלה כי את כל מעשה האלהים יביא במשפט על כל נעלם וגוי וכן כתב הרמב"ם ז"ל שאף ירבעם בן נבט יעניש אף על מצות עירובי הבשילין שלא קיים: **ובאמת** הדבר להיפך הוא שאיש שכבר עבר על איזה מצוה ממצות התורה עליו לשמור עצמו יותר שלא יעבור עוד עכ"פ על יתר המצות וכמו שאירע באחד שנפל רקבון ר"ל באחד מאיבריו שבגופו כידו וברגלו האחת וימחר לקרוא להרופאים ויחתכו איברים האלה שלא תתפשט הריקבון יותר ואח"כ התכוונו כי החל קצת הריקבון גם בצד השני שבגופו וצריך לחתוך גם ידו או רגלו השניה ויבך בכי גדול מאוד ויתחנן להרופאים אולי יש עצה למלט את ידו השניה מלחתוך אותה. וישאלוהו למה אתה מצמצע כל כך יותר מהראשונה. ויען להם הלא חכינו הדבר כי בעת שנחסר לי ידי האחת נחמתי עצמי בהשניה אבל עתה אם תחתכו לי גם אותה הלא חיי אינס חיים כי יחסר לי שתיהם. כך הוא בענין הזה וכידוע מה שהעתקתי לעיל בפ"ג בשם הו"ל דכל מצות התורה הם סכוונים כנגד אבריו של האדם והוא כנגד אבריו הנפש שלו וכאשר ביארנו שם באורך דכשמפקיר אותם פוגם אבריו נפשו ונעשה בעל טום כאבר שהוא המכונה למצוה הזאת. וא"כ מי שכבר עבר על כמה מצות התורה ע"י פתוי היצר וכבר נעשה בע"ט בנפשו הלא עכ"פ מוטל עליו לשמור עצמו מאוד שלא יפגום עוד במצות התורה וישמרו לו על כל פנים יתר אבריו של נפשו שלמים וקיימים בעולם הנצח:

פרק שביעי

עוד מענין זה:

ועתה נבוא לבאר את הסוג השני הנ"ל דהיינו שמוטעין לומר שעל אותה העת הותר להם הדבר שנוגע להם לפ"ג. הנה זה אמר הדבר שכל מקום שנוגע לפק"ג ממש התירה התורה את הכל נלבד מנ' עונות החמורין ע"ו וג"ע ושפיכת דמים שעליהם

אמרה התורה דיהרג ולא יעבור עליהם אבל כאשר נתבונן היטב אין נחשב לפ"נ כלל
 דלא מבעי אם יש לו מעוה שיכול לקנות מאכלות כשירות והוא מתעצל בזה מפני שהם
 על מעותיו בודאי אין שום צד היתר כלל וכלל ח"ו וכבר נפסק ביו"ד סימן קכ"ז
 דמתחייב האדם ליתן כל ממנו ולא לעבור על לאו אחר אפילו פ"א. ובפרט בזה שתוא
 עובר על כמה לאוין בכל יום ויום ובודאי העובר ע"ו הוא ככלל מומר האוכל נבילות
 לתיאכון והוא רשע גמור ופסול כן התורה לעדות ולשבעה. ופליאה גדולה בענין איך
 יעלה זאת על דעה איש ישראל להתיר לעצמו לאכול מאכלות אסורות כדי שלא יצטרך
 להוציא מעותיו מכיסו ואפילו אם יפסיד ע"ו כך גדול. ויצויר בנפשו אלו היה נישבר
 לאויה שר למלאכה לבנות לו ארמונים ונחאנה הרבה בהסקת שקצב עמו. ויצר לו
 מאד שלא ישאר לו כמעט כלום עבור עמלו ובקש מהשר שיוסיף לו מעט על הקצוב
 ולא רצה בשום אופן. ויהי היום נכנס השר אצלו וראהו דואג מאד ויאמר לו אעשה
 עמך חסד גדול והוא שאלחך לך כל יום משולחני מוון למעורתך בשר ויין ולא תצטרך
 להוציא הוצאות על אכילתך וישאר לך ע"ו במשך כל הזמן כמה מאות ר"כ. ומה
 היה עונה אותו ע"ו? בודאי היה משיב לו תיכף זה א"א לי בשום אופן כי איש יהודי
 אנכי ואין תורתנו מרשני ע"ו מוב לי שאאבד את מעותי ולא אאבד את נפשי. ועתה
 נתבונן נא בענינינו הלא גם שם מפסיד ע"ו מניעה אכילתו הרבה הרבה ואע"פ אין
 עולה בדעתו מחמת זה אפילו בחשבה בעלמא שהרצה לאכול משולחני אף שהוא נותן
 לו המאכל בכבוד גדול והמאכלים טובים מטאכלי שרים והיה מרויח ע"ו הרבה כסף.
 וכאן תיכף מתרצה לאכול שם בזה שיתנו לו מאבלם אף חלב ודם וכ"ו כדי שיאמר לו
 ממנו ומתברך עוד בלבבו לומר שאין עושה שום עול בזה. ואפילו אם אין לו
 מעוה ג"כ אין זה בכלל פ"נ כלל אם לא יאכל בשר דאנו רואין בעניניו הרבה אנשים
 היושבים בבית האזורים שאין להם רק לחם וטים ואע"פ חיים וקיימים. וכן יש הרבה
 עניים מרורים שעמלים כל היום בעבודת פרך לפרנסתם ואין טועמים בשר כל ימיהם
 כלל (וזולת מעט לכבוד שבת) ואע"פ הם בריאים ושלמים עוד יותר מאלה שמשפנקין
 באכילה בשר ויין. כי באמת העמל הועיל יותר לבריאות הגוף ממנוחה. וכמו שאמר
 קהלת מתוקה שנה העובר אם מעט ואם הרבה יאכל. ודע דאפילו אם אוכל רק
 התבשיל שנהבשל בהקלחת של מאכלים אורים ג"כ אסור מן ההורה משום מעט כעיקר
 כידוע וגם אפילו לא בישלו בה עתה בשר כלל הלא ידוע שש"ל"ן בה ע"פ שמוננות
 של חזיר או חלב ושמוננות של נבילה או מריפה ושאר מינים האסורים וע"כ צריך
 ליותר בזה מאד ואין זה מקרי פקוח נפש כמה שאין לו תבשיל כיון שיש לו לחם במקום
 שהוא שם ונע"ו אין צריך להחמיר דפת של ע"ג מותר במקום הצורך ובפרט שידוע שמצוי
 גם מים חמים (ש"י"א) ואפ"י אם האמר שבהמשך זמן רב יתעמו כותהו ע"ו גם כן
 לא מקרי זה מן התורה בשם פקוח נפש כיון שאין מניע זה למיתה ממש. וכן איתא
 במ"ז אורח חיים סימן שר"ם סק"א לענין מי שמעט במדבר ואינו יודע אימתי שבת
 דאסור לו לעשות מלאכה בשום יום שמא שבת הוא לבד מה שנוגע לו לפיקוח נפש
 ואם יש לו לחם לאבגל אסור לו לבשל הבשיל דאין כאן פיקוח נפש. ע"ש במ"ז.
 ובעניניו אנו רואין כמה אנשים שאין אוכלים אפילו לחם כדי סיפוקם כמה שבועות
 וחדשים ואע"פ לבסוף הם חיים וקיימים וק"ו בזה שיש בירד לאכול לחם לשבוע וגם
 מצוי לו מים חמים דבודאי אין כאן פיקוח נפש מה שאינו אוכל תבשיל. וכ"ש אם
 יכול לבקש מישראלים התישבים שם שיתנו לו התבשילים כשרים או שיכול להשיג מעט
 מעות מכיתו וכל כה"ו. והוא מתעצל בזה ובחמת זה הוא אוכל מאכלות אסורות בודאי
 עין גדול הוא מאוד :

זהנה ידוע שהאומות אשר אנו שוכנים ביניהם אנשי יושר הם ואינם מכריחין לישראל לעבור דבר שנוגע לחוקי תורתנו אלא אפילו אם הוא שוכן תחת איוה אומות אשר לפעמים כופין אותם לאכול מאכלות האסורות ונוגע לו לפיקוח נפש אם לא ישמע להם לא ירמה בנפשו שהותר לו מכל וכל האימורים האלו ולא מבעי אם יכול למלם גפשו ע"י שיטעום רק התבשיל לכד דתיכף כשיראו שהתחיל לאכול תבשילם ירפו ממנו **גאף** שגם זה הוא אימור דאורייתא דמעם כעיקרן בודאי אסור מן התורה לאכול הבשר שנוף האימור חמור עוד יותר מן התבשיל. וגם התבשיל עצמו ימעט באכילה בכל מה דאפשר לו ואפילו אם מכריחין אותו לאכול הבשר עצמו צריך לו להתבונן על כל כוית זכוית שהוא אוכל אם הוא מוכרח גם לכוית זה כמו שאנו מעיינין לענין חולה ביה"כ דמה לי אימור כרת ומה לי אימור לאו. ואם די לו להמלט מהסכנה ע"י כוית אחד שהוא אוכל עוד הוא רשע מן התורה ופסול לעדות ולשבועה. וכ"ש שאסור לו להקל לעצמו לאכול פעם אחרת בשביל זה דהלא אין כופין אותו בכל פעם ופעם ולא הותר לו רק על זמן הכפייה ומשום סכנה. והמשביל יוכל להציל את נפשו בהתחממות שלא יבינו שאינו אוכל עמהם [ונפרט] אם יכול להכין לעצמו מתחלה עכ"פ פעם ושתים בשר בשר ועיין בע"ז (דף י"ח ע"ב) עובדא דר"ט שמש בהא ומתק בהא ע"ש] ובודאי כאשר יתן לב לזה יעוררוהו' ובפרט בוטן שאין מכריחין אל ימעה עצמו כלל לאמר שהוא אנוס בדבר שנוגע לו לפ"נ כי זה הוא רק מפיתוי היצר שחפץ למטא את נפשו ולפסם גופו במאכלות האסורות. וראה אחי בעיניך איך הדבר הוא רק מפיתוי היצר דהלא אף לפי מעותם דאנוסים היו שנוגע להם לפ"נ עכ"פ הלא לא הותרו לגמרי האימורים גתמורים האלה והיה צריך לשקול בכל פעם ופעם שאוכל כמה צריך לאכול ועד כמה אנוס הוא שנוגע לו לפ"נ דהיינו אולי די לו רק במקצת מזה או בתבשיל לכד (רעל בשר בודאי אין אנוס לאכול כלל) או שביום זה אינו מיכרח כלל לזה שאינו זמן עבודה או שנמצא היום בידו מעט כסף שיכול לקנות מאכלות כשרות וכה"ג. ואנו רואין בעו"ז שמי שמרגיל עצמו לזה נעשה לו כהיתר גמור שאוכל כמה שירצה ובכל זמן שירצה ולא התבשיל לכד אלא אף הבשר עצמו. ואין זה אלא מכח היצר שחפץ להכריח נפשו מארץ החיים ולהמיתו מיתת עולם וכמו שאחז"ל יצוי של אדם מהגבר עליו בכל יום צמקש להמיתו שנאמר צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו וכו'. וע"כ מאד מאד צריך לזהר שלא להלכד ברשת היצר בענין זה. ובודאי כשיעשה מה שיש בנחו יעוררוהו' שלא יפול ביד יצרו כמו שמים הכתוב ה' לא יעובנו בידו. ונו' ואו אשרי חלקו כזה וכבא:

פרק שמיני

בו יבואר ששכר המצות לעיל הוא לפי ערך הצער שהשיג ע"י קיומה:

זהנה אחי ידעתי גם ידעתי כי לא דבר נקל הוא להיות זמן רב של עת התגוררות רק בלחם ומים חמין ומי שאין באפשר לקנות לו דברים למבל בהם את פתו בודאי עינוי גדול הוא ואת לנפשו אף על פי כן ידע האדם שמדין התורה אין שום היתר לאכול בשביל זה המאכלות אסורות ואם יקל לנפשו לאכול הלא ענוש יענוש בעונש גיהנם שאין ערך כלל וכלל צער ההוא לצער שסובל מפחיתות מוטו וגם יזכר כי היינו וטובו בעוה"ז ג"כ ביד ה' הוא ואם נגזר עליו מן השמים שיהא בעינוי איוה שכן לא יוכל לסלק נפשו מזה כי הרבה סיבות למקום ומוטב לו לענות נפשו בשביל קיום דת התורה מלענות אותה בשארי עינוים כשיעבור על דת התורה וכעובדא דר' עקיבא ופמוס בן יהודה (כברכות ס' ע"ב) שאמר לו פמוס אשריך ר"ע שנתפסת על דבר

דברי תורה אוי לו לפפוס שנהפם על דברים בטלים [ע"ש בגמרא והעתקתיו למטה *] וגם צריך האדם להתבונן כי הקב"ה אינו מקפח שכן כל בריה ולפום צערא אנרא וכל מצות התורה שנתן לנו הקב"ה הוא רק לשובתנו ולחיותנו בעוה"ו ובעולם הנצח וכמו שנאמר ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה לטוב לנו כל הימים ולחיותנו כהיום הזה. ובפרט המצות שאדם מקיים אותם בצער גדול בודאי יהיה שכרו גדול מהקב"ה בעוה"ו ובעוה"ב עד מאוד. וראה נא משאח"ל (במנהגיה דף צ"ג) לענין נבוכדנצר שזכה למלכות הוא ובנו וכן בנו וידוע רוב גדולתו שכל מלכי ארץ נכנעו תחת ידו וגם השליטו הקב"ה על כל חיהו ארץ כמו שאח"ל רכב על ארי וקשר הנין בראשו. וכל זה כשכיל ארבעה פסיעות שרץ בשכיל כבוד הקב"ה [ע"ש בגמרא נוף המעשה] ואמרו שם אם בשכיל ד' פסיעות כך שלם הקב"ה לאותו רשע אבותיהם של אלו שרצים לפניו כסוסים על אחת כמה וכמה. ולא דוקא האבות ה"ה בכל דור ודור המתחזקים לקיים רצון הקב"ה בנפשם ומאדם. ואיש כזה המיישר ומענה את עצמו זמן רב כזה רק מפני ציווי הקב"ה שאינו רוצה לעבור על רצונו ית' מי יוכל לשער את גודל כבודו ושכרו שיקבל מאת הקב"ה ועליו נאמר הכתוב להנחיל אוהבי יש וגו'. וכאשר יתבונן האדם באמת בענין הזה עד כמה מתעלה מדרגתו עבור זה לא ירגיש כלל שום צער מעיניו כוונו ויצייר בנפשו אלו היו נותנין לו חמשה רי"ב עבור כל אכילה ואכילה בודאי היה מתרצה לאכול פחו הרעה והרלה בשמחה רבה עבור הרוחתו וכ"ש בזה שאין קץ למתן שכרן של מצות ויפה שעה אחת קורת רוח בעוה"ב מכל חיי העוה"ו. ועבור כל פעם ופעם שכופה יצרו ומקדש נפשו בשכיל מורא ויוצרו יוכה לשכר גדול הצפון לעל ליראי ה' וכמו שנאמר מה רב טובך אשר צפנת ליראך וכמו שנבאר א"ה בפרקים הבאים שפמקים ומאמרי ח"ל את גדול שכרו וגדולתו של האיש הזה לע"ל. והעיקר שצריך האדם לזכור תמיד מאמר התנא (באבות פ"ב) ודע לפני מי אתה עמל. ומי הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולהך. והכוונה כי בדרך בו"ד שכשמתנה עם איזה אדם וגומר עמו על איזה עסק שיעמיד לו על זמן פלוני ופלוני ואח"כ אירע שלא היה לו בעית על העסק ההוא והוצרך ללוח ולמשכן את עצמו ע"ו. ולבסוף היה הדרך

ג"כ

* ש"ל בגמרא שם ת"ר פעם אחת נזרה וכו' שלא יעסקו ישראל בתורה בא פפוס בן יהודא ומצאו לר"ע שהיה מקהיל קהלות ברכים ועסק בתורה א"ל עקיבא אי אתה מתירא וכו' א"ל אמשול לך כשל לשועל שהיה סהלך על גב הנהר וכו' א"ל אתה הוא שאוכרין עליך פקח שבהיות וכו' ומה בסמך חיותנו אנו מתייראין במקום סיתתנו עאכ"ו אף אנהנו עכשו שאנו יושבין ועסקין בתורה שכתוב בה כי היא חיוך ואורך יסוך כך אם אנו הולכין וסבאלין סכנה עאכ"ו אמרו לא היו ימים מועטים עד שתפסדו לר"ע והבשרו בבית האמורין ותפסו לפפוס בן יהודא והבשרו אצלו א"ל פפוס מי הביאך לכאן א"ל אשריך ר"ע שנתפסת על דברי תורה אוי לו לפפוס שנהפם על דברים בטלים. והנה הענין מה שפסדה לנו הגמרא מעשה ח"ו בכלל הוא כמו שנבאר דפפוס חשב שאם יבדג כהנהגת ר"ע להקהיל קהלות ויעסיק בתורה ד"ו מסבב כל הצרות משא"כ כשנפדוש סבב ודגא כמענת המועין שכתוב במלאכי (ג) שאוכרים שאין לעבוד לה' כי הלכנו קדורנית מפני ה' וע"ש בקרא מה שהשיב להם הנביא ע"ו והשיב לו ר"ע כי לא בן הדבר כי הצרות נגור מצד עצמו ע"ו עונות הראשונים וע"ב אם זכות התורה לא תועיל להציל סן הצרות ק"ו כשנפדוש סכנה וע"כ עשה ר"ע את שלי והקהיל קהלות ועסק בתורה אמרו לא היה ימים מועטים וכו' א"ל פפוס מי הביאך לכאן ר"ל שהלא אתה אוסר שליטוד התורה מסבב כל הצרות וא"כ אתה שמקיים הציווי בשלימות למה הכשוך כאן אלא הוא האמת אשר אמרתי שהצרות נגור סן השמים מצד עצמו ואם נפדוש סן התורה יהיה בודאי צרות גדולות יותר מזה א"ל אשריך ר"ע שנתפסת על ד"ת ר"ל ויהיה לך ע"ו זכות גדול לפני הש"י לע"ל אוי לו לפפוס שנתפס על דברים בטלים ולא יהיה לו ע"ו שום מענה ותביעה לפני הש"י ובענין זה איתא ג"כ במדרש על הפסוק אשרי הגבר אשר חיטרנו יה וסתורתך תלכדנו אין אדם בעולם כלי יסורין אשרי מי שמת"ר ע"ו לימוד התורה ע"ש:

צ"כ רע וטר מאד ובקושי גדול באה לו העמדת הסחורה לזמן המוגבל מ"מ לא יתוסף לו על המקח מאומה מחמת זה. ואלו אצל השי"ת אינו כן הכל מתפללים והכל עובדים להש"י זה בא לו הרבר קצת בקושי יותר כגון שהוא דר במקום רחוק מבהמ"ד יותר מחביריו ואעפ"כ הולך לביהמ"ד. כשיבוא הזמן לקבלת השכר נמנה למעלה הפסיעות שהיך. יותר מחביריו כמו שאחז"ל בסוטה וכל שכן שישוער למעלה במדה ובמשקל פעולה גוף המצוה או הפרישה מן העבירה אם בא לו הדבר בריוח או בקושי וישלם לכל אחד ואחד לפי הערך שהתחזק עצמו לפעול בעולם בשביל רצון השי"ת. וזהו שאמר התנא ורע לפני וכי ומי הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך ר"ל הלא בעה"ב שלך הוא הקב"ה והוא הצופה ומביט אפילו על צעדיך נוכחו שכתוב וכל צעדיו יספורן וכ"ש על כל מעשיך לשלם לך השכר לפי ערך מפעולתך וכמו שאמר התנא לפום צערא אנא. ולא יקופח מזה אפילו כמלא נימא :

דאיתא במדרש עתידה בת קול להיות מפוצצת בראשי ההרים ומכרות ואומרת מי פעל עם אל יבוא ויטול שכרו. והכונה במה שאמר פעל עם אל הוא כי בעת שהאדם הוא בצער גדול וביסורין ואעפ"כ הוא מתחזק לעבוד השי"ת נחשב לו אז כאלו הוא מתחזק עם הקב"ה. וכמו שאמר הכתוב כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה, והיינו שאמר מי פעל עם אל דיינו שעבודתו להש"י בא לו בצער ונחשב לו כאלו פעל עם אל יבוא ויטול שכרו :

פרק תשיעי

בפרק זה יבואר גודל שכר השומר עצמו ממאכלות האסורות :

דעתה נבוא לבאר גודל השכר של השומר עצמו ממאכלות האסורות. ראשון לכל צריך שירע שבכל יום ויום שהוא יושב במקום שאוכלים האיסורים והוא כובש את יצרו עבור מצות הש"י. לבר מה שהוא זוכה לנפשו שנשארת בקדושתה שלא נטמאת. וגם מציל את עצמו מעונשו של גיהנם עוד יקבל שכר לעתיד לבא מכל יום ויום כאלו עשה מצוה בפועל טמא. וכמו שאחז"ל (שבת קי"ט) ישב אדם ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כאלו עשה מצוה. ומסיק שם והוא שבא דבר עבירה לידו ופירש הימנה. והכא נמי הרי בא לידו בנסיון בכל יום ויום וכבש את עצמו. וגם ירע שלא מצוה אחת יתוסף לו מיום אחד אלא לפי ריבוי האיסורים שנמצא בכל אכילה ואכילה כן ירבו זכאתיו דיינו אם היו המאכלים מעורבים מנבלה וטרפה וחלב ודם וחזיר יחשב לו ככל פעם מצוה בפני עצמה מכל איסור ואיסור בפנ"ע נדדתי היה יכול לעבור על כולם והוא כבש את יצרו בשביל רצון השם וא"כ צא וחשוב כמה מצות יתוסף לו בכל שבוע ושבוע ובכל חודש וחודש ובפרט מכל הזמן שהוא מתגורר יתרבה לו כמות אלפים מצות גדולות כאלו. שכמה פרשיות בתורה נאמרו בשבילם ובוזה הבדילנו ה' להיות לו לעם נוכחו שכתוב בתורה (ויקרא כ) והברלתם בין הבהמה הטהורה לממאית וכו' ולא השקצו את נפשותיכם וגו' והייתם לי קדושים כי קדוש אני ה' ואבריל אתכם מן העמים להיות לי] והוא קיים את כולם בצער גדול וידוע שכל העושה מצוה אחת קונה לו פרקים אחד כראיתא באבות ואחז"ל כל העושה מצוה אחת מקדמת ותולבת לפניו לעוה"ב שנאמר והלך לפניך צדקך וכבוד ה' יאספך. א"כ כמה אלפים מלאכים קדושים יקדמו לפניו להליץ עבדו לע"ל לזכותו לכל טוב ויראה את הג"מ שיש בין השומר עצמו ממאכלות אסורות ובין שמפקד עצמו לזה שזה יוצא אתי משך השנים שהוא מתגורר בתבילות חבילות של עבירות ואלפים ורובות מקטרגים שנבראו מכל

משך הזמן ההוא שהפקיר את מצות ד'. והוא יוצא ברכוש גדול של חבילות חבילות של מצוה ומלאכים קדושים שנבראו בזמן ההוא]. (ב) ע"י השמירה מסאבלות האסורות ממשיך על עצמו קדושה מלמעלה כמו דכתיב (ויקרא כ') ולא השקצו את נפשותיכם וגו' כי קדוש אני ה'. וגם נאמר בפרשת ראה לא תאכלו כל נבילה וגו' כי עם קדוש אתה לה' אלהיך ובך בחר ה' וגו' ואחז"ל (יומא ל"ט) ת"ר והתקדשתם והייתם קדושים אדם מקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה מלמטה מקדשין אותו מלמעלה בעוה"ז מקדשין אותו לעולם הבא וא"כ כ"ש בזה שהוא מקדש את נשמתו כמה ימים ושנים וברוב עמל ותלאה ודאי יתרבה עי"ז קדושה נפשו לע"ל עד למעלה למעלה. (ג) צריך שידע ששמו ניכר למעלה בכל יום לאות ותפארת והקב"ה בעצמו מעיד עליו לפני פמליא של מעלה על מעשיו והנהגתו כמו שאחז"ל (פסחים ק"ג) על ג' הקב"ה מעיד בכל יום ואחד מהם הוא רווק הדר בעיר ואינו חוטא והיינו כיון שהוא אדם פנוי ועלול להכשל בחטא ושומר א"ע ע"כ הוא לתפארת למעלה וכ"ש בענין זה שהוא עיף ויגע ואעפ"כ מתרצה לחיות חיי צער ושלא להתגאל כמ"א בשביל ציווי השם בוראי הקב"ה מעיד עליו בכל יום ויום ומתפאר בו ועליו נאמר ישראל אשר כך אתפארן ואלו היה יודע ששמו נזכר לשבח ולהפארת במושב המלך והשרים והמלך בעצמו מחבב שמו ומשבח מעשיו בכל יום ויום כמה שמחה וחרדה היה מגיע לו מזה. וכל שכן כשהוא לפני מו"ק הקב"ה אשר אין חקר לגדולתו וחיוו וטובו בעוה"ז ובעולם הבא הלוי בדרך בודאי צריך להיות שמח וטוב לב בהעלותו זה על זכרונו. כי באמת אין אנו יכולין לשער כמה גדול ערכו של האיש הזה אצל ארון עולם ית' רכמה וכמה זמנים מצד שמוכל רעבון בשביל מצותיו שאחרי רוב עמלו אין לו כמה להשיב את נפשו כ"א כפת חרבה וקיתון של מים. ולא יום אחד ושנים אלא ימים ושנים. וגם שמובל הרבה פעמים עלבון וכלימה עבור זה שחולק עצמו משראי מרעיו ועוד כמה הלאות אשר אין להעלותם על הכתב והוא מתרצה לסבול כ"ז. ואך מפני שהוא חרד לדבר ה' שלא לעבור על רצונו. וכבר גילה לנו הקב"ה ע"י נביאיו כמה גדול האיש הזה בעיניו אשר חשיבותו הוא באמת נורא מאוד שנחשב איש כזה בעיניו יותר מכל מעשה שמים וארץ. כמ" שנאמר ע"י ישעיה הנביא (פ"ה) כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדיס רגלי וגו' ואת כל אלה ידי עשתה ויהיו כל אלה נאום ה' ואל זה אביט אל עני ונכה רוח וחרד על דברי. והכונה דהלא אנכי בראתי השמים ששם הוא משכן כסאי והארץ שהיא הדיס לרגלי וברצוני סתקיימים ובדאי יודע אני את גדלם ואת הכונתם ואעפ"כ תדע שעיקר מה שאני מביט בעולמי הוא על מי שהוא חרד על דברי לקיימו אף שהוא עני כי הוא העיקר החשוב אצלי יותר כן הכל. ומוזה נוכל להבין כמה היה גדול ערכו לע"ל. (ד) ע"י שהוא שומר עצמו מסאבלות האסורות וזכה לו ולדורותיו ולרודי דורותיו שנב"ל לרעו אחריו יהיה נזכר תמיד הזכות הזה כדאיתא כספרא. ומה אוד"ר שלא נצטווה אלא מצוה אחת אלו היה זהיר בה זכו'. היושב בין הפיגולין ובין הנותרות עאכ"י שזוכה לו ולדורותיו ולרודי דורותיו. וגם זוכה עי"ז כשיבוא לביתו וישא אשה יתברך מה' שילד ממנו בנים צדיקים יראי אלהים גבורי כח לעמוד ביצרן וכמו שנאמר אשרי איש ירא את ד' במצותיו חפץ גבור כארץ יהיה ורעו נדחינו שיהיו גבורים להתגבר על יצרן וכמו דאיתא באבות איווח גבור הכובש את יצרן דור ישרים יבורך והוא מדה במדה דתחת שהוא מתגבר על יצרו תמיד מפני שהוא חפץ במצות הש"י וזכה לצאת ממנו בנים ברוכי ה' דור ישרים וגבורים לעמוד ביצרן. והשומר עצמו מסאבלות אסורות בעת כזה הוא בודאי בכלל ירא ה' וחפץ במצותיו וגבור האמיתי שהוא רואה להאימור תמיד והרבה פעמים הוא רעב ומתאוה לו והוא מתגבר על יצרו ומתאפק מחמת רצון הש"י

הש"י . ה) גם ידע שעבור זה שמתגבר על יצרו אפילו אם הוא איש פשוט שאינו ת"ח יזכה להיות אור ה' עטרה בראשו לע"ל כמו על גדולי התורה וכמו שאחז"ל (מגילה ט"ו) עתיד הקב"ה להיות עטרה בראש כל צדיק וצדיק שנאמר ביום ההוא יהיה ה' צבאות לעמרת צבי ולצפירת תפארה לשאר עמו לבי שמיים עצמו כשירים . וליושב על המשפט זה הרן דין אמת . ולגבורה זה המתגבר על יצרו . משיכי בלחמה שנושאין ונותנין במלחמתה של תורה . שערה אלו ת"ח שמשכיבין ומעריבין לבתי כנסיות ובתי מדרשות . הרי דהמתגבר על יצרו זוכה לעטרה כמו ת"ח שמשכיבין ומעריבין בבתי מדרשות . ו) גם ידע שבוה שהוא נשבר ממאכלות האסורות הוא מוכה לעוד הרבה מחביריו המתנוררים שם אתו שילמדו ממעשיו ואם לא יועיל להם הרבה עכ"פ מעט בודאי יועיל שלא יהיו מופקדים לגמרי וידעו שדרכם אינה נכונה עכ"פ כשיראו שנמצאו אנשים מחביריהם ששומרים שם הדת כתקונה ולפקדים יתנו לב להמייב דרכם וזכות הרבים יהיה הלוי בו ובפרט אם יראה אנשים המיטים שיוכל להמשיך אותם גם כן בדברים לקיים התורה אשרי חלקו . ואיתא בזוהר חדש פרשה לך אמר ר' אבהו בא וראה כמה שכרו של אדם העושה לאחר לחזור בתשובה מנ"ל כמה דכתיב ומלכי צדק מלך שלם הני ר' חייא בשעה שנשמת הצדיק המחזיר בתשובה לצחרים יוצא מן הגוף מיכאל הזר הגדול המקריב נפשות הצדיקים לפני בוראו (אינו ר"ל קרבן כמש אלא שהוא מקרב אותם ומביאם בהיכל ה' ומספר שם גדל זכותם וכאשר נזכר במקום אחר) הוא יוצא ומקדים שלום לנשמתו של אותו צדיק שנאמר ומלכי צדק זה מיכאל ראש שומרי שערי צדק מלך שלם זה ירושלים של מעלה הוציא לחם שהקדים ויצא לקראתו ואמר לו שלום כואך עכ"ל . היוצא מכל מה שכתבנו בפרק הזה שזכות השומר עצמו מט"א בעת הוה גדול מאוד וזוכה להרבה והרבה דברים וכנ"ל . ועל כולם ידע שמתקדש בוה שם שמים לעיני ישראל וגם לעיני האומות כשיראו שעד כמה מתחוקים היהודים לשומר דת אלהיהם שבשמים . ואשרי להנבא ששם השם מתקדש על ידו . מחלקו יהיה חלקינו ומנורלו יהיה נורלינו :

פרק עשירי

בו יבואר שלא יפול לבו עליו על עניניו ויהיה שמח וטוב לב תמיד :

והנה מכל מה שהערכנו עד כה יוכל להתחזק האיש המתנודד שלא יפול לבו עליו ויהיה שמח וטוב לב תמיד כי באמת הימים האלו שהוא מתנודד בעמים הם המובחרים לו שכימי חיו (ולא כאשר נרצה להאיש המתנודד ברעיותו להפך) שבכל יום ויום עומד הוא בנסיון . וכמו שמצינו בנסרא (סנהדרין כ"ב) לענין פלמי בן ליש דכתיב וילך הלוך ובכה עד בחורים ופירשו ח"ל דבכה על המצוה דאזיל מיניה (עי"ש בגמ' ששאל המלך נתן לו לאשה את בתו מירב והוא בעצמו הודה לשימת דהע"ה שאין קידושיו קידושין ואסור לבוא עליה וכבש את יצרו וכן רב ואח"כ כשבה שאל נלקח באתו ובכה על המצוה של נסין דאזיל מיניה) ואף בשעה שאוכל פת תרבה עם קיתון של מים חמין עליו לשכוח יותר כאלו אוכל מעדני שרים . וכמו בסוחר בעת מסחרו כשיודע שמרויח הרבה אינו שם לבו כלל בעת ההיא למאכלו אם טוב הוא . והרבה פעמים מצוי שמתפק כל היום בטעימה מעט מפני שאצים עליו הקונים ואין לו פנאי להפסיק מעסקו ובעת כזה אינו ניכר עליו כלל עצבון על מיעוט מאכלו ומשקוהו אלא אדרבה לבו שמח ומראה פניו צהובות מפני שנפשו יודעת שמרויח הרבה בעת ההיא . ובאשר נשאלהו למה פניך צהובות פ"כ הלא לא אכלת כל היום הוא משיב מי יתן שאזכה

שאוכה שיהיה לי הרבה זמנים כאלו נפשי שמח בהרותי ואינה מרגשת כלל ברעבונה .
 כן הוא בענינינו כאשר יהונן האמת כי מכל אכילה ואכילה שאוכל פתו הכשרה
 מקדש נפשו ומהעלה מדרגתו עד אין ערך . אין לו להתעצב כלל מאופן מאכלו כי
 מה שזה הוא לו מניעת הנאה הקלה טול הרוחתו הגדולה ואדרבה כל מה שבא לו
 מאכלו בקושי ובדוחק עליו לשמוח יותר שוכה לעמוד בנסיון . וכאשר לבנו יהיה שמח
 או גם מראהו יהיה יפה וכמו שמצינו בקרא נבי דניאל וחביריו . שנאמר וישם דניאל
 על לבו אשר לא יהגאל בפת בן המלך וגו' ויאמר דניאל אל המלצר וגו' גם נא את
 עבדיך ימים עשרה ויתנו לנו סן הורעים ונאכלה ומים ונשתה ויראו לפניך מראינו
 ומראה הילדים האוכלים את פת בן המלך וגו' וינסם ימים עשרה ומקצה ימים עשרה
 נראה מראהם טוב ובריאי בשר סן כל הילדים האוכלים את פת בן המלך . ואף ששם
 היה בודאי עור מאת השם ע"ו שהם אפילו פת לא אכלו רק זרעונים ס"ט לא היה
 הדבר גם נמור [שלא היו סומכים על הנם בענין אכילה פת ע"ג שהיה מותר להם סן
 הדין עניין בע"ו בתוספת דף ל"ו ע"א ד"ה אשר] כי שמחת נפשם היה כל כך גדול
 מזה עד שהיו מרחמים בזה יותר ממאכלי מלכים . והשם לבו לזה גם היום ליוהר שלא
 להתנאל ולשמוח במה שמקדש נפשו כל יום ויום בודאי יהיה ג"כ מראה פניו טובים
 ויפים והש"י יהיה לו ג"כ בעורו כמו שעור לדניאל וחביריו . ומכתובים האלה של דניאל
 וחביריו יש לנו הערה גדולה עד כמה גדול כבודן של הגוהרים ממאכלות אסורות בעת
 ההיא שהלא נתקק מעשיהם בכתובים לשם והפארת לזכר עולם ואיחא במדרש רות
 פ"ה לשעבר היה אדם עושה מצוה והנביא כותבה ועכשיו כשארם עושה מצוה מי כותבה
 אליהו כותבה ומלך המשיח והקב"ה חותם על ידיהם :

ובודאי הגוהרים בזה יכתבו גם כן זכותם אצל משיח ואליהו ולע"ל יהגלה מעשיהם
 לעיני הכל לשבח ולהפארת והוא נכלל בדברי קהלת כמה שאמר סוף דבר
 הכל נשמע וכפירש התרגום דהכל עתיד לע"ל להתגלות ולהתפרסם לעיני הכל בין
 העבירות ובין הובותים וכמה ישמח ויתענג אח"כ מכל פעם ופעם שכבש יצרו ולא התגאל
 במאכלות אסורות שע"ו יוכה לכל הכבוד הזה שיהיה שמו לפני כל ישראל לאות
 ותפארת לנצח . עוד צריך לו לדעת דאם הוא מתגורר ביחד עם עוד אנשים שאינם
 זהירים ממ"א והם יושבים ואוכלים והוא נכדל מהם ונכוג אחר לאכול מאכלו הכשרה
 הדלה ותרזה תחת זה לע"ל כאשר יעשה הקב"ה סעודה גדולה * להצדיקים אשר ידוע
 שבסעודה ההיא יהיו יחד כל קדושי עליון אבות העולם ומשה רבינו ע"ה ודוד המלך
 ופלך המשיח וכל הנביאים והצדיקים והחכמים מדורות הראשונים והאחרונים ואז מי
 ששמר עצמו ממאכלות אסורות יוכה להיות ג"כ בסעודה הזאת . ואותן שלא שמרו עצמן
 בע"ב יסוגו אחר ויבדלו מחברת קדושי עליון אלו וכמו דאיתא במדרש (ויקרא פ"ג)
 אריסמוון

(* ואיחא במדרש אוחיות דר' עקיבא באות כ"ף דבייורי שם לענין הסעודה שיהיה לצדיקים
 לעוה"ב . וז"ל שם שכל א"א כפי כבודו מלוכש מלכות ובבחר מלכות ועבדי מרגליות של מלכים וכל
 אחד ואחד יושב כמלך על כסא של זה ולפני כל אחד ואחד שולחן של מרגליות וכדו כל אחד
 ואחד כוס של זה ומרוקם באבנים טובות ומרגליות שהוא סלא סם תיים וכל מעדני נ"ע מובתים
 לפניהם על השולחן ולפני כל אחד ואחד עומדים ג' מלאכי השרת לשכבן וקוניו הדו על ראשיהם
 וזיקים וברקם יוצאים או ספיהם . וזו פיניהם הולך מסוף העולם עד סופו כיוו החמה שנאמר ואוהבתי
 כצאת השמש בנבורתו . ושמים ושמי השמים מותחים דלתותיהן וכמטריין עליהם טללי בושם של
 אפרסמון מהור שריתו הולך מסוף העולם ועד סופו ואף אל"ם מלאכי השרת עומדים לפניהם
 ואנשים צדיקים כנורות ונבלים וכסלתיים וכל כלי שיר ומרגליות לפניהם בסעודה והקב"ה עומד בעצמן
 עם וכו' . והבוא שם דעל העת ההיא נאמר אשרי העם שככה לו אשרי העם שיהא אליהו ;

אריסטון [פי' מעודה גדולה] עתיד הקב"ה לעשות לעבדיו הצדיקים לע"ל וכל מי שלא אכל נבילות בעוה"ז זוכה לראותה לעוה"ב וגם לאכול ממנה לע"ל עי"ש וכמה הודאות ושבחים יתן אז השופר עצמו להשי"ת על שזיכהו לעמוד בנסיון שלא להתגאל כשאר חבריו שעי"ז זכה לכל הכבוד הזה. ובזכרו זה הענין בלבד די שיהיה שמח וטוב לב תמיד ולא יתעצב כלל :

והנה בדרך כלל צריך האדם להתחזק עצמו בכל זמן וזמן ואף אם סבבהו הרבה ענינים ממצוקות הזמן אל יהיה מיצר ודואג אלא יקבל אותם באהבה כי הכל מיד ה' הוא שהוא מוב לכל וכדכתיב בתורה בפרשת ק"ש ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאורך ואחז"ל בכל מדה וטרה הן מדה טובה או מרת פורעניות הוי מורה לו וצריך לקבולי אותן בשמחה ובאהבה. כי באמת כל נפשות האדם ירדו לנסיון לזה העולם יש שנסיונו הוא בעוני או שארי מצוקות הזמן. ויש שנסיונו הוא ע"י עשירות ונחלק אותם הקב"ה לכל אחד ואחד כפי שידוע לו ערך נפשו וביאזה נסיון ראוי לה להתנסות לפי ענין התיקון הנדרש ממנה] וכדאיתא במדרש רבה זו"ל אשרי אדם שעומד בנסיון שאין אדם שאין הקב"ה מנסה אותו מנסה לעשיר אם תהיה ירו פתוחה לעניים ומנסה העני אם יוכל לעמוד ולקבל היסורין ואינו כועס ואם עמד עשיר בנסיונו ועושה צדקות הקב"ה מצילו מדינה של גיהינם ואם עמד עני בנסיונו ואינו מבעט הרי הוא נוטל כפלים לע"ל. עכ"ל. וא"כ הדבר שכל אדם מתנסה בוה העולם אם נודמן לו איזה ענין שהוא מצוקה גדולה אל יפול לבו עליו כי רק מנסה ה' אותו אם יקבלם ולא יהרהר אחרי מרותיו ובעבור זה יתגדל שכרו מאוד. וכדאיתא במדרש רבה על הפסוק זכור ימות עולם אמר להם הקב"ה כל זמן שאני מביא עליכם יסורים בעוה"ז תזכרו כמה טובות ונחמות עתיד אני ליתן לכם לע"ל והוא כמו שאחז"ל ג' מהנות טובות נתן הקב"ה לישראל וכולם לא נתנם אלא ע"י יסורים ואלו הם תורה וא"י ועולם הבא שנאמר וכו' [וזהו אחד מהמעשים שהיו צריכים אבותינו לירד למצרים ולהתיימר שם בעבודה קשה של המלך כדי שבזכות זה יזכו אח"כ לקבל התורה ולהכנס לא"י כמו שנאמר ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמ"ך ואומר לך בדמ"ך חיי וכמו שכתבו המפרשים] ועיקר הכל הוא להאמין שכל מה שנודמן לו הוא רק השגחה פרטית מאתו יתברך והוא רק לטובתנו וכמו שאחז"ל כל מאי דעברין מן שמיא למב הוא דעברין. וכ"ז שכתבנו הוא אפילו אם לפי הנראה אין לו במה לתלות היסורים באיזה חטא כלל כי מדה כנפשו שאין לו חטא הראוי לעונש כזה וכ"ש אם פשפש במעשיו ומצא בעצמו כמה עונות והמאים בודאי צריך לקבל היסורים מאהבה כי זה דומה לסי שנתחייב לחבירו אלף אדומים ונתרצה המלוה שיפרע לו עבורם אלף פרוטות שכודאי יפרע אותם בשמחה ובאהבה אפילו אם הזמן דחוק לו מאד כן הוא ממש הדבר הזה וק"ו אלף אלפים כידוע מה שכתב הרמב"ן ששעה אחת בגיהינם קשה מיסורי איוב כל ימיו והקב"ה חושב היסורים למובתו כדי שבמה שקבלן באיזה זמן בעוה"ז ינבה מעונותיו ולא יצטרך לסבול עוד עונש החמור של גיהינם. ועי"ז יפתח לו שער רחב לעוה"ב וכדאיתא במדרש שמות (פרשה למ"ד) על הפסוק תודעני אורח חיים שובע שמחות אמר דוד לפני הקב"ה הודיעני באיזה פילון [שער] מפולש לחיי עוה"ב אמר הקב"ה לדוד אם חיים אתה צריך יסורים אתה צריך כדכתיב ודרך חיים תנחת כוסר. והכינה במה שאמר פילון מפולש הוא שאף שכל ישראל יש להם חלק לעוה"ב מ"מ יודע הוא שאין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא וצריך להתיימר מתחלה אם מעט ואם הרבה בגיהינם או כשארי עונשים עד שינקה מחלאת עונותיו ואח"כ זוכה לחלקו בעוה"ב ולזה שאל דוד שידיע לו השי"ת באיזה מדה קדושה יוכל לזכות לבא

תיכף בשער רחב בלי מעקשים לחיי העוה"ב והשיב לו הקב"ה שאין דרך אחרת ישרה לזה כ"א ע"י יסורים שע"י שמתייסר בעוה"ו הוא מוזמן תיכף לחיי עוה"ב כי כבר מנוקה הוא מעונותיו ע"י היסורין וצריך האדם ליתן תמיד הודאה להש"י שמתנרג עכ"פ עמדת במדת החסד שנותן לו היים ובריאות ברמ"ה אבריו ושס"ה גידיו וכמו שאחז"ל על הפסוק מה יתאונן אדם חי גבר על חמאיו דיו חיים שנתי לו . וכעין זה איתא בתנ"א אם היה רעב וצמא ועירום ורק שהוא חי וקיים על פני האדמה כלחם צר ומים לחץ יאמר כתיב בתורה תחה אשר לא עבדת את ה' אלהיך כשמחה וכמנו לבב מרוב כל ועבדת את אויבך ברעב ובצמא ובעירום ובחוסר כל וגו' ונתן עול כרול על צואריך עד השמידו אותך ע"כ יתפאר וישתבח המלך הקדוש שנתן לי חיים ולא השמיד אותי מעל פני האדמה עכ"ל ואם הצדיק עליו מדה הדין באמת ולא הררה אחר מדותיו של הקב"ה סוף שאין היסורין מהעכבין עליו ועוברין הן ממנו וכדאיתא כאנרת בראשית וי"ל אם באו עליך יסורין אל תפתח את פיך ותקרא תגר אחר מדה הדין אלא וסגור דלתיך בערך שאין היסורים מהעכבין בעולם עוברין הן שנאמר חבי כמעט רגע עד יעבור זעם . וכסה חשובין מאוד בעלי יסורין אצל הקב"ה שהוא מיחד שמו עליהן אפי' כשהן חיים כדאיתא במדר' ויגש אין הקב"ה מיחד שמו על בריה כשהיא חי אלא על בעלי יסורין וכו' עי"ש . והש"ת יוכנו להבין ולהשכיל את דרכו כי הוא עושה חסד ומשפט וצדקה בארץ :

פרק יא

עוד מענין זה וגם שכל ענין פזורינו עתה הוא לנסיין ולבחונה :

והנה כפרק העבר ביארנו שענין הזה הוא לו לנסיין לראות אם יתחוק לשמור את התורה בעת צר לו . ותדע עוד אחי כי אמנם כל ענין קושי גלותינו עתה וגזרנו בקצה הארץ בסוף הגלות הוא ענין בחינה שיתבחן ויהלכן כל איש ויצא מחשבותיו מ.ח אל הפועל . וכענין שאמר הכתוב (זכריה י"ג) וצרפתים בצרופ את הכסף ובהנתים כבהון את הזהב וגו' וענינו הוא כמו הצורף כשרוצה להסיר את הכסף מהזהב ולהוציא אותם מווקק הוא משליך אותם לתוך כור הברזל שמוקקין שם ואז ע"י כח האש נכדל הפסולת והזהב יצא מווקק . כן הוא בסוף הגלות באשר שהוא סמוך לעת הגמול לשלם לאיש כמעט רוצה הקב"ה לוקק ולצרף את בניו ולהודיע לכל מי ומי שהוא לה' באמת ובהתמים . ומי שהוא מתחזק עם ה' רק לפניו ובסתר הוא עושה כרצונו רוע לבו וע"כ הוא מוכרח להתנהג עמו כבאופן זה . ונבאר דברינו כי בימים הראשונים כשהיו כל ישראל מקובצים במקום אחד ולא נמצא שום אדם שיעבור על התורה בפירוט לא היה ניכר לכל בין עובד ה' באמת ללא עבדו . כי אפילו מי שיש לו לב נשמה ולבו כר מדרך ה' היה סתבייש להענין פניו בפרהסיא להוציא עצמו מכלל ישראל ולאכול מאכלות אסורות וכן לחלל שבת ושאר איסורי תורה וגם היה מתירא שלא ירדפוהו העם עד חרמה ואף שבסתר לבו היה דושב הועה על ה' . ויען שחפץ הקב"ה שיתגלה לכל מחשבות לבב האדם אם הוא שלם עמו או לא כדי שיתברר לכל כי צדק משפטו ודהיינו כדי שלא יפלא בעיני העולם בעת יום הדין כשיברר ויבדיל הפושעים והמורדים להרחיקם מנחלה ה' על מה עשה ה' ככה כי הם לא ידעו מחשבות לבב ומעשיו בסתרן לכן הסתיר הקב"ה מעט את השגחתו וממילא מתגבר קושי הזמן וכנה ישראל נפוצים עי"י בקצה הארץ בין העמים במקום שאין מצויין שם קרוביו ומכיריו מאנשי מקומו שיתבייש מהם והוא יכול להוציא כל חפץ לבו באין מוחה ויראו הכל לעתיד

לעתיד כי צדיק ה' וישר משפטו. ולהפך מי שמתהזק או מפני יראת ה' המטונה בלבו שלא לזו מהתורה ה' ועומד על נפשו ויכול הלאות רבות עבור כבוד ה' ושמירת מצותיו זהו האדם השלם המקורש בקדושתו ית' והוא מאהבי ה' אשר יאיר פניו לעתיד כצאת השמש בגבורתו וכמה דכתיב ואוהבי כצאת השמש בגבורתו. וזהו הבחינה האמיתית שיתבונן האדם ויצורף אם לבו שלם עם ד'. ועל זה אמר הכתוב ובחנתים כבחן את הזהב ועל זו העת שהוא עת קץ ראה דניאל בחזיון ואמר יתבררו ויהלבנו ויצרפו רבים והרשיעו רשעים [ר"ל שאותם שהם רשעים עתה יתחזקו יותר ברשעים כשיראו שאדם עצור ועוֹב לִישְׂרָאֵל] ולא יבינו כל רשעים והמשכילים יבינו [ר"ל שהם יבינו שכל הצרות הוא רק למבחן ויצורף כי באמת לא קצרה יד ה' טהושיע אבל הרשעים לא יבינו ויחשבו שעוב ה' את הארץ וכל איש יוכל לילך בשרירות לבו] וכעין זה היה גם כן בדור המדבר שכתוב שם וזכרת את כל הדרך וגו' למען ענותך לנסותך וגו' וביאורו הוא העיניו היה כדי שיתבחנו שיצאו כל מחשבות לבם מן הכח אל הפועל וגם פירושו הוא מלשון התרוממות כמו הדימו נס אל העמים וכדאיתא בזה"ק. ושני הפירושים מתאחדים דע"י הבחינה אם יעבדו בהם יהיו הם עליון על כל גויי הארץ. וכן הטדה הזאת נוהגת בכל דור ודור ובכל איש ואיש שכשהשי"ת רוצה להעלות את האדם לגדולה באיזה סדרנה הוא בוחנו מתחלה וע"י הבחינה מתעלה האדם במדרגתו מאד וכמו דאיתה (ככבא בתרא דף י') בחד אמדא ששמע למעלה שהרוגי לוד שקרשו שם שמים אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתן ולא דוקא הריגה דה"ה על ידי כל מיני צער ועינוי שהאדם מתוסר בעבור הקב"ה נתעלה סדרגתו לעוה"ב. וע"כ האיש המתבונן באמיתות הענין שהוא לו לנסיון לראות אם יקר בעיניו מצות ה' בודאי יתאמץ ויתחזק בכל נפשו שלא להכשל אף פ"א באיסורים האלה ויוכל לזכות לע"ל למדרגה רמה ונשאה באלו ימים המועטים שהוא מתגורר בעמים וכובש את יצרו כמו האיש העובר ה' בביתו בתורה ובמצות כל ימי חייו וכידוע דמלכותא דרקייעא עיני מלכותא דארעא ואנו רואין במלכותא דארעא שבעת מלחמה מצוי שחכה איש לשררה גדולה מאוד בזמן קצר אשר בעת שלום היה צריך ליגע ע"ז שנים מרובות מאוד והיינו משום שעמד בשדה המערכת וחייו היה הלויים לו מנגד וסבל הדבה הלאה ומצוקות מפני כבוד המלך. כן הדבר בעינינו עבודת השי" כשמתחזק לשמור התורה בעת צר לו וכמה מצוקות ותלאות עוברות על ראשו שרבים לחמים עמדו להפריעו מעבודת השי" והוא סיבל הכל לכבוד השי" ומתחזק שלא לעבור על תורתו בודאי יזכה לפני השי"ת בזמן קצר ההוא להמנות בין הצדיקים הגדולים המקרשים שמו בעולם ועל כיוצא בזה אחו"ל יש סינה עולמו בשעה אחת ואשרי חלקו בעוה"ב:

פרק יב

בפרק זה יבואר גודל החיוב להשתדל בענין זה מקודם:

זהנה לפי מה שביארנו עד כה את גודל האיסור של טאבלות אסורות יתבונן כל איש ישראל כמה מחוייב לעשות כל השתדלות שיכול כדי להנצל מן האיסור ההוא [ובלבד שלא יהיה מתנגד לחוקי הקיר"ה]. ובעו"ה אנו רואין לרוב אנשים שאין משימין לב לזה ובאמת מחוייב כל איש ישראל שידע בנפשו שמוכן להיות מתגודד להשתדל בעודו עדיין בביתו להכין איזה סך כסף שיהיה לו כמה להחיות נפשו בזמן נידודו ויהיה שמור אצלו שלא להוציאם כדי שלא יצטרך אח"כ לאכול מאכלות אסורות מפני חסרון כסף כי מי יודע אם יוכל לעמוד בנסיון. וכבר אחו"ל איזהו חכם הרואה את

הגולד . והנה זה הענין דומה לאחד שמוכרח לנסוע לדרך רחוקה על הימים משך איזה ירחים היתכן שיתעצל מהכין לו מזון שיספיק לו על כל משך הוסי' שהוא ואם הוא משער שבזמן האחרון קודם הנסיעה לא ישני המזון הנצרך לו לנסוע על הים בודאי יודרו עצמו וזמן רב מקודם לזה להכין צידה לדרכו כדי שלא ימות ברעב ח"ו כי בשעה שנוסע על הים אי"א להשיג מזון אם לא הכין מקודם . כן הוא בענינו אם לא ירחם על עצמו להכין מתחלה כסף לצורך מזונותיו הכשרים למשך הוסי' ההיא הרי הוא בעצמו מכניס נפשו לסכנת האבדון ח"ו . ומה יענה אח"כ ליום הדין כשישאלוהו למה עברת על כמה מאות איסורים בהיותך סתגורר וטמאת את גופך וגשמתך . ולא ישעה בנפשו לומר שישב אנוס הייתי על כל זה ? הנהו אנוס יקרא (אפילו לפי דבריו שאינו יכול לחיות בלתי טרק ובשר) הלא הוא בעצמו סיבב את האנוס הזה ? האם במשך כמה שנים עד העת ההיא לא היה יכול להכין איזה סך קצוב בשביל מאכל כשר . והא למה זה דומה לאחר שהלך במדבר והתעצל ולא ראה בכל ימי השבועה להכין לעצמו שום מזון לנפשו עד כי דחקו הרעב מאוד והוצרך לעשות מלאכה בשבת בשביל סגנת נפש היכול לפטור עצמו מן העון לומר אנוס הייתי הלא הוא בעצמו סיבב דבר זה האם לא היה יודע שבלא מזון אי"א לו לאדם לחיות ויוכרח לבוא לבכוף לאיסורין גדולים עי"ו .

בן הוא מטש בענינו ואנו צריכין ללמוד מנמלה שהיא כריה קטנה מאוד וימיה קצרים שאינה מהקיימת אפילו שנה אחת המימה וכמו שאחז"ל (בחולין ג"ח ע"ב) ואפ"ה היא מכינה לעצמה מזון בימי הקיץ עלי"מי החורף וכמו שכתוב לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם תכין בקיץ לחמה וגו' ובע"ה אנו רואין בענינו היפך כל זה שכמעט אין אדם שיתבונן בזה להכין לעצמו מזון מתחלה שלא יצטרך אח"כ לעבור על התורה לא מיבעי אנשים הפשוטים שלא נגה עליהם אור התורה ואינם יודעים את חומר כל איסור ואיסור אף האנשים יודעי התורה אינם נותנים לב מתחלה להתבונן בזה . והנה כל זה בא מסיבת היצר שהוא מתהכך בתחבולותיו וכמאמר חז"ל יצה"ר דומה לזבוב ויושב על שני ספתתיו הלב ור"ל שהוא אינו יושב רק לשמאלו להסית את האדם לעבירה לבר וענין שנאמר לב כסיל לשמאלו דא"כ היה האדם מכיר בו אלא שלפעמים בערמתו הוא פונה עצמו לצד ימין לחוק את לב האדם לאיזה מדה טובה בהפרוה גדולה הרבה יתר מכפי כחו ברי לתפסו עי"ו אח"כ ולהסירו מן המדה ההיא לגמרי (כגון בלימוד התורה כשהוא רואה לאיש שנפשו חשקה בתורה וא"א לו לפתוהו שיכטל מלימוד הרי הוא ספתתו שיתחזק עוד יותר ויותר יום וילילה ממש ולא לשמור את נפשו כלל עד שהוא מחליש כחו ואינו יכול אח"כ כלל ללמוד וכן כה"ג בשארי מרות קרושות . ובאמת דרך התורה הוא דרך הסמוצע כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בהלכות ריעות) וכן בענינו בכל השנים הקודמים הוא מחוק את לב האדם כבמתין יתורה אף שאין דרכו לזה מעולם (* ומחוק את רעיונותיו לומר שהוא לא יצטרך לזה . וכוונתו בכל זה כדי להפוש את האדם אח"כ בעונות היותר חמורים והיא עון של מאכלות האסורות כי פתאום כשנפל גורלו להיות מתגורר והוא לא הכין לעצמו מתחלה סך איזה כסף למזון כשר מצא אח"כ היצר מקום לפתוהו שכעת הוא מוכרח לזה אבל האיש המשביל צריך להתבונן כ"ו מתחלה ועל כיוצא בזה נאמר בכתוב אשרי אדם מפקד תמיד ופירשו חז"ל והוא בדברי תורה כתיב ור"ל שלדבר הנוגע לדברי תורה צריך האדם להיות מתפקד ולעשותו כל השתדלות כדי שלא יבוא לעבור על התורה ונתשתדלות בענינו נחלקים לשתי אופנים אחד קודם הוסי'

(* וכעין זה היו אבותינו קודם חתודבן בוטחים ולא היו שומעין לדברי הנביא שהיה מיעצם שיכינו להם בלים ללוש בהם (עיין ביחזקאל י"ב) בעת שיהיו מתגוררים בגלות ;

הזמן שיוודע שיוצרך להיות מתנודד . ואחד בתוך הזמן וקודם הזמן הוא דהיינו לא מיבעי אם הוא בעל מלאכה או מותר וכה"ג שיכול להרויח בעצמו בודאי מחויב להשתדל בזה [ולא להתעצל] בשנים הקודמים להגעת הזמן להרויח איווה סך כסף שיספיק לו על הכנת הזמן לזמן ההוא ומחוייב לצמצם שלא להוציא על מותרות מאומה כדי שישאר לו המעות על הזמן ההוא [ושלא להתנהג כיתר רעיו הסכלים שמוציאים מעות ההרחחה על מלבושי כבוד ליפות עצמם לפני בני אדם וכשמגיע עת הצורך עניים המה ממש שאין להם אפילו לעשות מנעלים להגליהם] ואפילו אם אינו יכול להרויח בעצמו מאומה צריך להשתדל אצל בית אביו ושאר קרוביו [שעליהם יש חיוב מצד הרין לעזור בזה וכאשר נכאר לקמן בפרקים הבאים א"ה] שיעורו באיווה סך כסף על הזמן ההוא וליתן לו בירו כדי שיוכל להנצל מכל האיסורים הגדולים שעלולים לו להכשל בהם . ואם הם עניים שאינם יכולים לעזור או שאינם רוצים צריך להשתדל לבקש משאר בני אדם ולא יהיה ביישן בענין זה ובפרט אם ימצא מי שירצה להשתדך עמו וליתן לו איווה סך כסף להגדונו אף שמעות הנתינה אין לפי ערכו בודאי לא ימנע מזה כי כשהיה לו מעות של עצמו בודאי יהיה זה לתועלת על להבא שלא יכשל כ"כ באיסורים חמורים [מלבד מה שביררנו מכבר להינא שלאנשים כאלו מצוה להקדים הנשואין ולא לאחר עד כמה שנים כשיבוא לביהון כ"ו דברנו בהזמנה קודם הזמן :

ועתה נדבר בענין הזמנה בתוך הזמן כשהוא מתנודד ראשון לכל אם יש לו מעות מוזמן בביתו בודאי אין רשאי להניחם בביתו ויסמוך על הנס שיודמן לו תמיד סיוע על מאכל כשר מהמקום אשר משבנו שם כי לא בכל שעתא מתרחיש ניסא . ואפילו אם אין לו מעות של עצמו כלל יראה תמיד לזרו עכ"פ במכתבים לאנשי ביתו ומשפחתו שהם יסייעוהו בענין זה [גם אפי' אם אין לבית אביו שום עצה ג"כ בענין זה ומוכרחים למכור ע"ז מלבושיו ונכסיו שהניח בביתו לא ירע בעיניו דבר זה ויקח מוסר ממה שאנו רואין לאנשים שכדי להנצל מאיווה דבר עניו בעולם הגשמי הם מוכרין כל מלבושיהן ותכשיטיהם ואין חוששין כלל ומצפים שיומין להם הקב"ה אחרים התחיהם עאכ"ו כדי להנצל מעונש הכבוד של איסור מאכלות אסורות שהוא מר לנפש עד מאוד ואין לשער גודל הצער והעניו שיסכול לבסוף עבור מה ששיקף את נפשו ברצונו באכילה אחת וכאשר הערכנו למעלה בפרקים הראשונים מכמה פסוקים ומאמרי חז"ל בודאי שאין לו לחוש להפסד נכסיו כלל ויצפה להקב"ה שבודאי יומין לו בצאתו נכסים ומלבושים אחרים כפלים התחיהם וכמו שכתבנו ביו"ד סימן קנ"ו שצריך אדם ליתן כל אשר לו ולא לעבור על לאו של תורה . ובאמה נכלל כל זה במה שאנו אומרין בכל יום בפרשת ק"ש ואהבת את ה' אלהיך ונ"ו ובכל מאורך דהיינו בכל ממונך כמו שפירשו חז"ל . גם באשר שאין לו מעות של עצמו אל יתעצל בכל מקום שהוא מתנודד שם לילך אצל יהודים הנמצאים בעיר ההיא לבקשם ולזרום ע"ד הכנת מאכלות כשרות . והעיקר שיבקשם ברברים רכים שירחמו עליו שלא יצטרך למטא את נפשו . ואפילו אם פעם אחת ושתים דחוהו בלך ושיב אעפ"כ אל יתשל מזה ויחזור וילך אל אנשים הידענים בעיר לגומלי חסד ובעלי טובה [אף שאינן עשירים] וישתחמ לפניהם שיראו לגזורו בענין זה [ובענינים אלו אף אם ימצאו אנשים סכלים שילעגו עליו עבור רוב השתדלותו בענין זה אל יחוש ללעגם כלל וכדאיתא בשו"ע או"ח סימן א' שאל יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת הש"י ואחז"ל מוטב לו לאדם להקרא שומה כל ימיו ואל יהיה רשע שעה אחת לפני המקום] ומצוה על האדם שלא להיות עצל ולא ביישן בענינים אלו וע"ז נאמר בתורה הוי עז כנמר וכ"ו לעשות רצון אביך שבשמים וכדאי יומין לו ה' בעיר אנשי חסד שסייעו אותו בענין זה כיון שהוא עשה כל מה שמוטל עליו

עליו וכמאמרם הבא למהר מסייעין אותו. ותעיקר שיהיה בדברי החנונים ובדברים רבים זבודאי יתקבלו דבריו כי הקב"ה נטע נטיעה גדולה של חסד בעם ה' ואם זה יאמץ היצר את לבו נגד הטבע שהמביע הקב"ה בנפשו ולא יאבה לשמוע אל דבריו ויצאון הרבה אנשים שיסכימו עמו ויקבלו דבריו ברוב חן ויכדאיתא במדרש על הפסוק מה התהלל ברעה דנכור חכד אל כל היום שא"ל דוד לדואג מה אתה סבור דואג שאם אין אחימלך טקבלני אין אדם מישראל טקבלני הרבה נטילי חסד יש בישראל אם אין אחימלך טקבלני אדם אחר טקבלני. ואפילו אם בשביל עצמו אין צריך לזה כלל כגון שהוא איש עשיר אעפ"כ מצוה רבה שישתהף עם חבריו העניים וילך עמהם לאנשי העיר לבקשם אודות זה והליכתו בענין זה הועיל הרבה והרבה יותר משאר אנשים כיון שהוא בעצמו אין צריך לזה :

ג' חזון לעניננו שההשתדלות בענין הכנת מאכל כשר הוא דבר גדול מאוד מאוד שהוא העיקר דגורם לקיום התורה. ואפילו אם בא לו זה בעטל רב קודם שהגיע לו מעט מעות מקרוביו או קודם שהשיג מאנשי העיר שהוא מתגורר שם מ"מ אל יפול לבועי' וידע כי כל זה הוא נסיון שמנסין אותו מן השמים כדי שיוודע כחותיו הפנימיות אם הוא מהרהר אחר הנהגתו ית' ואם יעמוד בנסיון יהיה לע"ל לנס תפארת וכאשר ביארנו זה באורך בפרק אחר עשר דכל הוסיף הזה הוא בא רק לנסיון. ואפי' אם יקרה שאיזה אנשים סכלים יחרפוהו ויגדפוהו עבור השתדלותו בענין זה אל יתן ללבו כלל ובלל ויהיה מהנעלבים ואינם עולבין שומעין תרפתם ואינם משיבין וידע כי עבור שסבל רוב עמל ובזיון בשביל מצותו של הקב"ה יגדל שכרו עבור זה יותר ויותר לבסוף וכמו שביארנו לעיל בפרק שמיני והשיעי מכמה כתובים וסאמרי חז"ל כי כל מצוה ומצוה התשלום נמול יהיה לפי ערך הצער שהשינו ע"י קיומה וכה"ג מצונו בתורה לענין קרבן שבתוב ונפש כי הקריב מנחה וכו' שאמר הקב"ה מי דרכו לההנדב מנחה עני מעלה אני עליו כאלו הקריב נפשו והכל הוא מטעם כי הקב"ה מביט על קיום המצוה באיזה אופן קיימה אם מתוך הריח או מתוך הדחק ועוני או שאר מיני כיוון וכל שיהגדל הצער בעת קיומה יגדל הריח בעת תשלומה וכמאמר הכתוב וזורעים ברמעה ברגה יקצרו .

שער האחות

פרק יג

בפרק זה יבואר נודל החיוב לאב להתחזק לבנו במאבלות כשרות :

הנה מה מאוד צריך האדם להתחזק ולסייע לבנו בכל מה שיהיה בכחו כדי שלא יתגאל במאבלות אסורה ונבאר זה מן הכתוב וסן המושכל. מן הכתוב דכתוב בתורה וכי השיג וכו' וכן ארך עמו ונסכר לגר תושב עמך או לעקר וכו' אחרי נסכר נאולה תהיה לו אחר מאחו גאלנו או דוח או בן דורו וכו' ר"ל ההקדוב קרוב קודם לחיוב זה וידוע דאביו קודם לאחו בחיוב זה ועיין ברמב"ן דהטעם דהמילה התורה החיוב עליהם הוא כדי שלא יסמע בין העו"ג וילמוד סמעשיו. והבא נמי בעניננו אם יתעצל האב מלעזור לבנו במאבלות כשרות בעת נידודו לכד כה שלא יברך ממילא גם ברכת המוציא ולא בהמ"ץ על הלחם שהוא אוכל כל ימי עת נידודו אלא גם בהמשך הזמן בודאי יהיה הפקר אצלו בל האיסורין שבתורה. כי בודאי יחלל שבה גם כן ברצון כמה

במה מאות פעמים ועוד כמה לאוין אשר אין כדאי לפורטם פה . וכידוע שעון זה היא במטמם לבו של ישראל ולוקח ממנו רוח הקדושה שהוטבע בנפשו מנערותו ויחשוב בנפשו בכל זה ברכת שלום לומר בין כך ובין כך אינני איש יהודי ויצאתי מכלל ישראל אויול ואיתהני בהאי עלמא (אף דבאמת אין שייך זה לזה כלל כי לכל עון יש עונש בפני עצמו אבל עם כל זה היצר מוצא מקום להטעותו בזה) :

ועתה נבאר זה מן המושכל . הנה לבד מה שעל כל ישראל כוסל הענין שיראו להתחוק שלא יעבור שום אדם על הורת ה' כמו שנבאר לקמן בפרק י"ז על האב מוטל הדבר יותר ויותר לפקח על בנו שילך בדרך ה' וכאשר נבאר בפרק שאחר זה . גם דהנה ידוע שכל אב מפריו על בנו נדוניא *) כך כמה וכמה אף שהוא לא לפי כחו כלל זהכל כדי להעמיד לבנו על מצב נכון בעניני זה העולם ועאכ"ו כמה צריך האב להתחוק בענין זה לשלוח לבנו איזה סך על כל שבוע ושבוע משך עת נידודו מביתו כדי שישאר בנו נקי וקדוש לפני ה' לנצח וכמו שכתוב לא תאכל כל נבלה וגו' כי עם קדוש אתה לה' אלהיך וליהיפך ח"ו אם ימא בנו את נפשו יהיה לנצח מנואל ומתועב לעיני הכל בעברו בכל יום על רצון ה' וגם הנה ידוע מה שאנו מברכין בכל בוקר ברכת התורה שנתן כל אחד מישראל הודאה לה' שנתן לנו הורתו ומבקש כל אחד על עצמו ובניו שיובו לעסוק בתורה ושיהיה ערב בפיו דברי התורה והיוב ברכת התורה הוא גדול מאוד כדאיהא (ברכות כ"א ונדרים מ"א) אבל כ"ו שייך רק אם כ"א מתנגד הוא ואנשי ביתו על פי מצות התורה אבל אם האב אינו חושש על בניו שממלאים פיהם בחלב ונבלות ומרפות איך ימצא בכל יום עוונות בנפשו לבקש מה' בברכת התורה שיהיה הוא זצאצאו יודעי שבו ולומדי תורתו לשמה . למה"ר לשני ענינים שהיו מהלכים בדרך בחורף ובניהם אתריהם יחפים ובבגדים בלויים וקרועים רעבים גם צמאים ויעבור לנגד עינם מרכבת איש עשיר מלוכש בגדי משי הוא ובניו ורביד זהב על צואריהם וצמידים משובצים באבנים טובות על אצבעותיהם ויאמר אחד לחבירו הלואי שיתן ה' שאוכה לראות גם בני מלוכשים בלבושים והכשיטין כאלה ועין לו השני הוי סכל למה תלך בגדולות די לך לבקש מה' שהוכה לכסות את מערותיהם ולא ילכו יחפים בקרח ולא יהיו רעבים וצמאים כמו עכשיו . כך בעניננו המפקיר את בניו ואינו חושש כלל באכילתם ונבלות ומרפות הוא ממש כמו בקשת העני הסכל הנ"ל שבשרואה בניו ערומים ויחפים (כי בודאי ע"י אכילה כוונעשה בגדי נפשם קרועים ובלויים) הוא מבקש שיוכה לראותם מלוכשים באבנים טובות ומרגליות . ודע עוד דאם האב מתחוק בעת נידוד בנו להחזיקו במאכלות כשרות כדי שלא יחלל דה' זהו בחינה אמיתית למפרע שכל נידוליו שנידל אותו והיה לו ממנו צער בעת נערותו עד שעשהו לאיש היה הכל בעבור כבוד ה' ותורתו שרצה שישאר ממנו איש נאמן לה' ותורתו ובודאי יקבל שכר עבור כל יום ויום שעבד עליו לא כן אם בא עת כזה ליד בנו ואינו חושש כלל אם ילך בנו בדרך ה' או ימעול מעל מזה הוא אות שנים הוא גופא אינו חושש לכבוד ה' ותורתו ונידולו שנידל אותו עד כה היה רק כשאר בע"ח שמגדלין ילדיהן ולא יקבל ע"ז שום השלום גמול . ובאמת התרשלות בענין זה הוא בא רק מפיתוי היצר שרוצה לאבד ממנו

(* והנה אנו רואין בעניניו שלענין נישואי בנו אפילו מי שהזמן דחוק לו מאוד מהאמץ בכל כחו זמנצוא עליו איזה מאות ר"כ להלבישו וליתן לו כתנות כחמו . ובענין זה הלא נ"כ במאה ר"כ או עכ"פ בשנים יכול להציל אותו מסאבלות אמורות כל משך נידודו כביתו וגם מזה הלא אינו צריך להוציא הסך הזה בפעם אחת רק סעט סעט ואפילו אין יכולת בידו להוציא סך כזה שיהיה די לו לכל משך נידודו כל מה שיש בכחו כחוייב לעשות וכמו שביארנו בפרק רביעי ע"ש :

ממנו בזמן מועד את כל השכר הגדול שהיה מוכן לקבל עבור כל הימים ושנים שהשתדל להחיות את בנו עד כה וכנ"ל. ועל כיוצא בזה אמר התנא באבות היו מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה. והנה אם באנו להעריך לפני הקריא גדול שכרו של האב המשתדל להחיות בנו במאכלות כשרות יהיו הרברים ארוכים מאד אך בדרך כלל תדע שכל המאמרים שהבאנו לעיל (בפרק ט') לענין שכר שיגיע לעצמו של המתחזק בזה שייך זה גם כן לענין אביו הגורם לזה. כי אפילו נאדם דעלמא שמתחבר להיות נמפל לעושי מצוה אחו"ל הנמפל לעושי מצוה כעושי מצוה ועאכ"ו בזה שהוא בנו והוא מוכר נפשו על ענין זה בודאי יהיה חשוב זה לפני ה' מאד מאד :

פרק יד

עוד מענין זה :

והנה יש אנשים שמועין בנפשן לומר שלום יהיה לי ואין עלי לדאוג כ"כ עבור בני כי הלא אנבי שומר מצות ה' כדת וכהלכה שאני קורא ק"ש ומתפלל ככל יום ויתר כל המצות שמורטן לירי לקיימם ואיני אוכל ח"ו לא חלב. ולא דם. ולא נבלה ומרפה. ולא בשר חזיר. ולא גיד הנשה. ומימי לא בא לפי שום חשש איסור ומה איכפת לי אם בני עובר על כל זה הלא אנכי לא צויהו לכל זה ומעצמו הוא עושה. והנה תשובה כזו הוא רק מפירוטי היצר שמתהה לאדם כדי לתפשו אח"כ ברשת. אבל האמת אינו כן דמי שאינו רואה להשריש בלב בניו אחריו אמנות ה' ותורתו ומצוה"ו ולא איכפת ליה אם בניו הולכין בדרך ה' או לא איננו יוצא ידי חובת יהודי כלל (#) שכל פנת יסוד אומה הישראלית מיום היותם לגוי הוא רק בתנאי זה שקבלו על עצמם שלא יבנה עבודת השם מבניהם ובני בניהם עד עולם וכנאמר בכריתות הברית שכרת אתנו הקב"ה בערבות מואב על קבלת התורה באלה ובשבעה שאם ימצא אחד שיתברך בלבבו לומר שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך לא יאבה ה' סלוח לו וחרה אפי וגוי ומסיום שם הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת והיינו שעל הנסתרות לעוברים על התורה בכתר לא הכניסנו בערבות עליהם והקב"ה בעצמו יפרע כהם אבל על הנגלות הכניסנו בברית על שמירת כל התורה ולא אנו בלבד אלא גם על בנינו אחרינו עד עולם וזה היה תחלת יסוד ושרש אומה

(* ודע עוד דאם הבן סר מדרך ה' ויבוא לבסוף למשפט לפני כמא כבודו ית' אפילו אם כבר זכה אביו לישב ע"י מעשיו הטובים בג"ע נ"כ יגיע לו כמנו צער גדול כי יטלוהו מג"ע ויוליכוהו לגיהנם למען יראה ביסורי בנו כמו שאחז"ל והביא הגר"א דבר זה במשלי (כ"ט) על הפסוק יסר בנך ויביתך ויתן מעדנים לנפשך וז"ל כאשר הבן וכו' ועוד יסר וגו' כי אפילו צדיק אם יש לו בן רשע או גופלין אותו מג"ע לגיהנם. למען יראה ביסורי בנו וזהו יסר בנך ויביתך במקושר וגם הוא יתן מעדנים לנפשך עכ"ל ומי יוכל לשער גדול הצער והדאגה שיגיע לו לאדם ע"ז כי אפילו אם כואב לו לבנו איזה אבר קטן ובתנאח מגודל הכאב ג"כ מדרך טבע האב להצטער מזה הרבה. ובפרט כשיראה אדם שמיסרין את בנו ביסורים קשים ומרים [זה קורע את פיו לגורים על שבה אבל כמה פעמים שלא בהכרח כלל באשר ברצון נמשו המאכלות האסורות וזה תולש לשוננו וזה שובר את ידו שבה מייע"כ להעבירה וכידוע שכל אחד מהמשתחיתים נבראו מהעבירה גומא באותו אבר שחטא בה ובגון אם עבר איהו עבירה בידיו נברא כח המשתחית להשתחית את ידיו וכן בכל האברים והוה משה"כ תוסרך רעתך וגו' ולבסוף מפילין אותו באש. והוא צועק ונוהם בקול כר אוי ואבוי וכמו שכתוב (במשלי) ונהבת באחריתך וגו'] כמה יחמרמר אביו או יוככה מנהבת לבו ולא יהיה לאל ידו להושיעו מזה מאומה והחי יתן אל לבו ב"ז בעודו בחיים לכנע את בנו שלא יבוא לזה ואז אשרי חלקו וטוב לו :

אומה הישראלית שחיבב הקב"ה את האבות ובחר בהם מכל העולם להוציא מהם האומה הנבחרת סגולה מכל העמים מפני שהם כדרכם הישרה אחזו במדה זו שלא להסתפק במה שהם בעצמם עבדו את ה' באמת ותמים אלא להשריש אמונת ה' והשגחתו ושמירת חוקיו ומצותיו בלבב בנייהם אתריהם וציוו אותם לכל הדורות שלא יכרת עבודת השם מהם עד עולם (בדאיתא ברמב"ם הל' ע"ג) וע"כ באמת בחר הקב"ה אח"כ בורעם אתריהם מכל העמים והוציאם ממצרים ונתן להם תורתו וייחד שמו עליהם ולקח אותם לו לנחלה עד עולם ונאמר זה בפירוש בתורה וה' אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עושה ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצים וגו' כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה'. ועל יסוד זה הוזהרה התורה כמה פעמים על מצות ה"ה שמחוייב האב ללמד לבנו שזוהו יסוד כל המצות וכן הוזהרה לנו כמה פעמים לספר לבנינו את הנסים והנפלאות שעשה הקב"ה לפרעה ולמצרים לעינינו למען לשרש בקרב לבכם אמונת ה' והשגחתו וביותר ביארה התורה בפרשת בא שהרבה ה' אותותיו במצרים כדי שיהיה לנו מה לספר לבנינו שידעו ויכירו השגחת ה' וכמו שנאמר שם כי אני הכבדתי את לבו וגו' למען שתי אותותי אלה בקרבו ולמען תספר באוני בנך וכן בנך וגו' וידעתם כי אני ה'. וכן הוזהרה התורה להודיע לבנינו ולבני בנינו את ענין קבלת התורה את המעמד הגדול והנורא אשר נגלה הקב"ה על הר סיני ללמד לישראל תורתו ופנים דבר עמנו ודבריו שמענו מתוך האש. וכמו שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב. וגם צותה התורה בפרשת ואתחנן להעריך לבנינו את ערך החוקים שציונו ה' לעשות אותם כי הוא למוכתנו וכמו שנאמר ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה כמצרים ויוציאנו ה' משם ביד חזקה וגו' ויוצנו ה' לעשות את כל החוקים האלה וגו' לטוב לנו כל הימים לחיותינו בהיום הזה. ונאמר בתנאי הגאולה בפרשת נצבים אחר כריתות הברית שהבטיח לנו הקב"ה שאף אם נהיה נדחים בקצה השמים משם יקבענו ויקחנו לארמנו. וזה יהיה אם נשוב לה' ככל לבבנו ונפשנו אנחנו ובנינו כמו שנאמר שם ושבת עד ה' אלהיך וגו' אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך וגם אנו מקבלים זה עלינו המיד בכל יום בכרכת אמת ויציב שאחר ק"ש שכל דברי ה' נאמנים ונחמדים עלינו ועל בנינו ודורותינו ומה מאוד תכסה בושה וכלימה את פנינו שאנו מקבלין בכל יום מצותיו באהבה ובחכיכה עלינו ועל בנינו ודורותינו ואח"כ אין אנו חוששין כלל בבנינו כשסרים מדרך ה' והרי אנו כדוכרי שקרים לפני הקב"ה בכל יום. וע"כ מן הראוי והמחוייב לכל איש ואיש להשגיח על בניו בכל טה שיוכל שלא יסורו מדרך ה' ואז נוכל לומר על האיש הזה שהוא מקבל עליו עול מלכות שמים באמת (דאל"ה אין קבלתו באמת שאין פיו ולבו שוין בזה ונוכל לקרוא עליו הפסוק ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו וגו') ויצא ידי חובת היהודי בעולם ואפילו בהיות בניו בארץ רחוקה שאין יכול לזרום בפיו עכ"פ יראה המיד לשלוח להם מכתבים אודות זה שלא ישכחו את ה' אלהיהם [הנותן נשמה לכל ומחיה את הכל ואילו יבואו כל בשר ואיך ישאו פניו אליו אם ימרדו בן] ואת אבותיהם אשר הם יהודים מעולם נאמנים לה' ולתורתו. ואם יודע ומשער שבנו עלול לסור מדרך התורה באכילה נכילות ומריפות בעת התגוררתו מחמת איזה טעם שהוא כודאי מחוייב מן הדין לשלוח לו ממון לפי יכולתו (וכמו שביארנו בפרק הקודם) כדי שלא יבוא לזה ואז יציא ירי חובת

יהודי ואשרי חלקו בזה ובבא :

פרק טו

בו יבואר הפלא על האבות שמתרשלים מלעזור לבניהם בענין זה :

והנה כאמת יש להפליא מאוד על האבות הסתרשלים עצמם לעזור לבניהם בעת דחקם שלא יצטרכו לאכול מאכלות אסורות. דהנה ידוע גודל רחמי האב על הבן שכאשר יראה האדם לבנו חביבו שהוא טוטל ביסורים כמה צער יגיע לו מזה וכל מה שינדל ח"ו יסורי הבן יגדל צער האב וכ"ש אם יאמרו לו הרופאים שהכרח הוא לעשות [אֶפְרָאֲצִיאָן] ולחתוך ממנו אחד מראשי אבריו ידו או רגלו יהיה צער האב גדול מנשוא על המכאובים הגדולים שיגיע לבנו מזה וביותר שישאר בעל מוס כל ימי חייו ולו ידע האב איזה עצה ותרופה נכונה לרפואתו שלא יצטרכו להתוך איבריו בודאי היה רץ אחריה בכל נפשו ומאורו והיה משתרל בכל בחו ולא היה חס כלל על ממונו ואף כשאין בכחו היה מבקש עצות ותחבולות איך להשיג כסף אף בהלוואה וכדומה ורק כדי להציל את בנו חביבו מיכורים המרים ושלא ישאר בבזיון המידי כהסרון איבריו וכ"ש אם יאמרו לו שגם חייו הלויים מנגד וקרוב הוא למיתה יותר מן החיים ויתודע לו שיש עצה ותרופה נכונה להצילו לחיים הלא לא ישקוט ויעשה כל ההשתרלות להשיג התרופה הזאת להצילו מן המות ונבאשר ישיגו ויחיהו יגדל שמחתו באין שיעור ואין ערך ולא ידאג כלל על הוגו ומאורו ובענין הזה נמי הלא ידוע גודל היסורין ועונש הגיהנם שצריך האדם לסבול עבור איסור אחד שבתורה וכל שכן בעד איסורים רבים וחכורים של מ"א שעובר עליהם בנו בעת נידודו לא פעם ושחים רק כמה וכמה מאות (פעמים) בשנה אחת אשר היסורים שיגיע לו אח"כ הוא רב מאוד מאוד. וגם אחרי שיופקר אצלו לעבור על האיסורים הרבה פעמים ברצון הלא ישאר עבור זה כע"מ בנפשו בעולם הנצח בכמה אברים ראשיים שלו ובמבואר בשער א' בפרק ב' וגם כל חיים הנצחיים שלו תלויים מנגד ע"י כידוע שיש בהאיסורין שרגיל לעבור עליהן עונות שמכרתין את נפשו מארץ החיים כמו איסור חלב ודם ואם כן איך יפעל האב בעצמו לעמוד מנגד ולהעלים עין מלהציל את נפש בנו הכובע כמיט הדין עד צוארו אשר לא יוכל לצאת משם ח"ו לעד :

והנה ידעתי ששיש האב ע"ז כי אם אמנם היה רואה לבנו שהולך ברצון לאכול מ"א כמו טרפה וחורר וכדומה בודאי היה מתאמץ ככל כחו להצילו שלא יאכל מ"א אבל הלא בעת נידודו אנוס הוא. ואנוס רחמנא פטריה ואין זה חשוב אוכל איסורים כלל. אבל כאמת הדבר לא כן הוא. אחד, לו יהי כדבריו שאנוס הוא אבל כיון שבמעט הכסף שהיה מושיט לו לעור לא היה מוכרח לעבור על האיסורים א"כ העון מיטל על האב שהתעצל כדבר ויצטרך לעמוד בדין לעתיד שהוא בעצמו הביאו לזה. ורמיונו לאחד שדר עם בניו הקטנים בין העכו"ם ואינו זן אותם ומפני כך אנוסים הם לאכול מאכלי העכו"ם האם אין על האב עון אשמה גדולה שהביאם לזה :

ואמנם מלבד זה בעיקר הדבר שנחשבין בעיניהם לאנוסים טעות הוא וכבר הוכחתני זה בפרק שביעי משער א' עי"ש באורך. ואכפול כאן הדברים בקיצור כי הלא אנו רואין בעינינו כי מי שהורגל לאכול מ"א בעת נידודו אין מבחין כלל להבדיל בין זמן לזמן שאף בזמן שאיננו צ"ף ויגע כלל ויודע בעצמו שאפשר לו להסתפק בלעדי מאכלים ההם ורק בפת ומים חמין המצוי לו (או שנמצא או ה"י מעט כסף לקנות איזה דבר לאכול בו אח פהו) מ"מ אינו מנע עצמו מלאכול המ"א וכן אף מי שבביתו לא היה רגיל לאכול כלל בשר (אף שהיה ג"כ עיף ויגע במלאכתו) ורק בימי השבת. ושם בעת נידודו אוכל גם בשר מדי יום ביומו [אשר על כל כוזה וכוזה] הוא לאו

לאו בפ"ען וכאלו היה הדבר היתר גמור ועוברים על איסורי תורה החמורים בלי שום מענה אונם כלל . ואף שבביתם היו כולם ישראלים כשרים ולא היו אוכלים אף כזית אחר מכל אלה האיסורים מרפה או חזיר אף בעד הון רב ומי הביאם לזה סיבת הדבר דז"ע פ"פ רוב מפני שבתחלה מצוי לו באמת איזה זמנים שהיה מצטער הרבה על מאכלו מפני שלא היה תחת ידו כסף בריוח לקנות מאכלים כשרים כמו חמאה וחלב וכיו"ב נשאף שאסרו חז"ל חמאה וחלב של עכו"ם מ"מ לאנשים כאלה בעת הדחק אין לאסור להם זאת) ולא היה בידו רק פת חריבה וקיתון של מים חמין ומצד ההכרח פועל בנפשו לאכול המאכלים ההם נאף שמצד הדין ברוב הפעמים לא נחשב זה אונם שהתורה התירה דהוא רק היכא שנוגע לו לפ"ג אבל לא כשכיל צער בעלמא וכמו שביארתי בפרק שביעי שם) וכיון שאוכל פעם ושתיים ושלש נמסמם לבו עד שאין מרגיש כלל בחומר האיסורים שאף בעבירה אחרת אמרו חז"ל דכיון שעבר אדם עבירה ושנה בה נעשה לו כהיתר וכ"ש בזה שנכנסו אל קרבנו ונסתלק ממנו ע"ז קדושת נפשו וכמו שדרשו חז"ל מהפסוק ונממתם בם דכתיב בלא א' דהיינו ונממתם בם (וכמש"כ בפרקים הראשונים בשער א' באורך ע"ש) וע"כ אח"כ אין מונע עצמו עוד כלל מלאכול המ"א אף בלי הכרח כלל עד שיש כמה אנשים שירדה מדרגתם כל כך מרוב ההרגל שאף בנת שמצוי להם מאכלים כשרים טובים אצל ישראלים מ"מ בותרים להם לאכול המ"א הרגילים בהם המיד אצל האינם יהודים ואף שמאו בהיותם בביתם בודאי אין שום איש ישראל בסוג הזה לאכול טריפה וכדומה ברצון גמור . אוי ואבוי לאונים שכך שומעות ועינים שכך רואות זכל המכשלה הזאת היה יכולת ביד אביהם לסלק שאלו היו משתדלים האבות לחוקם בדברים ובמשען כסף מתחלת ימי נידודם ולא היו דחוקים כמוונותיהם וגם היו סבטימים להם לעזור להם המיד במשען הכסף הצריך להם למאכלות כשרות עד שידויחו בעצמם נשבהמשך הזמן הרבה מרויחים בעצמם במלאכתם בידוע) ורק שישמרו עצמן ממ"א בודאי רובם לא היו עוברים מתחלה ברצון עצמם על איסורים כאלה החמורים מאד אצל כל איש ישראל ואם עובר פ"א מחמת איזה סבות אונם גמור תיכף היו עוזבים זה ונמצא האבות שלא השתדלו לעזור אותם במשען כסף בעת דחקם הם גרמו להם זאת לעבור אח"כ ברצון על איסורים החמורים ולהורידם מקדושתם ולהעניש לבסוף בניהם עבור כל כזית וכזית אשר יעלה מספרם במשך ימי נידודם למאות ולאלפים ואפשר עוד גם להכרית נפשם מארץ החיים ח"ו ע"י איסור חלב ודם כניל נמצא האב בעצמו גורם לבנו חביבו רעה גדולה כזאת אשר לא היה חפץ לראותו אפילו על שונאו ואיבו הגדול . וכ"ז בא מחסרון התבוננות באמיתת הענין עד היכן הדבר מניע כי אם יתבונן האדם בזה אף מי שהוא עני גדול לא היה מתעצל מלחזור אף על פתחי נדיבים זרק כדי למלט את נפש בנו מהרעה הגדולה הזאת שלא יכניס עצמו ברשת האיסורים החמורים מאד אצל כל איש ישראל והאם מפני כי נפל גורל בנו להיות מתגודד מביתו לאו איש ישראל הוא . וכ"ש מי שיש קצת יכולת בידו בודאי היה מתחזק בזה בכל כחו וכך הוא האמת הברור ע"פ התורה שאף מי שאיננו איש אמיד מחוייב הוא לצמצם בהוצאות ביתו בכל מה דאפשר ולשלוח לבנו הנחוץ לו למאכלות כשרות מדי חודש בחודשו ואף אם יצטרך לשנות הנהגתו על ידי זה בדברים צנועים לעונג שבת ג"כ לא יעשה עול בזה כי מניעת בנו מאיסורי מרפה וחזיר וחלב גם ועוד ועוד בודאי גדול הוא הרבה יותר מצעות עונג שבת :

פרק מזו

בו יבואר שצריך האב לשום עינו ולבו ע"ז מבמה זמנים מקודם וגם גודל החיוב על הקרובים בזה :

והנה כל איש נבון באמת צריך לשום עינו ולבו לדאוג ע"ז עוד מבמה זמנים מקודם שלא יבוא בנו לידי איסורים החמורים האלה והוא בשני סוגים אחד בהבנת כסף מעט מעט הנצרך לזה ושנית להשריש בקרב בנו את חומר האיסורים האלה אשר גונע לעיקר קדושת נפשו ושיש על כל כוית וכוית לאו בפני עצמו ועתיד להעניש בעונש הגיהנם על הכל וע"פ דין התורה מחויב כל איש ישראל ליתן את כל אשר לו שלא לעבור על לאו אחד מן התורה וכ"ש על לאוין הרבה חמורים כאלה ואשר יש מהם שעונשן ברת להכרית נפשו מארץ החיים כנ"ל וע"כ יהיה לכן חיל להתאמץ בזה בכל כחו ולא ילמוד מחבריו המוטעים וימצא שכרו אתו ופעולתו לפניו לפני הקב"ה וכאשר הארכנו בכמה פרקים בשער א' בעונש המפקירים האיסורים האלה ובשכר המתחזקים עצמם בזה ובפרט בעת הדחק כזה וככה ידבר עמרו יום יום ויראה לו מאמרי תורה המדברים בענין זה וכאשר כתבנו בשער א' ע"ש ובפרט בזמן האחרון קודם נסיעתו עליו להתכות בריצוי דברים ואזהרות שיהיה לכן חיל לעמוד בנסיון נאם לא במקום שגונע לפיקוח נפש מטש דאו אין בו איסור כלל אבל הוא רק באיתו פעם ולא בפעם אחר ויתאמץ ליתן לו די כסף כל מה שיש ביכולתו ויבטיחנו לשלוח לו אח"כ גם כן מדי חורש בחדשו כדי שיהיה מצוי לו כסף כריוח. ואם יודע שכבר לו להשיג במקום גדודו מאכל כשר אף בעד כסף יודרו לשלוח לו בכל פעם מאכלים מתוקנים כמו בשר יבש מליח שקורין וורש"ם או חמאה ושומן וכיו"ב ואל יחוס על הוצאותיו שיעלה בכפלים מהמקח כי הלא בנפש בנו הוא וכאשר יראה בנו עד כמה אביו מתאמץ לעזור למאכלים כשרים גם הוא יתחוק בזה ויעשה רצון אביו ורצון אביו שבשמים נדבר זה ובכל הדברים הנוגעים לרת התורה וישוב לביתו נקי ושלום בקדושת נפשו ובקיום התורה ואשרי חלקו וכזכות השתדלותו בכל לבנו להדריך את בנו בדרך התורה והמצוה יקרא מאוהבי ה' וכמו שמצינו אצל א"א שאהבת הקב"ה אליו היה בשביל שהיה משתדל לצות בניו אחריו לשמור את דרך ה' וכמו שכתוב כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' וגו'. וישלם ה' שכרם של האב והבן המתחזקים בזה בעוה"ז ובעוה"ב. ויזכה האב לראות מבניו דור ישרים ואישר בעוה"ז וכבוד וגדולה בעולם הבא :

והנה עד פה כתבנו גודל החיוב המוטל על האב לעזור לבנו במאכלות כשרות ועתה נדבר אודות הקרובים שגם עליהם מוטל החיוב והנה ידוע מה שכתבנו התורה או דודו או בן דודו ינאלנו או משאר בשרו וגו' והכל מה שהמילה התורה הנאולה על הקרובים הוא הכל כדי שלא יטמע בין העו"ג וילמוד ממעשיו כמו שכתבנו לעיל בשם הרמב"ן וה"נ שייך בענין זה שמתחייבין לעזור להם כמה שיש ביכולתם כדי שלא יצטרך להתדבק עם העו"ג לאכול מאכליהם ומטילא יהיה הפקר אצלו במשך הזמן קיום כל התורה וכנ"ל והכל כמו שכתבנו למעלה לענין האב שייך גם עליהם. גם נוכל להתבונן כ"ז מדרך השכל אלו היה דר עני קרובם בערים ומחמת קמצנותם הוכרח לסבב על פתחי עובדי גילולים כדי להחיות נפשו. כמה בזיון וכלימה היה להם לפני הכל ומה היו עונים ע"ז וירעו נאמנה כי אף שבהיום הזה אין מי שיררוש אותם אבל לעיל בודאי יובאו הכל לחשבון לפני שופט צדק ויגלה קלונם לעיני הכל. גם ידוע דאף

דאף שעל כל ישראל מוטל מצות צדקה על הקרובים מוטל החיוב יותר ויותר לעזור לקרוביהם והמעלים עין מזה גדול עוננו מאוד ומי לנו עני גדול יותר מאיש כזה בעת נידודו ובודאי זה לא יוכל היצר להשיב כי הלא לאו עני הוא שיש לו מה לאכול כמו שלא יוכל לומר לשאר עני מה לך עלי לך אל פתחי עי"ג והנה ידוע מה שאמר בגמרא (יבמות ס"ד) המקרב את קרוביו עליו הכתוב אומר או תקרא והי' יענה תשוע יצאמר הנני וקרוב כזה הוא גדול במעלה הרבה יותר ממי שעוזר לקרובו בזמן אחר כי שם הוא עוזר רק לגופו לבד וכאן עוזר הוא לו בזה גם לנפשו :

שער בית ישראל

פרק יז

בו יבואר גדול החיוב להחזיק לאנשים ישראלים במאכלות כשרות :

הנה עד הנה דיברנו בענין האב שצריך להחזיק לבנו בעת נידודו שלא יבוא לידי מאכלות אסורות ועתה נדבר אודות כלל ישראל שגם הם מחוייבים לעזור לאחיהם שלא יבואו לזה. מפני כמה טעמים כמו שאבאר באלו הפרקים. א) מפני מצות צדקה שנצטוינו בתורה פתוח הפתח את ירך וגו' וחי אחיך עמך וכמה גדולה היא מצות צדקה שמקרבת את הגאולה כדאמרינן (ב"ב מ') תניא ר' יהודא אומר גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה שנאמר כה אמר ה' שטרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא הצדקה להגלות ומה מאד צריך האדם לזוהר שלא להעלים עין מן העני שעובר עי"ו על לית דאורייתא לא תאמץ את לכבך ולא תקפץ את ירך מאחיק האביון וגדול עונשו מאד ח"ו עד שאמרו שם (ב"ב יו"ד) שמניעת הצדקה גורמת כמה פעמים לקצר ימיו של אדם כעון עי"ו דכל המעלים עין מן הצדקה כאלו עובר עי"ו כתיב הכא וכו' ואיתא ביריד בסימן רמ"ו דמאוד יש להזהר במצוה זו כי אפשר שיבא לידי שפיכת דמים שימות העני המבקש אם לא יתנו לו מיד וכעובדא דנחום איש גס זו (העניית כ"א) ומה מאוד צריך לזוהר במצוה זו אם יודע שאפשר להניע לפ"נ אם יתעלם עין מזה וכמה גדול עונש המאמץ את לבו בעת כזו שטלבד שעובר על מצות פתוח תפתח וגו' וחי אחיך עמך וגו' עוד עובר על לא תעמוד על דם רעך שהיא מצוה חמורה מאד שמחללין עליה שבת וכל איסורי תורה בשביל חיי נפש אחת מישראל ובענייננו נמי פעמים שנוגע לפ"נ ממש שיש איזה אנשים שהם חלוישים בבריאותם והם עניים שאין להם במה לקנות מאכלות כשרות. ומ"א לא ירצו לאכול כי אנשים עכרים הם ויחלשו ויתעלפו ויבואו לידי סכנה ובודאי יהיה ח"ו עונש מן השמים על אלו שהתעלמו עין וגרמו לזה. ונאפילו אנשים שלא יגיעו לידי סכנה עי"ו עכ"פ מספנין עצמן לחיות חי צער בפת לחם חריבה וקיתון של מים ואיך לא נשתתף בצרתם שלא לרחם עליהם) ואולי יאמר דבפתחה ביצרו מה לי לראונו ולהצטער בצרתו אם חלוש הוא ויכול לבא לידי ס"ג עי"ו מניעת המאכלים הלא אנוס הוא ומותר לו לאכול מ"א. אף אתה השב לו הוה רצון עד שנאמץ לבנו ונקפוצ ידינו ממצות צדקה עד שעיי"ו יהיו אחינו העניים שבהם בכלל אנוסים ויהיו מותרים לאכול מאכלות האסורות. וצריך להבחין בעצמנו אלו היה דבר זה מצד לעצמו או לבנו באופן זה. במה היה משתוקק שימצאו אנשים שיוקדוהו במאכלות כשרות שלא יהי' נפשו עי"ו מאכלות האסורות. ועי"ו הוהירנו התורה ואהבת לרעך בסוד. וגם הלא ידוע שנקראו כל ישראל בניו למקום בדכתיב בניו אהם לה' אלהיכם

ואיך לא נרחם עליהם הלא גם הם בני ה' כמונו ואיך נישא פנים אח"כ ברי"ה זה מבקש ה' דו"כ בכל שבוע ושבוע וזה עשרה כל אחר ואחר לפי כבודו אם נתאכזר ח"ו על אחינו בשרנו ולא נחוש להם כלל עד שעיי"ו יוכרחו לאכול מאכלות אסורות. ואיתא (בשבת קנ"א) ר"ג אומר ונתן לך רחמים ורחמך וגוי כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים כל המעלים עין מזה עובר גם על מ"ע דואהבת לרעך כמוך. וצריך האדם לידע עוד שעיי"ו שהוא מרגיל עצמו להיות איש טוב ורחום ממשיך על עצמו שפע כל הברכות הכתובות בתורה וכדאיתא בתנ"ך דבי אליהו ובאו עליו כל הברכות האלה והשיגוך כי השמע בקול ה' אלהיך ותלך בדרך שהם דרכי שמים ומה הם דרכי שמים שהוא רחמן ומרחם אפילו על הרשעים ומקבל אותם בתשובה שלמה וזן וספרנס את כל הבריות כך תהיו רחמנים זה על זה לפרנס זה לזה ותאריכו פנים זה אל זה כטובה. ואיתא בתנחומא פרכת משפטים על הפסוק מלוה ה' חונן דל וגמולו ישלם לו מהו וגמולו וכי יכול נתן פרוטה לעני הקב"ה משלם לו פרוטה אלא אמר הקב"ה נפשו של עני היתה מפרנסת לצאת מן הרעב ונתת לו פרוטה והחיית אותו חייך שאני מחויר לך נפש למחר בנך או בתך באים לידי תולדי או מיתה ואוכיר אני להם את המצוה שעשית עם העני ואציל אותן מן המיתה היו וגמולו ישלם לו :

פרק יח

בו יבואר גודל ההפרש שיש בין האדם שמקיים רק בעצמו רצון ה' ובין האדם שמשתדל שגם אחרים יקיימו רצון ה' :

גם ידע האדם שיש חילוק גדול בין העובד ה' ומקיים מצותיו בעבור שחפץ באמת בעבודתו ובמצותיו ובין מי שעושה את הכל רק לקבל שכר בזה וכבא ויורה ע"י הכתוב אשרי איש ירא את ה' במצותיו חפץ מאוד וכמו שפירשו חז"ל במצותיו ולא בשכר מצותיו וזהו שנאמר ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו ור"ל אפילו אם מקיים מצות השם אבל רק בשביל עצמו ולא בשביל שחפץ בעבודתו תראה ההיכר ביניהם לע"ל. ובמה יבחן האדם אם הוא עובד אמתו או כוננו בעבודתו רק בשביל הנאת עצמו לקבל שכר ולהנצל מעונש הבחינה הנכונה הוא בזה דמי שהוא עובד אמתו תשוקתו שיהיו הכל עובדי השם ועושי רצונו כדי שיתגדל כבוד הש"י אצל הכל ואם הוא רואה שאנשים עוברים על רצון הש"י הוא מיצר ודואב על זה מאוד מאוד. לא כן מי שכוננו רק בשביל הנאת עצמו אין חושש כלל אם שארי אנשים עוברים את ה' או לאו ואך כיון שהוא בעצמו נזהר שלא יעבור על התורה ולא יענש בגיהנם דיו לו ואין מיצר ודואג כלל על שאחרים מחללין את כבודו בשאם נפש. והדע אחי שכל זה הוא שייך בענינו ג"כ שמי שאומר מה לי לראונו על אתרים לעזור להם שלא יכשלו במאכלות אסורות אות הוא שכל עבודתו הוא רק בשביל הנאת עצמו שיהיה טוב לו בזה או כבא ולא בשביל כבוד ה' שאלו היה חושש לכבודו בודאי היה מתחוק בכל עוז שלא יעבור שום אדם על רצונו. וכלל ענין זה שכתבנו הוא כתיב בפרשת ק"ש שאנו קוראין בכל יום ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך וגו' ופרשו חז"ל בואהבת היינו שתאהבו על הבריות והוא כמש"כ דאזהב הנאמן למלכך משתוקק לאהבו על כל בני מדינתו שיהיו הכל נאמנים בעבודתו באהבה ונלב שלם ומה שמים הכתוב בכל לבבך וגו' משמע דקאי על ענין זה נמי דצריך להשתדל בכל

לב ובכל נפש ובכל מאורך היונו במטונו לאהבהו על הבריות בהם ולא לשמוע ליצרו שמיעעצו לקפוץ את ידו במקום שנוגע לכבוד שמים שיתחוק עי"ו עבודתו בעולם . וזהו מה דאיתא בספרי ואהבת את ה' אלהיך אהבהו על הבריות כאברהם אביך דכתיב ואת הנפש אשר עשו בחרן וידוע דרכו של אברהם אבינו שהיה גרול במדת החסד מאור ועי"ו קירב את הבריות תחת כנפי השכינה וכדכתיב ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם ה' אל עולם וכדאיתא במדרש דעי"ו האשל הקרא שם ה' בפי כל הבריות וזהו שאמר ואהבת את ה' אלהיך וגו' ובכל מאורך וכנ"ל :

גם הנה ידוע שכל איש ישראל שקיבל על עצמו קיום התורה בעת קבלת התורה לא על עצמו בלבד קיבל אלא גם כל מה שיהיה ביכולתו לחזק את קיום התורה אצל שאר בני ישראל התחייב על עצמו ונעשו אז כל ישראל ערבים זה לזה וזהו מה שמסוים התורה בפרשת נצבים הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת וכמו שפירש רש"י שם דהיינו שנעשו ערבים זה לזה ולכך הדין שכל אחד מישראל מוציא את חברו בקיום המצות אף שיצא הוא כבר כגון קידוש וכדומה דאם יחסר לחברו איזה מצוה כאלו חסר לו [כדאיתא ברא"ש ברכות פרק ג'] וכן נמי שיפריש כל אחד את חברו מאיסור ל"ת [הג"ה] ולכך נפסק הדין בי"ד סי' ש"ג דאם רואה לחברו שהוא לבוש כלאים צריך לפשוט סמנו אפילו בשוק ואפילו לבשן בשונג שלא ידע שהוא כלאים ואפילו לדעת הרא"ש הטובא שם בהג"ה שא"צ לפשוט סמנו בשוק כשהלוכש אינו יודע שהוא כלאים משום כבוד הבריות עכ"ס כשיגיעו לביתו צריך להודיעו כדי להפרישו מהאיסור וכן נמי כהן שהוא ישן ומת עמו באוהל צריך להקיצו ולהודיעו כדי להפרישו מהאיסור ואע"ג דלא ידע מ"מ איסורא קעביד בשונג ולאחרני דידעי מצוה להפרישו מהאיסור כדאיתא בי"ד סי' שע"ג בהג"ה בש"ך שם וכן נמי לענין ת"ח אע"ג דאינו חייב להעיד במקום דאינו לפי כבודו אבל לאפרושי מאיסורא חייב להעיד כדאיתא בשבועות דף ל' ע"ב] דאם לא יפרישו מהאיסור במקום שיש ביכולתו יענש גם הוא וכדאיתא בויקרא רבה שה פזורה ישראל מה דרכו של שה לוקה באחד מאבריו וכולם מרנישים [ר"ל שדרך של הששה כל העדר מתחברים ביחד וכששה אחד לוקה ברגליה וכדומה והיא עומדת יעמדו כולם לפי שעה] אף ישראל אחד חוטא וכולם נענשים תני רשב"י משל לבני אדם שהיו באים בספינה נמל אחד מהם קורח והתחיל וקדח תחתיו אמרו לו חבריו למה אתה עושה כן אמר להו מה אכפת לכם לא תחתיו אנכי קורח אמרו לו מפני שאתה מציף עלינו את הספינה עי"ש . וא"כ בענינינו נמי כשנאמץ את לבבינו ונקפוץ את ירינו כמצות צדקה באיזה נרגרי כסף שע"ו היינו יכולים למנוע אותם מאיסורי ל"ת דאורייתא שיש על כל כזית וכזית בפנ"ע ועי"ו אף אנשים כשרים יזכרו לפעמים לאכול מ"א בודאי נתענש ח"ו עונש גדול בבא עת הפקדה כאלו היינו אוכלים בעצמינו מאכלות האסורות . ולפ"ז אף האדם השלם השומר עצמו מאכורים בכל יכולתו ואף מספק ספיקא שאינו אוכל מבהמה שהורה בה חכם או מסירא וכדומה יוכל היות כי לעתיד לבוא יהכעו אורו על חתיכת חויר וטרפה וכדומה וכאשר ישאל מנין לי האיסורים האלה חף הייתי מפשעים אלה ולא בא אל פי בעולם אף חשש איסור קל . ושיבו לו האם לא ידעה כי כל ישראל ערבים זה לזה וזכור שאכלו אנשים מבני עמך בעירך בזמן פלוני ופלוני כל האיסורים החמורים האלה ואתה עמרת מרחוק ולא ראית להושיעם בעת דחקם שלא יבואו לידי איסורים האלה וע"כ בא וקבל דינך ומה מאור והמרטר או על עצמו שבדבר נקל [במעט כסף או בזוירו לאנשי העיר] היה יכול להסתלק מכל אלה הדינים . ואל יתפתה בנפשו לומר שבודאי לא יהיה הדין עליו לבד כי אינו יחיד בעירו כי לעומת זה תדע משנתחייב אדם בערבות גדול של כמה עשריות אלפים ר"כ אפילו נתערבו עמו ביחד עוד כמה אנשים כשמגיע לזמן תשלומין אפילו אם יגיע עליו איזה חלק מן הערבות הוא עולה נ"כ לסך גדול

גדול אשר יצר לו טאור עי"ו ואף כאן בעניננו לפי הידוע שכהיום נתרבו הנודדים מאד שכאזר תבא לחשבון יגיע לאלפי כוית של איסור הנאכלים בשבוע אחת ובמקום אחד ואיכ אפילו לא יגיע לאיש אחד מהערכים רק כוית אחת של חויר או של נבלה וטרפה וחלב בכל שבוע ושבוע ג"כ יהיה רע וטר לנפשו וכו"ש אלו האנשים אשר יכולת בידם לזרו את אנשי עירם להחזיק במצוה זו למנוע את נפשות ישראל מאיסורים והתרשלו בדבר בודאי עיקר האשמה היתה עליהם וכדאיתא בתנא דבי אליהו כל מי שסיפק בידו למחות ולא מיהה ולהחזיר את ישראל למוטב ואינו מחזיר כל הדמים הנשפכין בישראל אינם אלא על ידו שנאמר (ואתה) בן אדם צופה נתתיך לבית ישראל ושמת מפי דבר והזהרת אותם ממני באמרי לרשע מות תמות ולא הזהרתו וגו' הוא רשע בעונו ימות ודמו מידך אבקשן ולדעתי זהו מה שאנו מתחננים באבינו מלכנו שתי בקשות דהיינו אבינו מלכנו מחה והעבר פשעינו וחטאתינו סנגד עיניך ואח"כ א"מ מחוק ברחמיך הרבים כל שמרי חובותינו ולבאורה היינו הך ולדברינו נחא דמתחלה אנן מבקשים סליחה על העונות ופשעים שאדם עובר בעצמו ואח"כ אנו מתחננים עוד על שמרי חובות שאין באים על ידי פשעינו כלל כ"א ע"י עריכות על אחרים וגם הם חובות עלינו :

פרק יט

בו יבואר גדול החיוב בזמננו שיש בין המתנודדים אנשים יקרי ערך מאוד : גם צריכין אנו להתבונן במה דכתיב בתורה וכי ימוך אחיך וממה ידו עמך והחוקת בו אף שבאבת כללה התורה בכלל זה כל איש ישראל ועל כולם נאמר והחוקת בו אפ"ה ידוע שיש נ"מ רבא בין אם מחזיק איש פחות הערך ובין אם מחזיק איש מכונד ובין אם מחזיק ת"ח. והנה ידוע שיש עשרה מדרגות בישראל צדיקים חסידים תמימים ישרים וכו' כדאיתא ב"תוה"ק. וכאשר כהיום נתרבו הנודדים וכמעט רוב אנשי דור הזה הם בכלל הזה והלא נמצאו אצל ישראל בכל דור ודור כל אלו המדרגות הקדושות צדיקים חסידים המימים ישרים וכו' ואם כן כל אלה נמצאו בתוך האנשים הנודדים האלה וכמה גדול זכות המחזיק לאנשים כאלה. ולהיפך אם נתרשל מהם במחזיק אותם וישארו גם האנשים הישרים האלה בלי טשען ומשענה ברעב ובצמא עד כמה יגדל כח העונש ח"ו כשלא נרחם על עבדי אלהי ישראל להכניסם לידי סכנה או למסאס בניעולים ובעון כריתות. ע"י קמצנות איזה נרגירי כסף שהיה מגיע על כל אחד. וראה נא כמה יקרה נפש אחת מישראל בעיני הקב"ה עד שאחז"ל כל המקיים נפש אחת כאלו קיים עולם מלא דהיינו משום דעם ה' נקראו בנים למקום שבשביבילם נברא העולם ובן אחד של מלך חשוב אצלו יותר מכל שאר אנשים הנמצאים במדינתו מאחר שהוא בנו וכ"ש אלו השרידים אשר ה' קורא חביבים המה טאור בעיניו ומתפאר עמדם בפסליא של מעלה כמו שנאמר ישראל אשר כך אהפאר והמטיב עמחן וכותו גדול טאור ולהיפך אם נתעצל מלהיטיב עמחן עונשו גדול מאוד והמרחם על בניו של המקים בעת דחקס ועושה עמדם חסד בודאי יהיה אהוב בעיני ה' טאור ויכתב שמו למעלה בספר הזכרון לשם ותפארת [כדאיתא במדרש רות פ"ה לשעבר היה אדם עושה מצוה והנביא כותבה ועכשוו סי כותבה אליהו ובלך הכשיח והקב"ה חותם על ידיהם] ויהגדל ויהנשא לע"ל לעיני הכל. ואלה המתרשלים ומעלימים עין טהם יגדל עונם ויגיע להם בושה וכלימה לע"ל וכ"ש אם לא ימצא כלל בעיר מי שירחם עליהם להחיותם ועי"ו ימכאו עצמם ויביאו לידי כריתות בודאי יגדל הרון אף ה' עי"ו על הכל. ובאמת בין

בין לענין עונש מי שמעלים עין מזה ובין לענין שכר מי שמשתדל בזה מצינו הכנ בתורה"ק כי מצינו לענין עמון ומיאב שהתורה אסרה מלבא בקהל ה' לעולם ע"ר אשר לא קדמו את אבותינו במדבר בלחם ומים ואף כי הם לא היו צריכים לזה כי היה להם מן ומי באר וכ"ש אלו שהם רעבים וצמאים כמה רע הוא בעיני ה' כשנעלים עין ולא נדחם עליהם. וכן לענין שכר המשתדל להחיות בניו של מקום מצינו ג"כ בתורה בפרישת שמות ותיראן המילדות את האלהים וגו' ותחיינן את הילדים ופרש"י שהיו מספקות להם מים ומוזן וכתיב בסמוך ויהי כי יראו המילדות את האלהים ויעש להם בתים דהיינו שיצאו מהם בתים הגדולים שבישראל שהוא מרמו על משה ואהרן ומלכי בית דוד [עייין ברש"י שם] ונראה שהוא הכל סדה במדה דתתת שסיכנו עצמם להחיות ילדי ישראל וגם להספיקם מים ומוזן לכך זכו שיצאו מהם משרע"ה ואהרן שבזכותם הכריעו את ישראל לחיים [וכמו שמצינו במעשה עגל כמו שנאמר בכתוב לולי משה בחירו וגו' וכן באהרן שנאמר ויעמוד בין המתים ובין החיים והעצר המגפה] וגם בזכותם הספיק ה' מים ומוזן לכל ישראל [וכמו שמצינו שאחז"ל מן בזכות משה זכו' ואח"כ החזירן כולן בשביל משה] וגם עיקר קבלת התורה אשר היא חיינו וחיי עולם הלא בא לנו הכל ע"י משה רבינו ע"ה וגם בית דוד שהיה לאב לכל ישראל ומשיח צדקינו שהוא אור תקות חיינו גם אלה יצאו ממרים ובודאי גם ככל דוד ודוד מי שמשתדל ומייגע עצמו להחיות נפשות ישראל בעת צר להם בודאי יגדל שכרו מאוד ויצאו ממנו בנים שיהיו לאות ולתפארת בישראל:

פרק ב

בו יבואר בימול מענת המתרשלים בזה:

זעתה נבוא לבאר מענת המתרשלים בזה ותשובה נצחת על דכריהם יש שאומרים כי רבו הנורדים בעירנו ואין ביכלתינו להספיק לכולם ומה תועלת יהיה כשנהגיק מעט מהם אחרי שלכולם אין ביכלתינו להושיע. אבל באמת מענה זו היא רק ספיהו היצר ולמה"ד לסיעת אנשים שהלכו בדרך על גשר הנהר ונשבר הגשר ונפלו כולם להנהר ויצעקו הושיעו הושיעו כי כאו מים עד נפש ויהיו שם שני אנשים שיכולים לשוט במים וירץ אחד מהם לתוך הנהר להוציאם מן המים. ויען לו השני למה אתה יגע הלא נפלו שם כעשרים אנשים התרומה שתוכל להציל את כולם. ויען ויאמר לו לא הכנתי שאלתך וכי בשביל שאין ביכולתי להציל את כולם אעלים עין מדמי אחיני ואתרשד מלהציל כלל הלא אף אם אציל מעט מן המעט מהם שלא יכרתו מן החיים כצאי כל עמלי ויגיעו והמקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא. וכן נמי בענייננו וכי בשביל שאין ביכלתינו להספיק לכולם במאכלות כשרות שלא יבאו לעובר על לאוין וכריות נתרשל לגמרי אף מה שיש ביכלתינו אלא כל מה שיש ביכלתנו אנו מחויבין לעשות אף אם לא נציל עי"ז את כולם. וכמו שאמר שהע"ה כל אשר המצא ידך לעשות בכהך עשה. וגם אמנם ידוע שלא לכל הנורדים מניע היוק חסרון מאכלות הכשרות כשוה כי יש אנשים שיכולת בידם לקנות בעצמם מאכלות כשרות ועוד יש כהנה שאין נתיצותם גדול כ"כ ויש שנתיצותם גדול מאוד שהם עניים שאין להם במה לקנות מאכלות כשרות וכובשים עצמם בכל יכולתם שלא לאכול מאכלות אסורות ואף אם לא יספיקו לכולם אם יגיע רק לאלה הנתיצים ביותר הלא ג"כ טוב הוא. ודע עוד דלפי הירוע שכל ישראל הוא כאיש אחד ועי"כ אם רואים שלפי ריבוי האנשים הנורדים אין ביכולתם בשום אופן להחזיק את כולם מצוה עליהם לעודר את

יתר עיירות הקרובות והרחוקות שגם הם יראו לסייע לדבר הזה. ויש עוד שמתמתיים מיצרים באופן אחר באמרם שכהיום שההוצאה מרובה והפרנסה מועטת לפי ערך ההוצאה קשה כח הסבל לשאת ע"ע הוצאה זו אבל באמת ידוע מה שאחז"ל שאין אדם מענין סן הצדקה שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום כי באמת צדקה היא כמו זריעה וכמו שנאמר זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד. והיתכן שידאג אדם שיש לו שדות הרבה על ריבוי התכונא שצריך להפיל בארץ בעת הזריעה הלא באמת כל מה שמרבה לזרוע הוא מרבה אח"כ בקצירה כי מכל גרעין יצא מאה פעמים ככה כן הוא הצדקה כל פרוטה ופרוטה שאדם מוציא לצדקה הוא מביא ברכה להוך ביתו וכמו דכתיב נתן לתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלהיך בכל מעשיך ובכל משלח ידך. ובאמת כאשר נתבונן היטב עוד נראה כי מענה זו שכהיום ההוצאה מרובה היא מענה טמורת מעיקרה. ואדרבה היא מביאה יותר החיוב על האדם כי בימים הראשונים שאדם היה מצמצם הנהגת מחיתו מאד ולא היה מוציא שום דבר על איזה ענין יתר כ"א על הכרחיות לחם לאכול ובגד ללבוש ונהיגו רק לכסות את גוו ולא מלבושים יקרים אחד ושנים ושלוש שב"א עולה לו לעשריות רובן היה די במעט המעות שהכין לצדקה וחסד לצאת ידי המצוה ע"פ הדחק משא"כ היום שמצוי בעו"ה שהרבה והרבה מהמעות הולכים על יתרונות ותעניני בני אדם כמלבושים יקרים לו ולאשתו ולבניו הגדולים והקטנים ונאפילו מנעלים לרגליו אשר הוא דבר הפחות בערכו נתרבה בעו"ה הרצון לפאר ולקשט אותם עד שמה שעולה כסף לאיש אחד לשנה בעד מנעליו היה די מלפנים על כל המלבושים לכמה שנים] ודירות יקרות וריבוי המשרתים וכה"ג לא תהא סדרת צדקה וחסד שהיא חיי האדם והצלתו בעו"ה וכעו"ה"ב קל בעיניו מאחד מיתרונותיו ההבלים. ודברינו מרומז במה שאמרו חז"ל שלע"ל יזכיח הקב"ה את כל אחד ואחד לפי מה שהוא ובאמת כאשר נשאל לכל אחד ואחד על הנהגתו בהוצאות ביתו שהוא מתנדב כעשיר ורב הוא יתר מכפי ערכו תירוצו נכון לפניו כי אין לאל יד להשיע שא"א לו לגרוע מהנרבת בני ביתו מאומה ורק כשבא לפניו ענין צדקה וחסד שם הוא מתבונן במצבו כי אין בכחו ועושה את עצמו לעני ודל ואינו נוהן אף לפי ערכו ולמה"ד לראובן ושמעון שלקחו עסק ביחד והתנו ביניהם שכל אחד יקח מהריות להוצאות ביתו ומלבושיו בכל ישובע ומותר הריוח יחלקו בכלות משך השותפות. ויארבר הימים והעסק הלך ודל עד שלא הספיק אף להוצאות ביתם ויתיעצו ביניהם שמעתה יצמצמו בהוצאות ביתם ולא יקחו הכסף במלפנים רק היותר הכרח ויהי כאשר בא שמעון ליכול ההכרחיות להוצאות ביתו לא נתנו שותפו באמרו שגם זה הוא יותר מן ההכרח ודי לו בפחות מזה הסך ויהי כאשר באו לחשבון ויחסר סך רב מהכסף וכמעט לא נשאר מאומה ונתברר הדבר שראובן לעצמו לא צמצם בהוצאותיו כלל וכלל והוציא כסף לכל הוצאות המתרתת כאשר העשירים ורק לשותפו שמעון לכד מרר את חייו ועל כל פרוטה ופרוטה שלקח להוצאותיו היותר הכרחיים נתן שבע עינים וצעק עליו באמרו שגם זה אינו הכרח גדול ואפשר לצמצם אותו עד שהוכרח להתנהג כאחד העניים הגדולים חסר לחם וערום ויחף ובצאתו מהעסק לא נשאר לו מהעסק אף למזון מעודה אחת כי כל כסף הריוח והקרן הוציא ראובן על ריבוי הוצאות המתרות שלו ויהי כראות שמעון ואת נתן עליו כקולו הוי רשע ערום למה עכרתני מה עשיתי לך שריטיתני ככה התנול את כספי להוציאם על הבליון ולהשאיר אותי ערום ורעב בחוסר כל. והנמשל מוכן מאליו כי האדם מורכב מנוף ונפש ולכל אחד צריך ליתן לו מזון להחיותו וצריך האדם לחלק כחותיו עבור שניהם דהיינו שחלק מומנו צריך לעמול לתחיות הגוף ולמלא צרכיו דהיינו לחם להחיותו וכמות להלבישו ודירה לשכן בו משך

ימי חיו ויתר הזמן צריך לעמול לצרכי נפשו ליהן לה חיותה דהיינו בלימוד התורה וקיום המצות שכל אלה הם חיי הנפש וקיומה לנצח וכמו שנאמר ושמרתם את חוקתי וגו' אשר יעשה אותם האדם וחי בהם (ויקרא י"ח ה) ועל קיום תנאי השותפות ממונים שני יצרו היצר הרע הוא כח התאוה והחמדה מופקד הוא על עניני הגוף שלא תגול הנפש ממנו צרכיו. והיצ"ט מופקד על עניני הנפש שלא יגול ממנה חיותה לגמרי וכאשר בזמנים אלה בעו"ה נתמעטה ההשפעה ונתדלדלה הפרנסה ממילא יחסר לשניהם חיותם בין בצרכי הגוף ובין בצרכי הנפש וכשיתבונן האדם בעניניו מוכרח הוא לצמצם מעט בשניהם דהיינו לפרנס גופו במונו ובמלבושיו ושאר צרכיו במצומצם כפי ההכרח כי הריחוק כעת אין מספיק די הוצאותיו בריוח. וככה בעניני הנפש באשר ההשפעה טועמה מוכרח הוא לצמצם מעט כי אין לו פנאי לעסוק בתורה הרבה כמלפנים שהיו השנים כתיקונם וכן בעניני המצות צדקה וחסד שהם חיי הנפש מוכרח הוא לצמצם מעט לפי ערך פרנסתו. אכן כשיבואו הדברים למעשה לא כן יעשה כי כאשר יעלה בלב האדם ללמוד מעט תורה או להפריש מעמלו לצדקה וחסד שהם צרכי נפשו ימנעוהו היצר המופקד על צרכי הגוף וצווק עליו מה תעשה אתה מוכרח לצמצם כהיום בדברים אלה כי אין מספיק עתך ועמלך להחיות גם נופך כהיום בריוח וככה ימרר את נפשו בכל עת ועת ולכל מצוה ומצוה שיבא לידו מתאמץ להפריעהו עד שגול חיות הנפש ממש שנשאר ערום בלי תורה ומצות ואם היה מתנהג באמת גם בעניני הגוף גם כן בצמצום בדבריו לא היה העול גדול כ"כ אבל לא כן הוא כי בעניני הגוף לא ינחמו היצר לחסר מאומה ומוציא הוצאות מרובות לחמורי החבל והבלים בעדו ובעד בני ביתו הרבה הרבה יותר מלפנים ובאשר כי ההוצאה מרובה וההשפעה טועמת מוכרח הוא למסור כל כחותיו לעמול כוונת אפים יומם ולילה כדי להמציאם ורק מנפשו הנכאה והגדכאה יגול חיותה שתשאר לע"ל בלי מנוח וכמות שהם נעשים על ידי התורה ומצות וכמה יגדל מכאוב הנפש ע"ז כשעת מעשה בכל יום ויום כשהיצר טונע ממנה התורה ומצות שהם חיותה וכ"ש לע"ל בזכרה שהיצר בערמימותו גול מסנה אורה וכבודה לנצח וכ"ז מרומם בכתוב שנאמר (הושע ז' ט) אכלו זרים כחו והוא לא ידע גם שיכה ורקו בו והוא לא ידע דהיינו שבח החמדה והתאוה והכעס שהם באים רק מכח היצ"ר שהוא זר לאדם [ואין אוהבו כלל ואדרבה מקמרג עליו לבלותו] הם אכלו את כחוהו ולא הניחו להנפש שישתמש בהכחות לצרכה והאדם לא ידע להתבונן ע"ז כלל וגם לעת שיברו שבמעט ראה כעצמו שבחותיו אפסו וכלו ומתי יעשה לצורך נפשו גם או לא התבונן ע"ז והניח הכל להזרים להשתמש בכחותיו האחרונות ולנפשו לא השאיר כלל. אבל החכם אשר עיניו בראשו אין לו לשמוע ליצרו שהוא אויבו הגדול כידוע ויתנהג עניניו בדרך האמת והצדק דהיינו לצמצם בהוצאות המותרות ההבלים ככל מה דאפשר ואז ישאר לו עת לתורה וגם כסף להחיות אלכנות יתומים ומרי נפש ולשאר צדקות. התברחים ויקנה לו שם טוב בעו"ה ואחרית טובה לעו"ב:

ובפרט בעת הזה שאנו רואין בעניניו שגרת הדין בזכרת מאוד בעולם מדי יום ביומו בכמה מחלות ומיתות משונות וחסרון השפעה בעולם עד שאין לך יום שאין קללתו מרובה מחברו כמה צריך להרבות בצדקה וחסד אולי עי"ז נכפה את כח הדין ויתמלא רחמים בעולם וכידוע שבח הצדקה וחסד מחליש את מדת הדין ומעורר למעלה את מרה"ר והחסד שאח"ל שאומר הקב"ה ומה אלו שהן בעצמם צריכין חסד עושין חסד אלו עם אלו אני שאני מלא חסד ורחמים עאכ"ו שאני צריך לגמול חסד עם בריותי. וכ"ז דברנו אפילו בשאר עניני צדקה וחסד שצריך להתחוק בומננו להרבותם וכ"ש שיש ליהרהר שלא למנוע צדקה וחסד אם נוגע ד"ו לישראל לענין מאכל בשר כי כאשר ימנע

ימנע מזה בודאי לא יביא ברכה לתוך ביתו ואדרבה אפשר שיקבל ח"ו מארה על עצמו
 עבור זה שהצריך את העני הזה לבוא לידי איסור ע"י מניעת צדקה שלו. וכענין מה
 שאמרו חז"ל (והובא בר"ד סי' ש"פ ס"ב) באכל עני שאין לו מה לאכול שמותר לעשות
 מלאכה אחר ג' ימים אבל אמרו החכמים תבא מארה לשבינו שהצריכוהו לכך ר"ל שלא
 החזיקוהו שלא יבא לידי זה ואף ששם אינו אלא איסור דרבנן וכ"ש אם בא ע"י לכמה
 לאוין דאורייתא וחייבי כריתות כעין זה. כללו של דבר אשרי מי שמחוק בענין הקדוש
 הוה להטיב לישראל בעת דחקם שלא יבואו למטא עצמם בגיעולים ועליו הכתוב אומר
 אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו. וענין השכלה בענינינו הוא בכמה גוויי מי
 שחננו ה' שהיכולת בידו לעורם בהוננו בודאי מחוייב שלא לקפוץ את ידו מאחיו האביונים
 ומי שאין היכולת בידו לזה מחוייב עכ"פ להשתדל אצל אחרים שיסייעו בענין זה וזכותו
 גדול מאוד עבור זה כמו שאמרו (כ"ב ט') א"ר אלעזר גדול המעשה יותר מן העושה
 שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום וגו' וענינו הוא שיש לו זכות בכל פרוטה ופרוטה שהוא
 גובה וגם נקראת המצוה על שבו כמו שאמרו בפ' חלק כל המעשה את חברו לדבר
 מצוה מעלה עליו הכתוב כאלו עשה שנאמר וכו' ומלכך זה הלא הוא ממזכי הרבים
 שעל ידו מקיימים ישראל כמה מאות מצות של צדקה ובפרט בענינינו שמוכה בזה
 לישראל שלא יטמאו את עצמם במ"א וידוע מה דאיתא באבות כל המזכה את הרבים
 אין חטא בא על ידו וכן אחו"ל על הפסוק ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד שהוא
 קאי על גבאי צדקה :

ומאוד אני מתפלל על אלה האנשים המתרשלים עצמם מענין הזה ואינם שמים
 לבם כלל לצרת אחיהם המתנודדים דאיך יפעלו זאת בנפשם לשקוט בזמן
 שלנגד עיניהם יופקרו מצות התורה וידרסו ברגלים כמיט חצות לעיני כל ונאשר מי
 שיראת אלהים נגעה בלבבו הלא יקרע לבבו לגורים על פרצת הדת הגדולה אשר נעשה
 בימינו אוי לעינים שכך רואות ואוי לאונים שכך שומעות] ואיך יערב לחכנו לחמנו
 ומשקנו בזמן שלנגד עינינו עשריות מישראל המתנודדים ימלאו פיהם יום יום מכל דבר
 איסור נבלות וטרפות וחזיר וכדומה ואף כי אנחנו גורמים אותם לזה כמה שאין אנו
 משתדלין להספיק להם מאכלות כשרות כימי נידודם. ובפרט לפי הידוע שיש בכללם
 כמה יראי השם הצועקים אלינו כמר נפשם ומתחננים על נפשותם להצילם מחלאת
 העונות החמורות אשר לחיי נפשם ממש יגיע [וכידוע שיש בהם חייבי כריתות כמו חלב
 אשר בעד כוית אחת מתחייב בכרת הנפש] ואיך נקשיח לבנו ונאמים אונינו שלא
 לשמוע ועקתם ושלא לחוס ולחמול על נפשות היקרות האלה. ואשר במעט השתדלות
 ובהזלת איוה גרגירי כסף מכיסנו בכל שבוע היינו יכולים להושיעם השועת נצח ואם
 נתרשל מזה הלא נפשם סמנו יבוקש. וגם איש תמונות יתכונן וידע עד היכן הדבר
 מגיע בי ע"י ההרגל במאכלות האסורות יהרס אצלם ממילא כל הנהגת דת הישראל כי
 מי שמורגל במ"א טרפה וחזיר וכדומה נעשה אצלו הפקר ע"ז גם שארי מצות התורה
 דכשאוכל מאכלי הטרפות הלא אין נוטל ידיו ואין מברך המוציא ולא בהמ"ו ומעט מעט
 יסלק מעליו גם שארי המצות כמו שבת ותפלה ותפילין וכדומה ממצות היותר חמורות
 בי ע"י שאוכל מאכלי העו"ג יתדמה אליו בכל ויקל בעיניו כל שמירת דתו כי חושב
 כי כבר אינו בגדר שאר איש ישראל. וגם אמנם גורם לזה האכילה גופא שעל ידי
 האכילה נטמטם לבו ויפחת ערך נפשו וכמו שדרשו חז"ל מהפסוק ונטמטם במ דהייט
 ונטמטם במ וכמש"ב בפרקים הראשונים. כללו של דבר כי בענין הספקתם במאכל כשר
 אנו מצילין אותם ממות הנפש ואנו מכניסין אותן בזה תחת כנפי השכינה. וחלילה
 וחלילה לנו להתרשל מענין הקדוש הזה וכל איש ואיש הן גדול או קטן מחייב להשתדל
 בזה

בזה בכל נפשו ומאודו מי שיכולה בידו לעזור מהונו ומאודו ויותר מזה להיות מעשה אצל האחרים להזכין להם מאכלים כשרים וכמה גדול שכרם של המתעסקים בזה שהם העקרים לכל המצוה הרבה הזאת ועל חיי הנוף של נפש אחת מישראל אחו"ל כאלו קיים עולם מלא ועאכ"ו של חיי הנפש דגדול כחיי הנוף. ועליהם נוכל לקרות מה שאמר הכתוב ולקוח נפשות חכם: הני"ה ידע עוד אחי כי מלבד החזקת אלו הנודדים במאכלות בשרות עוד מצוה רבה להתקרב עליהם ולדבר על לבם לנחמם ולחוקם שלא יפול לבבם מפני רוע גורמם שהוצרכו להיות נודדים סכיתם ומסשפחתם ולהתנורר כמדינות רחוקות ויניד לפניהם כי כל עינם הוא לנסיון ואשרי חלקם אם יוכו לעמוד בנסיון ולשמור דת התורה בעת הזאת וכידוע שתורתנו הקדושה ודברי הנביאים את ערך האנשים הצדיקים שוכו לעמוד בנסיון ואשר לבסוף נתגדלו ונתעלו בעוה"ו ובעוה"ב. ובדברים האלה וכאלה יחזקו אותם ויחיו את נפשם ויקיימו בזה מה שאמר הכתוב ותפץ לרעב נמשך וגפש נענה תשביע ואחזיל דהמפיסיו בדברים כחברך בי"א ברכות וע"י ההתקרבות יחזקו עצמם יותר בשמירת הדת כי יראו כי לא נפתח ערכם משאר איש ישראל. וגם אמנם מצוה לזרום ולחוקם לשמירת התורה הן במאכלות אסורות והן בשארי המצות כמו שבת ותפלה ותמלין וכדומה כי כאשר שמצויה להם כמה פעמים שעי' נידודם אנוסים הם לעבור על אלו המצות סמילא וקילו בהם אף בוסן שאין אנוסים לזה [והוא טעות כי בעת שהם אנוסים פטורים הם וכשעושים ברצון שיום הם לשאר איש ישראל] ואל יחשבו כי בעת נידודם אין סוטל עליהם קיום התורה ואל ילמדו סכני חבורתם שנמצא בהם אנשים סכלים הסקילין בדת התורה. ומקיימים בזה מצות הוכחה שהיא מצוה דאורייתא שסחוייב כל איש מישראל להוכיח לחבירו ולמנעו מן העבירה וכמ"כ הרמב"ם בספר המצות מצוה ר"ה ו"ל שצוינו להוכיח החוטא או מי שירצה להטוא ולמנוע אותו מסנו במאמר התוכחה ואין ראוי שיאמר אחר שאני לא אחטא אם יחטא אחר וזלתי מה לי וכי' וזה היסך התורה אבל אנהנו מצווין שלא נחטא ושלא נעווב וזלתינו מאוכתנו שיסרה ואם השתדל להמרות חייבין אנו להוכיחו ולהשיבו וכי' והוא אמרו יתעלה הוכח חוביח את עמיתך וגי' [ומדבריו הקדושים יש לנו זירוון לעצם הכנת המאכל כשר עבורם שהוא בכלל למנעם מן העבירה] אכן ויהרר להיכיחם בנחת ובדברים רכים שדבריו חכמים בנחת נשמעים. ותלילה ותלילה להוהר מלהתקוטט עם אלה שאינם המצים לשמוע לדבריו כרי שלא יגורם עיי"ו ריעותא ח"ו. וה' יגדור פרצת ישראל וישיבנו לתורתו ועבודתו מלה:

התימת הספר

עוד יש לעורר לאחינו בני ישראל אשר נתן ה' חלקם בתורה שמצוה רבה עליהם לקיים מה שאחו"ל [חולין דף ט"ז] ת"ח צריך שילמוד ג' דברים כתב שחיטה ומילה ופירשי' דאף לענין שחיטה דהיינו אף שבקי בהלכותיה צריך לאמן את ידו לכך. ואם בימים שהיה מצוי שוחטים מוסחים וכשרים בכל מקום הצריכו לת"ח ללמוד זאת פן יצרך לזה וכ"ש בזמננו שחלק גדול מישראל וכ"ש הצעירים מהנודדים לארצות שונות ואף שבמקומות שאין ישראל מצוים הרבה והשוחטים הנמצאים שם ברוב פעמים הם אנשים פחותים שאין יודעים הלכות שחיטה על בוריה וגם יש מהם אנשים שפרוצים בד"ת שמן הרין אין ראוי לאכול משחיטתם וגם מצוי שמתנודד במקום שאין ישראל מצויים שם כלל ואין ביכולת להשיג שם בשר כשר כלל וע"כ כמה מן הראוי והנכון שילמוד כל איש שעסקו בתורה הלכות שחיטה ולאמן את ידיו בהאומנות ועכ"פ לשחיטת עופות ויובה בזה לנפשו וגם לאחרים שיוכל להזמין להם בשר כשר. וזאת שמעתי על ת"ח אחד גדול הדור שבאשר ניסכב לו לנסוע במקומות שיש לחוש להבשר שחיטתם למד מקדם שחיטת עופות ועל צעירי ת"ח שבדור הזה בודאי החיוב עליהם לעשות כן:

- 7 פ"א בו יבואר סבת האנשים המתרשלים מלהכשל במאכלות האסורות בימי נדודם
 8 והקלקולים שמביאין לעצמן בזה :
- 9 פ"ב בו יבואר ג"כ גודל הקלקולים וצרת הנפש שיגיע לאדם ע"י :
- 10 פ"ג יבואר עוד מענין זה :
- 11 פ"ד בו יבואר עוד סבה שמביא האדם לידו התרשלות ע"י יאוש :
- 12 פ"ה בו יבואר סיבת היאוש הבא אחר עשיית האיסור :
- 13 פ"ו בו יבואר הסיבה השלישית שממעה אותם לעון זה והוא אומר מותר :
- 14 פ"ז עוד כענין זה :
- 15 פ"ח בו יבואר ששכר המצות לע"ל הוא לפי ערך הצער שהשיג ע"י קיומה :
- 16 פ"ט בו יבואר גודל שכר השומר עצמו ממאכלות האסורות :
- 17 פ"י בו יבואר שלא יפול לבו עליו על עניניו ויהיה שמח וטוב לב תמיד :
- 18 פ"יא בו יבואר מה דכתיב וצרפתים כצרוף את הכסף ובחנתים ככתון את הזהב :
- 19 פ"יב בו יבואר גדל החיוב להשתדל כענין זה מקודם :
- 20 פ"יג בו יבואר גודל החיוב לאב להחזיק לבנו במאכלות כשרות :
- 21 פ"יד עוד מענין זה :
- 22 פ"טו בו יבואר הפלא על האבות שמתרשלים לעזור לבניהם בענין זה :
- 23 פ"טז בו יבואר שצריך האב לשום עינו ולבו ע"י מקודם וגם גודל החיוב על
 24 הקרובים בזה :
- 25 פ"יז בו יבואר גודל החיוב להחזיק לאנשים ישראלים במאכלות כשרות :
- 26 פ"יח בו יבואר גודל ההפרש שיש בין האדם שמקיים רצון ה' רק בעצמו ובין האדם
 27 שמשתדל שגם אחרים יקיימו רצון ה' :
- 28 פ"יט בו יבואר גדל החיוב בזמננו שיש בין המתנודדים יקרי ערך מאור :
- 29 פ"כ בו יבואר ביטול טענת המתרשלים בזה :

